

БИБЛИОТЕКАРСКО ДРУШТВО СРБИЈЕ

Главни и одговорни уредник:

доц. др Драгана Грујић – *Катедра за библиотекарство и информатику*
Филолошкој факултету Универзитета у Београду

Редакција:

др Богдан Трифуновић – *Градска библиотека*
„Владислав Пејковић – Дис”, Чачак
др Нада Арбутина – *Библиотека града Београда*
др Татјана Брзуловић Станисављевић – *Универзитетска библиотека*
„Светозар Марковић”, Београд
др Драгана Милуновић – *Народна библиотека Србије, Београд*
Оливера Кривошић – *Библиотека Матице српске, Нови Сад*
Бојана Вукотић – *Народна библиотека Србије, Београд*
др сц. Марина Винај – *Књижница Музеја Славоније, Осиек, Хрватска*
доц. др Анна Ангелова – *Универзитетска библиотека „Св. Климент*
Охридски”, Софија, Бујарска
dr. Wooseob Jeong – *School of Library and Information Management,*
Emporia State University, Kansas, USA

Класификација текста по УДК

Народна библиотека Србије

Израда DOI ознака

Филолошки факултет Универзитета у Београду

Први број часописа *Библиотекар* објављен је 1948. године
Библиотекар се реферише у EBSCO и CEEOL бази података

ISSN 0006-1816

Библиотекар

часопис за теорију и праксу библиотекарства

Год. LXI св. 1 (2019)

БИБЛИОТЕКАРСКО ДРУШТВО СРБИЈЕ
Београд, 2019

САДРЖАЈ

ТЕМА

- Olya Harizanova, Anna Angelova, Bilyana Yavrukova:** Contemporary problems in reporting the effectiveness of scientific results – Scopus, Web of Science and the national citation indexes 9
- Марија М. Гордић, Весна З. Абадић:** DORA: декларација о процени истраживачког рада у светлу отворене науке 23

ПРАКСА

- Анђелија Пругинић:** Знање је у књигама, књиге су у библиотекама. Где су људи? 39
- Virginija Švedienė:** Panevėžys County Gabrielė Petkevičaitė-Bitė Public Library: innovations and traditions 53
- Данијела Д. Добретић, Андреј С. Радуловић:** Набавна политика одељења Градске библиотеке у Новом Саду: (набавна политика, циљеви, квантитативни и квалитативни критеријуми, законске регулативе) 67
- Јасна Бркић, Виолета Ђорђевић:** Без алата нема ни заната: стручно усавршавање библиотекара за примену дигиталних алата у раду са децом и младима 85
- Тамара Малешев, Оливера Топалов, Драгана Обрадовић:** Потенцијали затворских библиотека у процесу рехабилитације осуђеника 97

ХРОНИКА

- Бојан Ђорђевић:** Библиотека Председништва Владе ФНРЈ 109
- Валерија Стефановић:** Стара штампана књига у новопазарском крају 119

ПРИКАЗИ И НАЈАВЕ

- Бојана Б. Вукотић:** Иновације и трендови у библиотекарству 133
- Оливера Кривошић:** Први форум Уније библиотека Кине и земаља Средње и Источне Европе 137

Богдан Трифуновић: О људима иза имена библиотеке	141
Драгана Грујић: Поклон библиотека Димитрија Ђамиловића	147
Адам Софронијевић: Годишња конференција европског удружења високошколских библиотека LIBER	151
ДОКУМЕНТА	
Етички кодекс	157
IN MEMORIAM – Радован Мићић	161
Упутство за ауторе прилога	165
Уређивачка политика	179

Тема

Olya Harizanova

oharizanova@phls.uni-sofia.bg

Anna Angelova

anna@libsu.uni-sofia.bg

Bilyana Yavrukova

byavrukova@libsu.uni-sofia.bg

Оригиналан научни рад

UDK 001.818(100)

014.3:004.65(497.2)

001.3:050.486(497.2)

<https://doi.org/10.18485/bibliotekar.2019.61.1.1>

Sofia University „St. Kliment Ohridski”,
Sofia, Bulgaria

CONTEMPORARY PROBLEMS IN REPORTING THE EFFECTIVENESS OF SCIENTIFIC RESULTS – SCOPUS, WEB OF SCIENCE, AND THE NATIONAL CITATION INDEXES¹

Abstract: The article presents the evaluation of scientific publications of Bulgarian scientists. The current problems in journal indexing in the field of social sciences and humanities in the most popular databases are discussed. There is emphasized the necessity to be established a national citation index for increasing the visibility of scientific results and for improving the quality of scientific publications through criteria relevant to the practice. The national citation index is highlight as a reliable tool for assessing the scientific results of Bulgarian scientists.

Keywords: databases, citations, references, national citation index, social sciences.

¹ The article is a result of the project „Design and Development of a Prototype of the Information System”, „Citation Index of Publications by Bulgarian Authors (Social Sciences)” (Contract № DN 15 / 11 December 2017), funded by the National Science Fund of Bulgaria (Ministry of Education and Science).

The hegemony of the most popular databases

The citation indexes related mostly to the impact factor, which strongly deformed the scientific publication activities in the previous years, are a major challenge today. A lot of scientists from all over the world pay attention to the deficiency of metrics and relativity in reporting the effectiveness of scientific result.² The impact factor is often criticized mainly because of the increasing trend of the conscious manipulation with the journal citation index by its publishers or/and editors with the so-called journal self-citation³, coercive citation⁴, and citation stacking⁵. Such a behaviour is most often explained by the editorial politics and practices of various scientific journals, influenced by the conditions and related interests. These organizational and political aspects must be continually analyzed, identifying the reasons for manipulation with the impact factor. However, the approach to assessing the prestige of universities and researchers, as well as relating the evaluation results with their funding, represent another challenge.

The main disadvantages of Scopus and Web of Science are the language barrier and scientific fields. The language barrier is the main one. Although the publishing language of a scientific journal officially does not matter, both databases have specific criteria about the bibliography – it must be written in Latin script. This limits the opportunities for citing publications in other orthographic systems like Cyrillic. The existing transliteration of any system generates various mistakes and it is often impossible to find the cited publications transliterated with non-standardized systems. That influences the scientific metrics⁶. On the other hand, there is a strong limitation of the thematic coverage in the included

² А. Д. Полянин, „Недостатки индексов цитируемости и Хирша и использование других наукометрических показателей”, *Математическое моделирование и численные методы* бр. 1 (2014): 131–144.

³ D. Straub and C. Anderson, „Journal self-citation VI: Forced journal self-citation – Common, appropriate, ethical?”, *Comm. Assoc. Inf. Syst.* no. 25 (2009): 57–66.

⁴ Allen W. Wilhite and Eric A. Fong, „Coercive Citation in Academic Publishing”, *Science* no. 6068 (2012): 542–543.

⁵ Petr Heneberg, „From Excessive Journal Self-Cites to Citation Stacking: Analysis of Journal Self-Citation Kinetics in Search for Journals, which Boost their Scientometric Indicators”, *PLoS One*. No. 4 (2016), <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0153730> (accessed 18 May 2019), DOI 10.1371/journal.pone.0153730.

⁶ А. Д. Полянин, „Недостатки индексов цитируемости и Хирша и использование других наукометрических показателей”, *Математическое моделирование и численные методы*, бр. 1 (2014): 131–144.

journals. Both databases index publications in social sciences and humanities, but they are not numerous comparing with the publications in natural sciences, mathematics, and informatics.

The main question is where can be indexed the scientific publications concerning a non-English region? Where can be indexed the scientific publications in the fields where foreign scientific literature cannot be used, but only literature published in languages which do not use Latin script? Such scientific fields are national languages and literature, national history, cultural heritage, and other regional topics.

Web of Science and Scopus are the only sources used for world university ranking. The lack of data from countries like Bulgaria distorts the results because there is no real recognition of the quality of their scientific publications. Korean scientists⁷ made a comparison of the results in the most popular databases, Google Scholar and Korean Citation Indexes. Korean scientists have reached three very important conclusions, which reveal the relativity of the results in using only few databases for bibliometric and scientometric analysis:

- The coverage of non-English journals in the three databases – Web of Science, Scopus, and Google Scholar is minimal;
- Google Scholar includes more English and more non-English publications;
- The number of citations depend on the journals indexed in the database, so there are significant differences in scientific metrics.

With the increasing number of databases and included publications (as well as those included in the most popular databases), the control can be reduced. The authors' names are often misspelled. Some of them are even missing. This is a serious distortion of metrics. The quality can be guaranteed only when there is a strong bibliographic and authority control in the process of indexing, which can ensure the correct spelling of authors' names. It can be achieved with national citation indexes, developed by all participants in the scientific communication – authors, publishers, and librarians.

It must be mentioned that Web of Science and Scopus are maintained by private corporations. The Impact Factor can be considered as a system which binds academic societies with organizations (mainly private companies) serving and measuring the scientific ranking of journals in various scientific fields.

⁷ Jank Kiduk and Lee Jongwook and Choi Seon-Heui, „Comparison of Citation Indexes in Korea: An Exploratory Study”, *Collnet Journal of Scientometrics and Information management* no. 2 (2013): 231-245, DOI 10.1080/09737766.2013.832905

With the passing of time, the corporations aggressively impose their interests in the world of science, which forms strong commercialization of publication activity. It is not committed with the desire to integrate the achievements of research and practice (business), but with the necessity of paying the access to the databases. The national licenses provide the scientists with the access (full or limited) to the contents of corresponding journals. Intermediate organizations are the strongest part of the scientific communication and the exchange of knowledge. They are at the „input“ and the „output“ of the process of popularizing the scientific results.

Undoubtedly, the abovementioned databases have a profitable business model. They mediate or offer services, which have been accepted as „ideal“ and „inestimable“ since their emerging, and impose their business policy on all research areas, implementing „standards“ of the structure of scientific publications. Thus, they affect the career development of scientists and the recognition of their achievements. Actually, they already control the access to knowledge.

The role of national citation indexes

The review of literature and practice in scientometrics shows that a lot of countries developed national indexes which present the scientific publications of researchers, because the majority of publications of scientists from non-English speaking countries remain „invisible“ and unavailable for the world scientific community.⁸ Most organizations which have established national citation indexes point out as a main reason for their development the launching of favourable conditions for assessment of scientific publications. A citation index can be used not only for assessment of scientists but in university accreditation and ranking, as well as in the elaboration of national policy in science, academic publishing, and quality of scientific editions. Thus, most of the scientific citation indexes have been developed with the support of the corresponding ministries of education and science.

The main focus of all national citation indexes is the improvement of the visibility of researchers and the inclusion of regional researches which are not indexed in the most popular databases. The national citation indexes have been launched during the last thirty years, from the late 1980s. In the beginning,

⁸ M. S. Galyavieva, „Bibliometric Analysis of the Document flow of Informetrics Based on the Russia Science Citation Index“, *Scientific and Technical Information Processing* vol. 41, no. 4 (2014): 220–229.

most of them included scientific publications in social sciences and humanities because they were less represented in the most popular databases.

Table 1 presents the data for some of the existing citation indexes, the years of their establishment, and the institutions financing their maintenance.

Table 1. Some national citation indexes according to the year of establishing.

Citation index	Establishment year	Institution financing its maintenance
China Scientific and Technical Papers and Citations	1989	Institute for Scientific and Technical Information
Taiwan Citation Index – Humanities and Social Sciences	1999	National Central Library, Department in Humanities and Social Sciences Ministry of Science and Technology Science and Technology Policy Research and Information Center
Russian Science Citation Index	2005	Ministry of Education and Science
Korea Citation Index	2007	National Research Foundation of Korea
Serbian Citation Index	2007	Center for Evaluation in Education and Science
Pol-index	2007	Ministry of Education and Science
Indian Citation Index	2010	The Knowledge Foundation
ASEAN Citation Index	2010	Ministry of Education of Corresponding Countries
Greek Citation Index	2011	National Documentation Center
Malaysian Citation Index	2011	Ministry of Education
African Citation Index	2017	The Council for the Development of Social Science Research in Africa

One of the first national citation indexes is the China Citation Index.⁹ The Chinese researchers are the third in number, after the USA and Russia, but not

⁹ China Scientific and Technical Papers and Citations Database, <http://en.cqvip.com/cstj.html> (accessed 18 May 2019)

more than 5% of their publications are indexed in the most popular databases.¹⁰ The Institute for Scientific and Technical Information began the development of China Scientific and Technical Papers and Citations in 1987. One year later, there were 1189 journals indexed and today there are more than 12,000. The database provides access to more than 30 million full-text articles and over 40 million references in all scientific fields.

Another good example is the ASEAN Citation Index,¹¹ launched in 2010 by the Association of South-East Asian Nations (ASEAN) with 10 countries participating – Brunei, Cambodia, Indonesia, Laos, Malaysia, Myanmar, Philippines, Singapore, Thailand, and Vietnam. The main goal of the member states in the Association is to collaborate in economics, social activities, science, culture, technology, education, and other fields, and in the promotion of regional peace and stability. The Steering Committee of ASEAN Citation Index consists of two representatives, nominated by the Ministry of Education of each member country. It manages and provides sustainability of the citation index. As a result of the establishment of this citation index, the number of scientific publications of researchers from South-East Asia countries increased more than three times – from over 6,000 publications in 1996 to over 28,000 publications in 2008.

In 1999, two scientific centers were established in Taiwan – Research Center for Social Sciences and Research Center for Humanities. Their role was to establish and maintain citation indexes in corresponding scientific fields. It is very important to be mentioned that they do not include information that can be found in other databases.¹² The country has an active policy in this field, trying to contribute to the increase in the scientific results of Taiwan scientists, enhancing the quality of scientific journals, making the achievements of Taiwan scientists visible, stimulating the development of science and research in significant subject for the country and the region, as well as contributing to adequate assessment of researchers in the country.

The Taiwan Citation Index – humanities and social sciences¹³ was established in 2013 after the merging of both indexes. It is coordinated and maintained by the National Central Library, Department of Humanities and Social

¹⁰ Yishan Wu et al., „China Scientific and Technical Papers and Citations (CSTPC) : History, impact and outlook”, *Scientometrics* vol. 60 no. 3 (2004): 385–397.

¹¹ Asean Citation Index, <https://www.asean-cites.org/> (accessed 18 May 2019)

¹² Kuang-hua Chen, „The construction of the Taiwan Humanities Citation Index”, *Online Information Review* vol. 28, no. 6 (2004): 410–419.

¹³ Taiwan Citation Index – Humanities and Social Sciences, <http://tci.ncl.edu.tw> (accessed 18 May 2019)

Sciences, Ministry of Science and Technology, and Science and Technology Policy Research and Information Center. There are indexed over 1,220 scientific journals, monographs, and dissertations.

One of the biggest citation indexes is the Russian Science Citation Index.¹⁴ It was established in 2005 as a project (<http://elibrary.ru/project>) financed by the Ministry of Education and Science of Russia. The main aim of the project was „the necessity for establishing an objective system for evaluation and analysis of publication and citation activities of national researchers, organizations, and publications”,¹⁵ because only 10% of scientific publications of Russian scientists are indexed in the most popular databases. At the beginning of 2019, over 6,000 scientific journals have been indexed. Most of the publications are full text, but access to some of them is paid. The system is constantly improving. A service was implemented in 2011, permitting every author to register, check and specify his publications and citations in the database. A year later, information and analysis system for organizations was implemented, which offered various scientometric retrievals, reports, and analysis. It must be mentioned that there can be found a lot of Bulgarian researchers who work in the social sciences and humanities. The Russian Science Citation Index is maintained by a private company after the end of the project. It requests subscription and offers paid services.

A good example of a qualitative citation index is the Polish Citation Index,¹⁶ which is also established in 2005. It is a part of the university education system and its launching and maintaining is financed by the European Social Fund – Operational Programme „Human Resource Development 2007–2013”. The citation index is the main tool which is used by the Ministry of National Education in Poland. The main role in the maintenance of the index has the Polish national bibliography, which is a source for bibliographic data of scientific publications in the country.

The first citation index in the Balkans is the Serbian Citation Index.¹⁷ It was established by the Centre for Evaluation in Education and Science (CEON/CEES)¹⁸ in 2007, providing access not only to citation information and scientometric reports, but to the full text of Serbian scientific publications. Its main

¹⁴ Russian science citation index, https://elibrary.ru/projects/citation/cit_index.asp (accessed 18 May 2019)

¹⁵ Russian science citation index, https://elibrary.ru/projects/citation/cit_index.asp (accessed 18 May 2019)

¹⁶ POL-index, <https://pbn.nauka.gov.pl/polindex-webapp/#> (accessed 18 May 2019)

¹⁷ Serbian Citation index, <https://scindeks.ceon.rs/> (accessed 18 May 2019)

¹⁸ Centre for Evaluation in Education and Science, <https://ceon.rs> (accessed 18 May 2019)

aim is to support „quality of the papers published in journals of our partners and clients, providing researchers easy access to the papers and, at the same time, producing indicators suitable for evaluation”. There are indexed over 251 journals.

The national citation indexes present the national scientific production and provide metrics for evaluation of researchers and institutions. Some of them have an aim to implement their data in the most popular databases after the improvement of the database on a national level. Examples of such databases are the Korean Journal Database and the Russian Science Citation Index, which are part of the collections of the Web of Science. This contributes to better visibility of authors. There is a major breakthrough – since 2018, publications with parallel references in Latin and Cyrillic can be found indexed in the most popular databases. However, the Cyrillic references cannot be searched. This is a significant step for including non-English publications and references in the future.

The Bulgarian experience and the problems related to social sciences

The Bulgarian efforts involved the establishing of a citation index in one scientific field. The first attempt was made by the Central Medical Library in 1993. Bulgarian Medical Literature database was launched including articles and reviews from Bulgarian and foreign authors from authoritative Bulgarian journals on a university level of medicine.¹⁹ Due to technological development, there were some software changes and conversion of records. Some data was lost. Today, the database continues to be developed and it indexes more than 150 Bulgarian medical journals and symposiums since 1996. Unfortunately, it is accessible only offline and cannot be used by internet users.

The experience of the University Library at the Academy of Economics „D. A. Tsenov” – Svishtov is also interesting. In collaboration with the Bulgarian software company PC-TM, modules of the library system AB have been developed.²⁰ Users can search by cited author or title. The main disadvantage is the lack of metrics. Although the system is for local use only, it is useful for professors and librarians for bibliometric and citation retrievals.

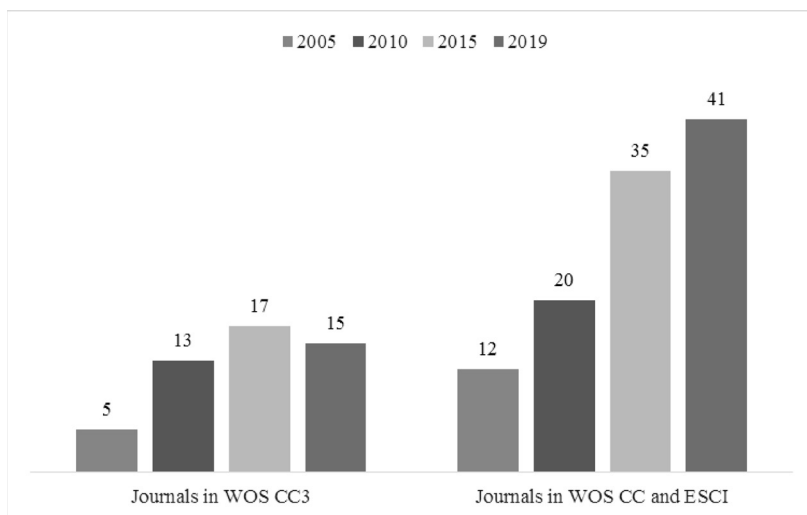
The main disadvantage of the Bulgarian policy in evaluation the scientific publications is the requirement to be used only the most popular databases in the

¹⁹ Central Medical Library, http://cml.mu-sofia.bg/cmb_htm/CML_Sofia_Mobile/Bazi_Danni.html (accessed 18 May 2019)

²⁰ The most used library system in Bulgaria developed by PC-TM

process of assessing the social science publications and citation activities. Thus, the publications in Bulgaria cannot be reported. This is fully understandable because there is no tool for identification of publication and citation activities – there has not been developed such a system yet. Meanwhile, as it was mentioned above, researchers who work in the social sciences have limited visibility, so the scientific achievements of these researchers cannot be evaluated at the moment. For example, according to data given by Clarivate Analytics²¹ and presented during a seminar held in Sofia on 17 April 2019, the number of indexed Bulgarian journals in Web of Science is 56²² and only 15 of them belong to the Core Collection. Most of the indexed Bulgarian journals are in the field of natural sciences, mathematics, and informatics (14). Only one journal is in the field of arts and humanities and none in social sciences (Fig. 1).

Figure 1. Bulgarian journals belonging to the Core Collection of Web of Science²³

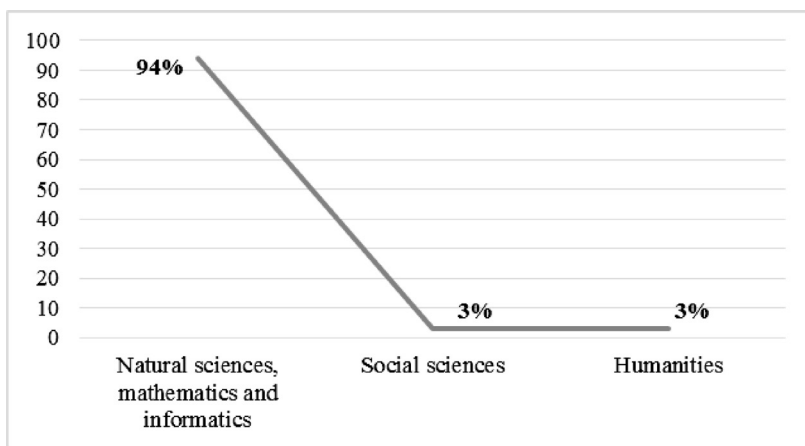
²¹ Thomson Reuters sold its scientific and information products for 3,55 billion dollars in July 2016. The new owners of the scientific and information division are Onex Corp. and Baring Asia, which manage the new company Clarivate Analytics, <http://www.clarivate.com/> (accessed 18 May 2019)

²² Eniko Tot Szasz, „Arts and social sciences and Humanities in Web of Science” (Seminar of Web of Science, Sofia, Bulgaria, 17 April 2019), slide 12.

²³ Eniko Tot Szasz, „Arts and social sciences and Humanities in Web of Science” (Seminar of Web of Science, Sofia, Bulgaria, 17 April 2019), slide 21.

In the Emerging Sources Citation Index, only 37% of the included publications are in social sciences, and 16% in arts and humanities. Most of the publications (88%) are in English (Fig. 2).

Figure 2. Indexed journals in Scopus (in %)

The number of journals indexed in Scopus was 90²⁴, while 30 of them dropped out until January 2019. So the number of journals indexed in this database is 60. Only 15% of them are published in Bulgarian. Two titles (3%) are in social sciences, and two titles are in humanities.

Besides these good practices in Bulgaria, all scientific libraries in the country, publishers, and researchers should develop a citation index. In this way, there will be launched a citation index similar to the existing national citation indexes in other countries. Obviously, they can be a good example for the development of a national system which can index all Bulgarian scientific journals.²⁵ The visibility of scientific results would increase significantly, and the quality of scientific publications relevant for Bulgarian practice would be improved.

²⁴ Scientific Resources : A list of Bulgarian journals, indexed in Scopus, <http://resursi.blogspot.com/p/scopus.html> (accessed 18 May 2019)

²⁵ Support of the idea for establishing a National citation index is declared in an open letter from researchers from the Institute of Balkan Studies with Centre of Thracology – Bulgarian Academy of Science to the Minister of Education and Science from 23 April 2019, https://www.peticiaq.com/-otvoreno-pismo_ibct (accessed 18 May 2019)

A three-year project „Design and Development of a Prototype of the Information System”, „Citation Index of Publications by Bulgarian Authors (Social Sciences)” is underway at the Sofia University „St. Kliment Ohridski”. It is financed by the National Science Fund of the Ministry of Education and Science (contract DN15/11.12.2017). The aim of the project is to create a model and system software prototype for identification and processing of the Bulgarian scientific publications in social sciences. The goal to be achieved is the validation of data for citations and citing authors, as well as additional processing of data for references and citation reports. Although the prototype is announced to be for publications in social sciences and the first indexed journals will be in the same scientific field, the prototype will receive scientific publications in all science fields. The establishment of the system is a prerequisite for qualified bibliometric and scientometric reports, including an adequate evaluation of the scientific contribution of each researcher in the country. The possibility of combining efforts to be established a regional union citation index remains open.

The team of the project shares the opinion that there is a change in the process of scientific communication in the digital era. The review of most popular databases (Web of Science and Scopus) and the national citation indexes shows that they are focused on traditional ways of visibility. The Impact Factor (IF) remains the most popular metrics for evaluation of scientific journals and Hirsch index (h-index) for researchers and institutions. There is a lot of digital scientific content in open access and there are new possibilities for evaluation of scientific publications. The changing scientific environment leads to digital publishing of journals and it predetermines the emerging of new quantitative metrics like Usage Factor (UF) and Web Impact Factor. Thus, quantitative metrics are a prerequisite for forming a new bibliometric concept that overcomes the basic evaluation of the logic of citations among authors, inherited from the paper world, re-evaluate the role of readers compared to the authors.²⁶ It is obvious that there is a need of a relevant model for measurement and evaluation of scientific results, which takes into account the technology progress and contemporary communication possibilities for exchange of knowledge.

²⁶ Maria Casella and Oriana Bozzarelli, „Nuovi scenari per la valutazione della ricerca tra indicatori bibliometrici citazionali e metriche alternative nel contest digitale”, *Biblioteche oggi* vol. 29, no. 2 (2011), 66–78.

References

1. *Asean Citation Index*, <https://www.asean-cites.org/> (accessed 18 May 2019)
2. Casella, Maria and Oriana Bozzarelli. „Nuovi scenari per la valutazione della ricerca tra indicatori bibliometrici citazionali e metriche alternative nel contest digitale”. *Biblioteche oggi* vol. 29, no. 2 (2011): 66–78.
3. *Central Medical Library*, http://cml.mu-sofia.bg/cmb_htm/CML_Sofia_Mobile/Bazi_Danni.html (accessed 18 May 2019) (in Cyrillic)
4. *Centre for Evaluation in Education and Science*, <https://ceon.rs> (accessed 18 May 2019)
5. *China Scientific and Technical Papers and Citations Database*, <http://en.cqvip.com/cstj.html> (accessed 18 May 2019)
6. *Clarivate Analytics*, <http://www.clarivate.com/> (accessed 18 May 2019)
7. Galyavieva, M. S. „Bibliometric Analysis of the Document Flow of Informetrics Based on the Russia Science Citation Index”. *Scientific and Technical Information Processing* vol. 41, no. 4 (2014): 220–229.
8. Heneberg, Petr. „From Excessive Journal Self-Cites to Citation Stacking: Analysis of Journal Self-Citation Kinetics in Search for Journals, which Boost their Scientometric Indicators”. *PLoS One* vol. 11, no. 4 (2016), <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0153730> (accessed 18 May 2019), DOI 10.1371/journal.pone.0153730.
9. Kiduk, Jank, Lee Jongwook and Seon-Heui Choi. „Comparison of Citation Indexes in Korea : An Exploratory Study”. *Collnet Journal of Scientometrics and Information management* vol. 7, no. 2 (2013): 231–245, DOI 10.1080/09737766.2013.832905.
10. Kuang-hua Chen. „The Construction of the Taiwan Humanities Citation Index”. *Online Information Review* vol. 28, no. 6 (2004): 410–419.
11. *POL-index*, <https://pbn.nauka.gov.pl/polindex-webapp/#> (accessed 18 May 2019)
12. Polyenin, A. D. „Nedostatki indeksov tsitiruemosti i Hirsha i spolyzovanie drugih naukometriceskikh pokazateley” *Matematicheskoe modelirovanie i chislennye metody* vol. 1, no. 1 (2014): 131–144. (in Cyrillic)
13. *Russian science citation index*, https://elibrary.ru/projects/citation/cit_index.asp (accessed 18 May 2019)
14. *Scientific Resources: A list of Bulgarian journals, indexed in Scopus*, <http://resursi.blogspot.com/p/scopus.html> (accessed 18 May 2019) (in Cyrillic)
15. *Serbian Citation index*, <https://scindeks.ceon.rs/> (accessed 18 May 2019) (in Cyrillic)
16. Straub, D. and C. Anderson. „Journal self-citation VI: Forced journal self-citation – Common, appropriate, ethical?” *Comm. Assoc. Inf. Syst.* no. 25 (2009): 57–66.

17. *Support of the idea for establishing a National citation index is declared in an open letter from researchers from the Institute of Balkan Studies with Centre of Thracology – Bulgarian Academy of Science to the Minister of Education and Science from 23 April 2019*, https://www.peticiaq.com/-otvoreno-pismo_ibct (accessed 18 May 2019) (in Cyrillic)
18. Szasz, Eniko Tot, „Arts and social sciences and Humanities in Web of Science”. *Seminar of Web of Science*, Sofia, Bulgaria, 17 April 2019.
19. Taiwan Citation Index – Humanities and Social Sciences, <http://tci.ncl.edu.tw> (accessed 18 May 2019)
20. Wilhite, Allen W., Eric A. Fong. „Coercive Citation in Academic Publishing”. *Science* no. 6068 (2012): 542–543.
21. Yishan Wu et al. „China Scientific and Technical Papers and Citations (CSTPC): History, impact and outlook”. *Scientometrics* vol. 60, no. 3 (2004): 385–397.

Оља Харизанова

oharizanova@phls.uni-sofia.bg

Ана Ангелова

anna@libsu.uni-sofia.bg

Биљана Јаврукова

byavrukova@libsu.uni-sofia.bg

Универзитет „Св. Климент Охридски”, Софија, Бугарска

САВРЕМЕНИ ПРОБЛЕМИ У ПРИКАЗИВАЊУ ЕФЕКТИВНОСТИ НАУЧНИХ РЕЗУЛТАТА – СКОПУС, ВЕБ ОВ САЈЕНС И НАЦИОНАЛНИ ЦИТАТНИ ИНДЕКСИ

Сажетак: У раду је приказана евалуација научних публикација бугарских научника. Разматрају се актуелни проблеми у индексирању часописа у области друштвених и хуманистичких наука у најпопуларнијим базама података. Истакнута је неопходност успостављања националног цитатног индекса за повећање видљивости научних резултата и побољшање квалитета научних публикација кроз критеријуме релевантне за праксу. Национални цитатни индекс је истакнут као поуздан алат за процену научних резултата бугарских научника.

Кључне речи: базе података, цитати, референце, национални цитатни индекс, друштвене науке.

Примљено: 20. маја 2019.

Прихваћено: 7. јуна 2019.

Марија М. Гордић
mgordic@kg.ac.rs
Весна З. Абадић
vesnaa@kg.ac.rs

Прегледни рад
UDK 001.89:347.78
<https://doi.org/10.18485/bibliotekar.2019.61.1.2>

Универзитетска библиотека у Крагујевцу

DORA: ДЕКЛАРАЦИЈА О ПРОЦЕНИ ИСТРАЖИВАЧКОГ РАДА У СВЕТЛУ ОТВОРЕНЕ НАУКЕ

Сажетак: Парадигма отворене науке савременог академског друштва обухвата промене у целокупном научноистраживачком процесу, почев од отвореног приступа подацима, отвореног рецензирања, до приступа научним радовима. Свесни чињенице да је неопходна и промена у евалуацији научноистраживачког рада, да се злоупотребљавају и често погрешно тумаче наукометријски параметри, поготово фактор утицаја часописа, покренуте су декларације на глобалном нивоу како би се заузео заједнички став свих учесника у евалуацији научних резултата. Једна од првих иницираних декларација, DORA (Declaration on Research Assessment), конституисана је пре више од пет година. Сваке године, број институција и појединаца који приступају/потписују Декларацију расте, а тежња да се наука ослободи бремена комерцијалних издавача и постане заиста отворена, чини је све актуелнијом.

Кључне речи: фактор утицаја часописа, цитатне базе, DORA, План С.

DORA и Фактор утицаја часописа

Декларација о процени истраживачког рада DORA (*Declaration on research Assessment*)¹ настала је крајем 2012. године у Сан Франциску. Иницирала ју је група уредника и издавача на годишњем састанку Америчког

¹ <https://sfdora.org/> (преузето 2. 4. 2019).

друштва за биологију ћелија (ASCB – *American Society for Cell Biology*). Декларација идеалистички изражава неопходну потребу за променама у начину на који се врши евалуација у науци, те позива истраживаче, институције, финансијере и издаваче научне литературе да буду уздржани у коришћењу постојећих Фактора утицаја часописа (JIF – *Journal Impact Factor*).²

Декларација претендује да уведе такав систем оцењивања где ће садржај сваког истраживачког рада појединца бити важнији од наслова часописа или платформе на којој је објављен. У пракси, тенденције су такве да када се процењује вредност научног доприноса истраживача, фокус је усмерен на Фактор утицаја самог часописа, а не на сам квалитет рада о коме је реч, чему сведоче бројни примери³. Фактор утицаја је у старту погрешно протумачен, јер је иницијално настао као помоћ библиотекаима при одлучивању око избора и набавке одређеног часописа.⁴ Он не одражава вредност појединачног истраживачког рада, већ само просек цитата везаних за наслов изабраног научног часописа у последњој години. Сам број цитата неког рада представља несавршену меру квалитета и његове утицајности (Curry, 2018). Фактори утицаја као просечне вредности различитих параметара прикривају квалитете радова у истом часопису. Тако, неретко, могу се уочити наслови са веома високим бројем цитата, за разлику од наслова из истог часописа без нотификација цитираности који су присутни само захваљујући примамљивим метрикама часописа.⁵ Тренутно, на веб-страници DORA⁶ евидентиране су 1.282 институције и 14.004 појединца потписника Декларације.

Промене у евалуацији

Научна заједница је свесна чињенице да постојећи несавршени вид евалуације истраживачког рада обликује науку. Досадашња пракса је по-

² <https://sfdora.org/> (преузето 2. 4. 2019).

³ Philip Campbell, „Escape from the impact factor”, *Ethics in science and environmental politics ESEP* vol. 8, (2008), <https://www.int-res.com/articles/esep2008/8/e008pp1.pdf> (преузето 4. 4. 2019).

⁴ *San Francisco Declaration on Research Assessment*, <https://sfdora.org/read/> (преузето 5. 4. 2019).

⁵ Стела Филипи-Магутиновић, *Научне информације у Србији: упробок, доступности, вредновање* (Београд: Српско биолошко друштво, 2014), 43, <http://arhiva.unilib.rs/unilib/edukacija/Naucne%20informacije%20u%20Srbiji.pdf> (преузето 5. 4. 2019).

⁶ Потписници DORA-e <https://sfdora.org/signers/> (приступљено 5. 4. 2019).

казала да најчешће и лоше донесени институционални правилници дефинисањем неопходних услова за избор у звања, захтевају од истраживача да прате праксу публикувања у часописима са високим Фактором утицаја, у нади да ће им то обезбедити бољу претраживост и видљивост рада, а самим тим и већу цитираност. Због тога се може рећи да су квантитативни показатељи постали сами себи циљ, нарушавајући саму науку. Да ова тврдња буде драстичнија, показују и плаћени бонуси везани за Факторе утицаја на појединим универзитетима у свету (нарочито у Кини)⁷. У Републици Србији на снази је Правилник о поступку, начину вредновања и квантитативном исказивању научноистраживачких резултата истраживача („Сл. гласник РС” бр. 24/2016 и 21/2017).⁸ Задатак DORA декларације је да убрза промене у овој сфери. Примарни циљ је успостављање ефикасне и непристрасне методе евалуације научноистраживачког рада.

Декларација DORA је установљена са прецизно исказаним обавезама свих учесника у процесима везаним за резултате истраживања, и представља одличан алат за правичну евалуацију (Curry, 2018). Стивен Кари (Stephen Curry) описује неке од активности на конкретној примени Декларације, као што су идентификација и ширење примера добре праксе и јачање реформи система евалуације, приказане на конференцијама и онлајн дискусијама. Једна од иницијатива које се разматрају је решење *конценџирисаних истраживачких биографија*, што би требало да омогући истраживачима да сумирају најважније истраживачке доприносе, менторство, друштвени ангажман и друге важне активности. Такав приступ може имати и недостатке, јер се отварају и могућности за манипулацију. С друге стране, сви покушаји и „експерименти” вредни су напора да се трасира прави пут ка свеобухватнијој евалуацији. Неопходна је перманентна комуникација у читавом ланцу научноистраживачког процеса, отворено рецензирање и приступ истраживачким подацима, што је и предуслов пуних принципа отворене науке.⁹

⁷ Stephen Curry, „Let’s move beyond the rhetoric: it’s time to change how we judge research”, *Nature* vol. 554, no. 147 (2018), <https://www.nature.com/articles/d41586-018-01642-w> (преузето 13. 5. 2019).

⁸ <http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2017/03/Pravilnik-2017-preciscen-tekst.pdf> (преузето 3. 4. 2019).

⁹ Абадић Весна и Марија Гордић, „Платформа за отворену науку – обавезност публикувања у отвореном приступу у Републици Србији”, *Инфотека* год. 18, бр. 2 (2018), https://infoteka.bg.ac.rs/ojs/index.php/Infoteka/article/view/2018.18.2.4_sr (преузето 4. 4. 2019).

План С

Потребно је поменути и друге иницијативе које позивају на промене у овој области да се евалуација истраживачког рада пренесе са нивоа научног часописа на ниво научног рада, што значи минимизацију утицаја Фактора утицаја. Најзначајнији је *Лајденски манифест о вредновању истраживача*¹⁰, усвојен у Лајдену, јуна 2014. године, у коме се позива на десет принципа приликом вредновања научних истраживања, у циљу отклањања злоупотребе метрике и њеног погрешног тумачења. Превод на српски језик дали су проф. др Снежана Смедеревац и проф. др Дејан Пајић са Универзитета у Новом Саду, у оквиру BE-OPEN пројекта, 2017. године.¹¹

Последња иницијатива европског конзорцијума који окупља највеће националне истраживачке агенције и финансијере из 27 европских земаља Science Europe¹², јесте доношење „Плана С“¹³, усвојеног септембра 2018. године, а којим се од научника и истраживача чији је рад финансиран од стране државних институција захтева обавезност публикација научних и стручних радова искључиво у отвореном приступу и под лиценцама отвореног садржаја (*Creative Commons*¹⁴). Овај програм ступа на снагу од 1. јануара 2020. године. Истовремено се придаје значај отвореним архивама и институционалним репозиторијумима, при чему хибридни часописи у отвореном приступу нису опција. Ови предлози су резултирали потписивањем петиција у академским круговима, са захтевом да се комерцијални издавачи елиминишу из тока научних информација. До сада је 11 националних агенција за финансирање у Европи потписало План С.¹⁵ Такође, све чешће се на интернету појављују текстови који детаљно описују начине за превазилажење ових проблема, наводећи начине и алате којим истраживачи могу да дођу до пуног текста оних радова који не кореспондирају са

¹⁰ *Лајденски манифест о вредновању истраживача* http://www.leidenmanifesto.org/uploads/4/1/6/0/41603901/lajdenski_manifest_serbian.pdf (преузето 2. 4. 2019).

¹¹ <http://open.ac.rs/docs/Lajdenski-manifest.pdf> (преузето 2. 4. 2019).

¹² <https://www.scienceeurope.org/about-us/member-organisations/> (преузето 2. 4. 2019).

¹³ <https://www.coalition-s.org/about/> (преузето 13. 5. 2019).

¹⁴ <https://creativecommons.org/licenses/> (преузето 13. 5. 2019).

¹⁵ Else Holly, „Radical plan to end paywalls”, *Nature* vol. 561 (2018): 17, <https://www.nature.com/articles/d41586-018-06178-7> (преузето 5. 4. 2019).

комерцијалним издавачима и подацима о њиховим цитатима.¹⁶ Овај потез је посебно интересантан истраживачима који објављују у глобално цењеним часописима који се не реферишу у WoS или Scopus цитатним базама искључиво због тога што им то није императив или жеља. Иако постоји велика бојазан и резервисаност аутора око пријема овако публикованих радова и њихових резултата, неретко је случај да се, у врло кратком временском периоду, детектује велики број цитата публикованог рада.¹⁷ Ово је посебно важно ако се зна да се већина научних чланака објављених у комерцијалним часописима, уопште не цитира.¹⁸

Може се закључити да је разлика у Фактору утицаја између комерцијалних наслова и осталих наслова научних часописа у режиму златног отвореног приступа најчешће претерана. Реакције комерцијалних издавача су оштре и забрињавајуће, што указује да ће транзиција ка потпуно Отвореној науци бити тешка.¹⁹

Да је помак могућ, говори податак из регистра ДОАЈ (Directory of Open Access Journals) у коме је евидентирано 12.954 часописа²⁰, од којих је 73,7% у режиму златног отвореног приступа, а свега 26,3% захтева плаћање надокнаде за публиковање – Article Processing Charges (APC).

¹⁶ Jeltsch Michael, „The battle between the big publishers and the scientific community”, *Michael's Domain* (2019), https://michael.jeltsch.org/price_of_knowledge?fbclid=IwAR0XODCfiNo1dauqIZpDpRwHYipZoYHaZ5pdsEHSGsmu-HHF3KD3OYTfR8 (преузето 5. 4. 2019).

¹⁷ Jeltsch Michael, „Poor correlation on the Journal Impact Factor with scientific impact”, *Michael's Domain* (2019), https://michael.jeltsch.org/impact_factor (преузето 5. 4. 2019).

¹⁸ Стела Филипи-Матутиновић, *Научне информације у Србији: њихово, доступност, вредновање* (Београд: Српско биолошко друштво, 2014), 43, <http://arhiva.unilib.rs/unilib/edukacija/Naucne%20informacije%20u%20Srbiji.pdf> (преузето 5. 4. 2019).

¹⁹ Else Holly, „Radical plan to end paywalls”, *Nature* vol. 561 (2018): 17, <https://www.nature.com/articles/d41586-018-06178-7> (преузето 5. 4. 2019).

²⁰ DOAJ <https://doaj.org/> (преузето 2. 4. 2019).

Закључак

Генерално посматрајући, имплементација принципа Декларације о процени истраживачког рада из Сан Франциска може потпуно да промени начин евалуације науке. Последице по политику рада и опстанак комерцијалних издавача и тржишта научних часописа у тренутку када резултати научноистраживачких радова буду бесплатно онлајн доступни не могу се са сигурношћу предвидети. Међутим, извесно је да ће се пружити иста доступност научних резултата свим истраживачима. Финансијска способност неће бити један од кључних фактора приликом објављивања публикација у отвореном приступу. Објављени научноистраживачки радови ће се једино ценити по научном доприносу, уз нагласак на неопходност одржавања квалитета рецензија. Метрике чланка и часописа ће се разликовати показујући право стање њихових вредности. Да би све горе наведене изјаве прешле из домена хипотезе у праксу, потребно је да декларације и манифести не постоје као добри предлози, већ да се претворе у стратегије са конкретним корацима у имплементацији. Једино достизање свих циљева DORA декларације биће показатељ стварног преласка ка Отвореној науци уз уважавање свих њених принципа.

Literatura:

1. Abadić, Vesna i Marija Gordić. „Platforma za otvorenu nauku – obaveznost publikovanja u otvorenom pristupu u Republici Srbiji”. *Infoteka* god. 18, br. 2 (2018) (na ćirilici), https://infoteka.bg.ac.rs/ojs/index.php/Infoteka/article/view/2018.18.2.4_sr (preuzeto 4. 4. 2019).
2. Campbell, Philip. „Escape from the impact factor”. *Ethics in science and environmental politics ESEP* vol. 8, (2008), <https://www.int-res.com/articles/esep2008/8/e008pp1.pdf> (preuzeto 4. 4. 2019).
3. Curry, Stephen. „Let’s move beyond the rhetoric: it’s time to change how we judge research”. *Nature* vol. 554, no. 7691, (2018), <https://www.nature.com/articles/d41586-018-01642-w> doi: 10.1038/d41586-018-01642-w (preuzeto 3. 4. 2019).
4. *Directory of Open Access Journals*, <https://doaj.org/> (preuzeto 2. 4. 2019).
5. Filipi-Matutinović Stela. *Naučne informacije u Srbiji: protok, dostupnost, vrednovanje*. Beograd: Srpsko biološko društvo, 2014, <http://arhiva.unilib.rs/unilib/edukacija/Naucne%20informacije%20u%20Srbiji.pdf> (preuzeto 5. 4. 2019).
6. Hicks, Diana, Paul Wouters, Ludo Waltman, Sarah de Rijcke, Ismael Rafols. „Bibliometrics: The Leiden Manifesto for research metrics”. *Nature* vol. 520, issue 7548, pp. 429–431, (2015).
7. Holly, Else. „Radical plan to end paywalls Top European research funders announce ‘Plan S’ to make all scientific works free to read”. *Nature* vol. 561, pp. 17–18 <https://www.nature.com/articles/d41586-018-06178-7> (preuzeto 5. 4. 2019).
8. Jeltsch, Michael, „The battle between the big publishers and the scientific community”, *Michael’s Domain* (2019) https://michael.jeltsch.org/price_of_knowledge?fbclid=IwAR0XODCfiNo1dauqlZpDpRwHYipZoYHaZ5pdsEHSGsmu-HHF-s3KD3OYTfR8 (preuzeto 5. 4. 2019).
9. Jeltsch, Michael. „Poor correlation on the Journal Impact Factor with scientific impact”, *Michael’s Domain* (2019), https://michael.jeltsch.org/impact_factor (preuzeto 5. 4. 2019).
10. *Leiden manifesto* www.leidenmanifesto.org/uploads/4/1/6/0/41603901/lajdenski_manifest_serbian.pdf (preuzeto 5. 4. 2019).
11. Nacionalni savet za visoko obrazovanje Republike Srbije. „Tumačenje o vrednovanju rezultata istraživanja, Akt o uređivanju naučnih časopisa”, KoBSON, https://kobson.nb.rs/upload/documents/MNTR/Dokumenti/SCI_lista_tumacenje.pdf (preuzeto 4. 4. 2019).
12. *San Francisco Declaration on Research Assessment* <https://sfedora.org/read/> (preuzeto 5. 4. 2019).

Додатак: превод Декларације о процени истраживачког рада на српски језик²¹

Сан Франциско Декларација о процени истраживачког рада

Све је израженији приписак неопходан да се побољшају начини процене научноистраживачких резултата од стране финансијера истраживања, академских институција и других интересних група. У циљу решавања овој проблеме, на Годишњем састанку Америчкој друштва за биологију ћелија (ASCB), 16. 12. 2012. године у Сан Франциску (Калифорнија) састала се група уредника и издавача научних часописа. Група је развила низ препорука, названих Сан Франциско Декларација о процени истраживачког рада. Позивамо заинтересоване стране из свих научних дисциплина да дају своју подршку додавањем својих имена овој Декларацији.

Резултати научно истраживања су бројни и разнолики и укључују: истраживачке чланке о новим сазнањима, податке, референсе и софтвер; интелектуалну својину и високо обучене младе научнике. Сви, укључујући финансијере, институције које запошљавају научнике и сами научници, имају жељу и потребу да процене квалитет и утицај научних резултата. Стога је императив да се научни резултати прецизно измере и мудро процене.

Фактор утицаја часописа често се користи као примарни параметар којим може да се упоређу резултат научног рада појединца и институција. Првобитно је Фактор утицаја часописа, по израчунавању агенције Томсон Ројтерс (Thomson Reuters)²², створен као алат за помоћ библиотекарима приликом одабира часописа за набавку серијских публикација, а не као мерило квалитета научно истраживања у чланку. Имајући то у виду, важно је разумети да Фактор утицаја часописа има низ добро истражених недостатака када се посматра као алат за процену истраживања. Ова ограничења укључују:

²¹ <https://creativecommons.org/licenses/> (преузето 13. 5. 2019).

²² Else Holly, „Radical plan to end paywalls”, *Nature* vol. 561 (2018): 17, <https://www.nature.com/articles/d41586-018-06178-7> (преузето 5. 4. 2019).

- a) дисџрибуџије џиџаџа унуџар часоџиса су веома неравномерне [1–3],
- b) каракџерисџике факџора уџиџаџа су сџеџифичне за свако џоџе (исџраживања): оне су сасџављене од више, веома различџиџих, џиџова чланака, укључујуџи џримарне исџраживачке радове и џреџедне радове [1, 4],
- c) Факџор уџиџаџа часоџиса може биџи изманиџулисан („изџран“) уреџивачком џолиџиџком [5], и
- d) џодаџи коришћени за одреџивање Факџора уџиџаџа нису ни џрансџаренџни ниџи јавно досџуџни [4, 6, 7].

У насџавку доносимо низ џреџорука за унаџреџивање начина оцењивања квалиџиџа резулџаџа исџраживања. Резулџаџи, џре неџо исџраживачки чланџи, имаће све веџи значај у џроџени ефикаснџсти исџраживања у будућносџи, али ће реџензирани исџраживачки чланак осџаџи џенџрални резулџаџи исџраживања коџи џоказује џроџену исџраживања. Сџоџа, наше џреџоруке се џрвенсџвено фоџусирају на случајеве коџи се односе на исџраживачке чланке објављене у реџензираним часоџисима, али се моџу џрошириџи џреџознавањем доџаџних џроџвода, као шџо су скуџови џодаџака, као важних резулџаџа исџраживања. Ове џреџоруке усмерене су на аџенџије за финансирање, аџаџемске инсџиџиџуџије, часоџисе, орџанизаџије које се баве меџриџком и инџивидуалне исџраживаче.

Велики број џема џокреће ове џреџоруке:

- џоџреба да се елиминише уџоџреба меџриџке засноване на часоџису, као шџо су Факџори уџиџаџа часоџиса, џрилиџком финансирања, именована и унаџређења;
- џоџреба да се џроџени исџраживање на основу соџсџвених заслуга, а не на основу часоџиса у коме је исџраживање објављено; и
- џоџреба да се увећају моџућносџи које џружа онлајн џубликаџија (као шџо је изосџављање неџоџребних оџраничења на број речи, илусџраџија и референџи у чланџима, као и џроналажење нових инџикаџора значаја и уџиџаџа).

Преџознајемо да многе аџенџије за финансирање, инсџиџиџуџије, издавачи и исџраживачи већ џодсџичу џобољшане џраксе у џроџени исџраживања. Овакви кораџи џочињу да доџијају на замаху ка софисџиџиџираниџим и смислениџим џрисџуџима евалуаџије исџраживања, коџи саџа моџу да буду изџрађени и усвојени од сџране свих кључних акџера.

Појединци Сан Франциско Декларације о процени исцртавања подржавају усвајање следеће праксе у процени исцртавања:

Општа препорука

1. Не користијте метрике засноване на часопису, као сурогат меру квалитетна јојединачних исцртавачких чланака, како би се проценио индивидуални допринос одређеној научника у ангажовању, унапређењу или у одлукама о финансирању.

За агенције за финансирање

2. Будите јасни у вези критеријума који се користе у процени научне продуктивности учесника који аплицирају на конкурс, и јасно их назначите, нарочито за исцртаваче који су у почетној фази исцртавања, да је научни садржај рада много важнији од метрике публикације или идентитета часописа у коме је рад објављен.
3. У сврху процене исцртавања размотријте вредности и утицај свих резултата исцртавања (укључујући скујове података и софтвер) поред исцртавачких публикација и размотријте широк спектар мера утицаја, укључујући квалитативне показатеље утицаја исцртавања, као што је утицај на стратегију и праксу.

За институције

4. Будите јасни у погледу критеријума који се користе да би се донела одлука о запошљавању, избору у звање или промовисање, нарочито наглашавајући исцртавачима почетницима, да је научни садржај рада значајнији од метрике публикације или идентитета часописа у коме је објављен.
5. У сврху процене исцртавања размотријте вредности и утицај свих резултата исцртавања (укључујући скујове података и софтвер) поред исцртавачких публикација и размотријте широк спектар мера утицаја укључујући квалитативне показатеље утицаја исцртавања, као што је утицај на стратегију и праксу.

За издаваче

6. Знајно смањите истицање Фактора утицаја часописа као алатна за промоцију, најбоље претанком његовој промовисања или представљањем метрике у контексту низа различитих оцена часописа (нпр. његовог и Фактор утицаја, EigenFactor [8], SCImago

[9], *h-index*, временски интервал интервал за uređivanje i objavljivanje) koji pružaju bolji prikaz performansi časovisa.

7. Učinili dostupnim niz metrika zasnovanih na članu, da bi se ohrabrio prelaz na procenu zasnovanu na naučnom sadržaju članka, umesto na metrice časovisa u koje je objavljen.
8. Podstizali odgovorne prakse autora i pružili informacije o konkretnim doprinosima svakog autora.
9. Bilo da je časovis u otvorenom pristupu ili se zasniva na pretilajima, uklonili sve ograniceња za osnovnu upotrebu članka sa referentnih lista i učinili ih dostupnim uz ostivanje CC (Creative Commons Public Domain Dedication) licencij. [10]
10. Uklonili ili smanjili ograniceња na broj referenci u istraživačkim radovima, i imamo ide je primkladno naložiti cijenjenje primarno objavljenih radova pre nego prelednih, kako bi se dalo priznanje rui (rujama) koje su prve prijavile otkriće.

За организације које се баве метриком

11. Будите отворени и транспарентни у достављању података и метода којима се користите у израчунавању свих видова метрике.
12. Доставити податке у оквиру лиценце која дозвољава неограничену upotrebu и дозволити рачунски приступ подацима imamo ide je то моуће.
13. Будите јасни у приступу да се неprimkladna metrika неће толерисати, будите експлицитни о томе шта је неprimkladna манипулација и које ће се мере предузети у борби против тога.
14. Узети у обзир варијације у именовима чланака (нпр. preledne radove у односу на истраживачке) и у различитим темајским областима, када се метрике користе, израчунавају или пореде.

За истраживаче

15. Када се укључујете у одборе који одлучују о финансирању, запошљавању, мандају или унапређењу, извршите процене засноване пре на научном садржају него на метрикама публикације.
16. Када год је primkladno cijenjenje primarnu literaturu у којој је истраживање први put objavljeno, а не preledne radove како би се дао значај заслужним.
17. Користити чинав низ метрика и показатеља индивидуалних изјава подршке, као доказ уицаја ојединачних objavljenih чланака и других резултата истраживања. [11]

18. Сујројисџавиџе се ѓракси ѓроцене исѓраживача који се неѓри-кладно ослањају на Факѓоре уѓиѓцаја часоѓиса и ѓромовиѓиѓе и ѓокажиѓе најбоље начине фокусирања на вредноѓи и уѓиѓцаје сеѓцифичних резулѓаѓа исѓраживања.

Референце

- [1] Adler, R., Ewing, J. and Taylor, P. (2008) *Citation statistics. A report from the International Mathematical Union.*
- [2] Seglen, P. O. (1997) *Why the impact factor of journals should not be used for evaluating research.* *BMJ* 314, 498–502.
- [3] Editorial (2005). *Not so deep impact.* *Nature* 435, 1003–1004.
- [4] Vanclay, J. K. (2012) *Impact Factor: Outdated artefact or stepping-stone to journal certification.* *Scientometric* 92, 211–238.
- [5] The PLoS Medicine Editors (2006). *The impact factor game.* *PLoS Med* 3(6): e291 doi:10.1371/journal.pmed.0030291.
- [6] Rossner, M., Van Epps, H. and Hill, E. (2007). *Show me the data.* *J. Cell Biol.* 179, 1091–1092.
- [7] Rossner M., Van Epps H. and Hill E. (2008). *Irreproducible results: A response to Thomson Scientific.* *J. Cell Biol.* 180, 254–255.
- [8] <http://www.eigenfactor.org/>.
- [9] <http://www.scimagojr.com/>.
- [10] <http://opencitations.wordpress.com/2013/01/03/open-letter-to-publishers>.
- [11] <http://altmetrics.org/tools/>.

Marija M. Gordić

mgordic@kg.ac.rs

Vesna Z. Abadić

vesnaa@kg.ac.rs

Kragujevac University Library

DORA: SAN FRANCISCO DECLARATION ON RESEARCH ASSESSMENT IN LIGHT OF OPEN SCIENCE

Abstract: The paradigm of open science in a modern academic society includes changes in the entire scientific research process, from the open access to data and open reviews, to access to scientific papers. Due to the fact that it is necessary to change the evaluation of scientific research, and that the scientific metrics is often abused or misinterpreted, especially the Journal Impact Factor, several declarations were launched on a global level in order to take the common stance of all participants in the evaluation of scientific results. One of the first declarations, DORA (Declaration on Research Assessment), was constituted more than five years ago. Every year, the number of institutions and individuals joining/signing the Declaration is rising, and the tendency of relieving the science from the burden of commercial publishers and becoming truly open makes it more actual.

Keywords: Journal Impact Factor, science citation databases, DORA, Plan S.

Примљено: 8. априла 2019.

Исправке: 13. маја 2019.

Прихваћено: 31. маја 2019.

Пракса

Анђелија Пругинић
Градска библиотека
„Карло Бијелички”, Сомбор
pruginicandja@yahoo.com

Оригиналан научни рад
UDK 316.644-055.5:028.5(497.113)
027.022-053.5(497.113)
<https://doi.org/10.18485/bibliotekar.2019.61.1.3>

ЗНАЊЕ ЈЕ У КЊИГАМА, КЊИГЕ СУ У БИБЛИОТЕКАМА. ГДЕ СУ ЉУДИ?

Сажетак: Рад је настао као резултат истраживања на тему читања, чланства, посета библиотеци и др. у циљу подстицања читања и повећања броја корисника библиотеке. Статистике су сурова мерила и чињенице и не можемо и не смео их занемарити. Немамо изговоре. Да бисмо дошли до *недосејнутих корисника*, спровели смо истраживање чији су нам резултати дали смернице за даље унапређивање библиотечног пословања. Осмислили смо неколико пројеката, од којих су два већ актуелна и активна: пројекат *Можеш позајмити књију сваку, а одиџрај и ову ијру лаку* и *Бебиџека – библиобаџа и библиосека*. Резултати ових пројеката су већ видљиви и мерљиви.

Кључне речи: деца, читање, иновације, корисници, истраживање, идеје, креативне радионице, мотивационо читање.

Увод

Према библиотечким стандардима, број уписаних корисника у библиотеку требало би да обухвати 12% од укупног броја становника града/општине, а Сомборска библиотека има 5% корисника.

Важно је напоменути да смо од 2008. године аутоматизовали позајмицу библиотечке грађе, све књиге су електронски обрађене у систему COBISS, постоји онлајн могућност прегледа каталога, резервација, продужења рока задржавања књига итд. Организујемо и неколико књижевних манифестација, промоције, предавања, семинаре, радионице за децу, трибине, разноврсна гостовања. Фонд је богат, разноврстан, доступан корисницима.

Сва деца у граду која похађају предшколску установу и први разред основне школе уписана су бесплатно (иначе су бесплатни уписи до 2. разреда основне школе). Уписивање се врши по списковима, групама и деца долазе у библиотеку са васпитачицама и учитељима по чланске картице и том приликом им се приреди адекватна радионица. Постоје и разни попусти за одређене категорије чланова (пензионери, добровољни даваоци крви, корисници социјалне помоћи, особе са посебним потребама...).

Библиотека је у претходној години забележила 6.127 посета различитим програмима и садржајима, што је у просеку око 500 месечно. Ту улазе програми и за децу и за одрасле, пошто се одржавају у згради Дечјег одељења. Више од просека бележи се у месецу мају и октобру (конкретно у мају због премијере и две репризе представе за децу *Црвенкаја* коју смо реализовали по пројекту *Од израде лутке до драмске истре*, за који смо добили средства од Министарства културе и информисања Републике Србије; у октобру због Дечје недеље и свакодневних радионица и промоција). Све наше програме оглашавамо на друштвеним мрежама, у локалним медијима и на сајту Дечјег одељења – <http://www.biblionica.rs/>, неке програме само најављујемо, неке објављујемо као вест, а неки програми захтевају и једно и друго.

Статистика за 2018. годину:
2.530 уписаних
1.655 на Позајмном одељењу
875 на Дечјем
471 предшколаца
409 основна школа
173 средња школа
177 студената
329 пензионера
172 незапослени
527 запослени и др.

Где су остали потенцијални корисници? Како децу од најмлађег узраста мотивисати, подстаћи на читање? Да ли ђаци (уопште) читају само

школску лектуру и да ли им је фонд школске библиотеке довољан? Како побољшати комуникацију ПОРОДИЦА – ВРТИЋ – ШКОЛА – БИБЛИОТЕКА? (Дешава се да родитељи не знају да су им деца уписана у библиотеку!) Који корак који од детета прави љубитеља књиге је најважнији?

Статистика показује да се значајно смањује број чланова приликом преласка из основне у средњу школу, односно приликом преласка са Дечјег одељења на Одељење одраслих. Зашто?

Како је спроведено истраживање

На основу ових и многих других параметара и чињеница, дошли смо на идеју да спроведемо једно стручно, свеобухватно истраживање, чији резултати би нам указали где је горући проблем, где би највише требало обратити пажњу, где то *шкрипи* у нашем пословању. Наравно, ми смо само једна карика у ланцу, али врло важна и неопходна у развоју читалачких навика код деце. Породица, школа, предшколске установе, друштвена заједница, медији итд. – све су то фактори који утичу на личност детета у сваком смислу, па и на наклоност према књизи и читању.¹ Деце никад доста, читања такође. Имамо и децу и књиге, имамо лепу и савремено уређену библиотеку, људе од знања, па ипак... Децу ни најмање не можемо кривити што не долазе чешће у библиотеку и што не читају више.

У сарадњи са нашом библиотеком истраживање је обавио *Психолошки центар за саветовање, едукацију и истраживање – СЕЛФ*, из Новог Сада. Оно је обухватило, пре свега, две радионице у којој су учествовала деца нижих и виших разреда основне школе, формиране као две фокус групе, на основу којих су прављене анкете. Радионице су организоване и одржане на Дечјем одељењу сомборске библиотеке. Једна врста анкете је била намењена деци нижих разреда основне школе, коју су попуњавали са родитељима, а друга за децу виших разреда, која су анкету попуњавала сама. Овим истраживањем биле су обухваћене све основне школе у Сомбору, њих пет, по једно одељење из сваког разреда, укупно 511 ученика.

¹ Павле Илић, Оливера Гајић и Миланка Маљковић, *Криза читања: комплексан психолошки, културолошки и општедруштвени проблем* (Нови Сад: Градска библиотека; Београд: Нова школа, 2008), 20–22.

Анализа истраживања²

Виши разреди

Опис узорка:

Узорак испитаника чинило је 268 ученика виших разреда основних школа у Сомбору, просечне старости од 12,33 године, у распону од 10 до 15 година. Испитаници су били уједначени по полу (50,5% дечака), од којих су 69,3% испитаника чланови библиотеке. Око половине оних који нису чланови библиотеке имају жељу да у будућности постану чланови. У просеку су први пут постајали чланови библиотеке са 7 година (распон од 3 до 14).

Учесталост долазака у библиотеку:

Веома мали број испитаника (3%) долази у библиотеку једном недељно или чешће, док њих преко 70% библиотеку посећује свега неколико пута годишње. Њих око 50% овакву учесталост долажења у библиотеку објашњава тиме што књиге набавља на друге начине (куповина, читање на интернету, кућна библиотека и сл.), док њих око 40% нема навику да чита или не стиже да се бави читањем. Њих 12% сматра да библиотека није довољно опремљена књигама које би они позајмљивали. Упркос томе, велики број испитаника даје бројне предлоге који би по њиховом мишљењу допринели томе да библиотека постане атрактивније место за долазак. По овоме можемо претпоставити да одлажење у библиотеку није у потпуности отписана могућност за велику већину, односно да већина испитаника показује намеру да чешће долази у библиотеку уз одређене допуне или измене у садржајима.

Навике и ставови о читању:

Укупно 23,8% испитаника се изјаснило да не воли да чита, али се нада да ће некад заволети читање, док 28% испитаника сматра да би неке промене у библиотеци могле да допринесу томе да чешће долазе. Када овоме додамо податке из претходног пасуса да њих 12% сматра да библиотека није довољно опремљена, као и да сами предлажу бројне предлоге како унапредити број посета библиотеци, можемо размишљати о практичним импликацијама које нам ови подаци нуде. У првом реду ово се односи на креирање програма који би омогућили корисницима да учествују у предлозима око набавке књига, осмишљавању садржаја у библиотеци који би њима били занимљиви и сл. На тај начин би се омогућило ученицима да

² Анализу спроведеног истраживања урадио је стручни тим *Психолошкој ценітра за савештовање, едукацију и истраживање – СЕЛФ* из Новог Сада.

партиципирају у креирању садржаја који су њима намењени што се показује као важан фактор у адекватном приближавању садржаја корисницима.

Уочена је и контрадикторност између начелних ставова о књигама и спремности да се чита и посећује библиотека. Наиме, већина испитаника доживљава читање као инспиративно, едукативно, забавно итд. али исто тако, многи од њих наводе да претежно читају лектиру коју доживљавају као незанимљиву, односно застарелу. Лектира је уједно и оно што испитаници најчешће позајмљују из библиотеке. Имајући у виду ове налазе, смерница би била да се акценат стави на осмишљавање начина да се корисницима представе или приближе књиге које библиотека поседује мимо лектире, а намењене су њиховом узрасту, као и да се освежи фонд књига које нису лектира.

На основу питања о родитељском односу према читању, примећује се да мајке више читају књиге као вид опуштања, као и да су склоне да чешће посећују библиотеку од очева, који с друге стране чешће немају времена или навику да слободно време проводе читајући. Међутим, у апсолутним вредностима, и мајке и очеви релативно ретко посећују библиотеку. Са овим родитељским ставовима и навикама су вероватно повезани и резултати који нам говоре да девојчице у нашем узорку имају израженији позитивни однос према читању, као и да позитивнији став према читању имају деца чији родитељи читају као вид опуштања, редовно одлазе у библиотеку и имају навику да читају.

Однос према услугама библиотеке:

Корисници су највише упознати са услугама библиотеке које се тичу организовања радионица, промоција књига, као и могућности коришћења читаонице. Око половине корисника је упознато и са осталим садржајима библиотеке. Преко 65% испитаника сматра да би сада, када су упознати са овим додатним садржајима библиотеке, барем делимично користили те услуге. Међутим, њих 30% наводи да није заинтересовано да чешће посећује библиотеку ни након што је упознато са свим њеним услугама. Важно би било осмислити начине да се овај део потенцијалних корисника заинтересује за долазак у библиотеку. За њих вероватно само добијање информације о садржајима није довољно мотивишуће, па би било корисно доћи до информација шта би њих привукло да чешће долазе у библиотеку. Ово се нпр. може добити организовањем фокус група или радионицама са децом која ретко долазе у библиотеку.

Процена библиотечких услуга је углавном позитивна, библиотекари су већински доживљени као компетентни и љубазни, иако је најниже оцењена улога библиотекара као некога ко мотивише кориснике да више

читају. Уз то само 19% ученика мисли да библиотекари могу да допринесу њиховом чешћем одласку у библиотеку. Ове податке можемо да искористимо као повратну информацију, односно као подстицај за осмишљавање начина како остварити већи домет библиотекара у улози некога ко је у позицији да промовише читање као занимљиву и трајну вредност. Резултати који нам говоре о важности улоге библиотекара кажу да позитивнији однос према читању имају они ђаци који виде спремност библиотекара да помогне у одабиру књиге, који је љубазан и пружа корисне информације.

Нижи разреди

Опис узорка:

Узорак испитаника чинило је 243 ученика нижих разреда основних школа у Сомбору, просечне старости од 8,5 година, у распону од 6 до 11 година. Испитаници су били уједначени по полу (52,1% девојчица). Највећи број родитеља оцењује свој економски статус као задовољавајући или добар. Више од пола родитеља имају средњу стручну спрему, затим следи група родитеља са вишом школом или факултетом, док је убедљиво најмање оних са завршеном основном школом. Седамдесет пет процената родитеља извештава да је њихово дете тренутно корисник библиотеке и да је у просеку први пут постало корисник библиотеке са 5,8 година (распон од 2 до 9 година).

Учесталост долазака у библиотеку:

Веома мали број испитаника (2%) долази у библиотеку једном недељно или чешће, њих око 42% иде у библиотеку једном месечно или чешће, док њих преко 56% библиотеку посећује свега неколико пута годишње или ређе. Скоро 50% родитеља овакву учесталост долажења у библиотеку објашњавају тиме што књиге деци набављају на друге начине (куповина, кућна библиотека и сл.), док њих око 22% нема навику да чита или не стиже да доводи дете у библиотеку. Њих преко 33% наводи да њихова деца нису заинтересована да читају мимо онога што је задато у школи. Свега 29,8% родитеља је веома задовољно тиме колико им деца читају, 54,3% родитеља би волело када би им се деца више занимала за књиге, док је 11,6% родитеља незадовољно временом које им дете проводи читајући. Као одговорне за такво стање родитељи виде себе (не стижемо да читамо и дамо пример), као и наставнике, односно школу, медије, вршњаке итд. Уз то, већина родитеља даје бројне предлоге (набројани у извештају) који би по њиховом мишљену допринели томе да библиотека постане атрактивније место за долазак. На основу овога можемо претпоставити да родитељи ипак сматрају да би одређене иновације у функционисању библиотеке допринеле већој посети.

Навике и ставови о читању:

За разлику од ученика виших разреда, испитаници из узорка нижих разреда из библиотеке осим лектире са значајном учесталашћу читају још и бајке, кратке приче, пустиловине и басне.

Родитељи већински сматрају да је важно доводити децу у библиотеку, да библиотека нуди пуно занимљивог садржаја, да су библиотекари љубазни и предусретљиви, али и да су с друге стране деца преоптерећена школским и ваншколским обавезама, као и да ни они сами често немају времена да децу доводе у библиотеку.

Што се тиче читалачких навика код родитеља, слично као и на узорку ученика виших разреда, примећује се да мајке више читају књиге као вид опуштања, као и да су склоне да чешће посећују библиотеку од очева, који с друге стране чешће немају времена или навику да слободно време проводе читајући. Такође, у апсолутним вредностима, и мајке и очеви релативно ретко посећују библиотеку. Међутим, интересантан налаз је да већина родитељских карактеристика није повезана са учесталашћу долазака деце у библиотеку, па тако једнако често долазе деца чији су родитељи различитог степена образовања, те једнако често посећују библиотеку без обзира на понашање учитеља и родитеља. Насупрот томе, изгледа да је за ову популацију понашање библиотекара важно, с обзиром на то да чешће у библиотеку долазе деца која имају позитивнији став према библиотекарима и боље искуство са њима, као и она деца која су упозната са разним садржајима у библиотеци.

Однос према услугама библиотеке:

Родитељи су највише упознати са услугама библиотеке које се тичу организовања радионица, промоција књига, као и могућности коришћења читаонице. Нешто мање су упознати и са осталим садржајима библиотеке. Преко 85% испитаника сматра да би сада, када су упознати са овим додатним садржајима библиотеке, барем делимично посећивали, односно користили те услуге. Међутим, њих преко 13% наводи да не би чешће посећивали библиотеку ни након што је упознато са свим њеним услугама. Делимично је овакво стање неупућености у садржаје библиотеке, као и неспремности једног мањег броја родитеља да доводе децу могуће објаснити тиме да њихова деца тек постају чланови или су кратко учлањени у библиотеку, односно да ће се временом боље упознати са радом и стећи навику довођења деце у библиотеку. Било би корисно евентуално осмислити и садржаје којима би се сами родитељи привукли да долазе у библиотеку са децом, кроз нпр. радионице о родитељству.

Процена библиотечких услуга је претежно позитивна, библиотекари су већински доживљени као компетентни и предусретљиви. Као на узорку виших разреда, и овде је најниже оцењена улога библиотекара као некога ко мотивише кориснике да више читају (у апсолутним мерама и ово је висока оцена, 3,38 од 4, али у поређењу са осталим карактеристикама, ово је најнижа оцена). Иако родитељи не сматрају у великом броју да је утицај библиотекара пресудан фактор за мотивацију деце да више посећују библиотеку (само њих 71 мисли да јесте важан утицај библиотекара), већ наведени подаци (чешће у библиотеку долазе деца која имају позитивнији став према библиотекарима и боље искуство са њима, као и она која су упозната са разним садржајима у библиотеци) нам указују супротно. За децу нижих разреда је очигледно важно какав однос су изградила са библиотекарима, што нам указује да је потенцијалан утицај библиотекара на формирање читалачких навика у овом узрасту још већи него на каснијем узрасту. То може указати на важност осмишљавања додатних библиотечких програма за децу овог узраста како би изградили и развили адекватне читалачке навике и одржали их и у вишим разредима школовања.

Генерално гледано, резултати добијени овим истраживањем могу да послуже, осим као начин да се евалуира тренутно стање по питању читалачких навика и степена коришћења услуга библиотеке на узорку ученика основних школа, и као водич за осмишљавање стратегије унапређења рада библиотеке. Уколико библиотека осмисли и спроведе неке од предложених мера које сами корисници предлажу, или пак на основу ових предлога осмисли стратегију са циљем повећања броја корисника, већег укључивања већ постојећих корисника, изградњи већег поверења корисника према услугама итд., ово истраживање такође може да користи као прво мерење у провери ефикасности мера које би таква стратегија укључивала. Поређењем ових резултата и резултата поновљеног истраживања у одређеном временском интервалу након примене потенцијалних нових мера би могли да видимо да ли су дате мере постигле жељени ефекат.

Новине у раду дечјег одељења

ИФЛА смернице за библиотечке услуге за децу врло јасно одређују циљ и сврху јавних библиотека и можемо рећи да их у великом делу пратимо и испуњавамо, у мери у којој је то могуће у нашим условима. Када кажемо *нашим*, мислимо на окружење у којем живимо, систем, државу, стање у култури, Србију као земљу у развоју.³ Оно што је суштина ових смерница, а подудар се са неким од закључака истраживања, јесте да децу треба подстицати да од малих ногу користе библиотеку, јер се тиме повећава вероватноћа да ће и у будућности остати њени корисници.⁴ Кључне речи су: КОРИСНИЦИ, КОРИСТИТИ, БИБЛИОТЕКА!

„Задовољавање потреба корисника остаје суштина библиотечких услуга, шта год друго оне радиле”⁵, мисли Питер Брофи (Peter Brophy).

Да не бисмо губили драгоцену време предузели смо већ неке кораке у маркетингу да бисмо били што видљивији, интересантнији и прихватљивији нашим корисницима, пре свега деци. На стази која води до улаза у зграду Дечјег одељења исцртана је игра школице којој претходи *саобраћајни знак* у виду обавештења, на којем пише: **Можеш иозајмити књиу сваку, а одирај и ову иіру лаку!** Овај пројекат спроведен је у сарадњи са ликовним студиом Винсент и предузећем Сигнал из Сомбора. Облик, форма, боје овог *иіроказа* привлаче пажњу свих пролазника, а највише деце којој је и намењен.

Од 1. маја 2019. кренућемо у реализацију пројекта Бебитека – библиобата и библиосека. У сарадњи са градском болницом и под покровитељством приватне сомборске фирме Метеор-Комерц обезбедили смо, за сада, поклон књиге за сваку прворођену девојчицу и дечака у месецу и бесплатну годишњу породичну чланарину (за мајке). Намера нам је да у будућности омогућимо исто то свим новорођеним бебама у сомборској болници (општини). Чињеница је да се навика читања ствара у кући, у породици и библиотека као важан фактор у неговању тих навика жели

³ Павле Илић, Оливера Гајић и Миланка Маљковић, *Криза читања: комплексан педагошки, културолошки и општедруштвени проблем* (Нови Сад: Градска библиотека; Београд: Нова школа, 2008), 20–22.

⁴ Анализу спроведеног истраживања урадио је стручни тим *Психолошкој центри за саветовање, едукацију и истраживање – СЕЛФ* из Новог Сада.

⁵ IFLA. „Смернице за библиотечке услуге за децу”. *Гласник Народне библиотеке Србије* год. 8, бр. 1 (2006): 205–209.

да на овај начин подстакне и промовише књигу и читање. Искуство као и спроведено истраживање, показало нам је да је породица кључни фактор, те смо се због тога и усмерили на породицу нашим деловањем. Наравно, на дуге стазе, верујући у значајне резултате за неколико година.

Библиотека на отвореном

Библиотека на отвореном са соларним напајањем представља савремен вид размене књига. Подразумева да свако може да донесе књиге и допуни фонд библиотеке, да свако може да узме књигу и врати је након читања. Прву грађу библиотеке чине публикације за све узрасте, различитих жанрова и на више језика (српски, мађарски, хрватски). Циљ нам је да Библиотека на отвореном постане место окупљања грађана Сомбора, највише младих, где ће им на једном месту уз бесплатан приступ интернету бити понуђен богат избор књига и часописа.

Уз полице за књиге, које су заштићене од атмосферских утицаја, елемент поседује три УСБ пуњача за допуну мобилних уређаја, као и 4Г вај-фај или вајрлес рутер за интернет. Цео систем се напаја електричном енергијом из сопственог соларног система. Њено постављање предвиђено је на фреквентном месту у центру града Сомбора, на Тргу уметности, који се налази између Народног позоришта Сомбор, Градског музеја Сомбор и Дечјег одељења Градске библиотеке.

Свака нова активност је и маркетиншки добро осмишљена, јер је данас, без рекламирања онога што радите, тешко допрети до корисника, потрошача, конзумента...

Закључак

Емпиријско сазнање да пред сваком библиотеком стоје две групе људи: мања – стварни корисници библиотечких услуга и већа – могући и очекивани корисници библиотечких услуга, суштина је и порука овог рада. За библиотеку су обе групе једнако важне и то је оно што библиотечку струку чини особеном и свима потребном. Тако улога библиотеке постаје већа и значајнија у формирању библиотечке публике. Она мора бити видљивија, отворенија и мора бити стуб око којег ће се окупљати све значајне институције које се на било који начин баве децом. И не само институције већ и појединци, групе грађана, невладине организације,

успешан приватни сектор и пре свих – породица као најјача карика у стварању многих, па и читалачких навика код деце. С том идејом и намером усмеравамо своје нове активности – подизање свести људи, родитеља пре свега, о значају породичног читања, о значају књиге и коришћења библиотечких услуга.

Сомборска библиотека има добар рејтинг у граду као најстарија установа културе и то доказује дугогодишња сарадња са различитим установама: предшколском установом „Вера Гуцуња”, основним и средњим школама, нарочито Гимназијом „Вељко Петровић”, Сомборским едукативним центром – СЕЦ, Народним позориштем, Културним центром „Лаза Костић”, Градским музејем, многим приватним предузећима, које су нам и сарадници, покровитељи, подршка и инспирација. Свима нама је исти заједнички именитељ – формирање и неговање културе читања код деце и омладине.

Наставићемо да са новим програмима и садржајима оплемењујемо и свој рад и свој град. Један од следећих корака ће бити ново истраживање, којим бисмо обухватили не баш мали проценат деце (око 30%) која уопште не користе услуге библиотеке, и које ће нам показати резултате свих горе поменутих иновација и пројеката, да видимо шта смо успели да урадимо.

Криза читања је глобалног карактера и свако од нас ко се бави књигом на било који начин мора да делује локално што је могуће више, да бисмо је ублажили и превазишли. Наша професија је и мисија, наш језик је универзалан и те предности би требало искористити на прави начин и бити свестан привилегије коју тиме имамо – радити са децом, бити им ментор, узор, пријатељ, имати шансу да им омогућимо лични развој и напредак, можда их и усмерити на избор будућег занимања. Важно је осећати се добро и испуњено у послу који радиш, а ми се добро осећамо када знамо да смо урадили баш све што смо могли, без резерве, без задршке. Када деца то осете код свих нас, долазиће, читаће, посећиваће библиотеку и када им књига није потребна. Тада ћемо знати да смо успели. Да је вредело. Да може.

Literatura:

1. Božić, Jadranka. „Antropologija knjige i čitanja”. *Glasnik Narodne biblioteke Srbije* god. 1, br. 1 (1999): 113–145. (na ćirilici)
2. Brofi, Piter. *Biblioteka u dvadeset prvom veku: nove usluge za informaciono doba*. Beograd: Clio, 2005.
3. Vučković, Željko i Nada Todorov. *Kultura čitanja u vremenu interneta*. Indija: Narodna biblioteka „Dr Đorđe Natošević”, 2010. (na ćirilici)
4. Župan, Vesna. *Marketing u bibliotekama*. Beograd: Svet knjige, 2001. (na ćirilici)
5. Ilić, Pavle, Olivera Gajić i Milanka Maljković. *Kriza čitanja: kompleksan pedagoški, kulturološki i opštedruštveni problem*. Novi Sad: Gradska biblioteka; Beograd: Nova škola, 2008. (na ćirilici)
6. Injac-Malbaša, Vesna. *E-biblioteka*. Beograd: Clio, 2016.
7. IFLA. „Smernice za bibliotečke usluge za decu”. *Glasnik Narodne biblioteke Srbije* god. 8, br. 1 (2006): 205–209. (na ćirilici)
8. IFLA. „Smernice za bibliotečke usluge za mlade”. *Glasnik Narodne biblioteke Srbije* god. 8, br. 1 (2006): 211–217. (na ćirilici)
9. Mangel, Alberto. *Biblioteka noću*. Beograd: Geopoetika, 2008.
10. Mangel, Alberto. *Istorija čitanja*. Novi Sad: Svetovi, 2005.
11. Milutinović, Ivana. „Mladi u biblioteci zahtevni i zahvalni”. *Savremena biblioteka* god. 18, br. 23 (2006), 24–25. (na ćirilici)
12. Novaković, Katarina i Dragana Božić. „Od deteta do aktivnog čitaoca: programi namenjeni mladim korisnicima Dečjeg odeljenja Gradske biblioteke u Novom Sadu”. U *Tinejdžeri – zahtevni korisnici i biblioteke za nove generacije: zbornik radova sa međunarodnog stručnog skupa održanog u Lazarevcu, 15-16. septembra 2015*, priredila Milica Matijević, 99–108. Lazarevac: Biblioteka „Dimitrije Tucović”, 2015. (na ćirilici)
13. „Pravilnik o nacionalnim standardima za obavljanje bibliotečko-informacione delatnosti”. *Službeni glasnik RS* br. 39 (2013). (na ćirilici)
14. „Zakon o bibliotečko-informacionoj delatnosti”. *Službeni glasnik RS* br. 52 (2011). (na ćirilici)

Andelija Pruginić

City Library „Karlo Bijelicki”, Sombor

pruginicandja@yahoo.com

THE KNOWLEDGE IS IN THE BOOKS, THE BOOKS ARE IN THE LIBRARIES. WHERE ARE THE PEOPLE?

Abstract: This paper is the result of the research on reading, membership, and library visits in order to encourage reading and increase the number of library users. The statistics are harsh and facts cannot be ignored. There are no excuses. In order to reach the *unreached users*, we have conducted a research the results of which provided guidelines for improvement of library management. We have designed several projects, two of which have already been implemented: *You can loan every book, play the game in our nook* and *Baby library – Biblio-boy and Biblio-girl*. The results of these projects are already visible and measurable.

Keywords: children, reading, innovation, users, research, ideas, creative workshops, reading motivation.

Примљено: 11. априла 2019.

Прихваћено: 21. маја 2019.

Virginija Švedienė
Panevėžys County
Gabrielė Petkevičaitė-Bitė
Public Library, Lithuania
virginija.svediene@pavb.lt

Прегледни рад
UDK 027.54(474.5)"1912/2017"
<https://doi.org/10.18485/bibliotekar.2019.61.1.4>

PANEVĖŽYS COUNTY GABRIELĖ PETKEVIČAITĖ-BITĖ PUBLIC LIBRARY: INNOVATIONS AND TRADITIONS

Abstract: Panevėžys County Gabrielė Petkevičaitė-Bitė Public Library is the largest public library in the northeastern region of Lithuania, which celebrated its 95th anniversary in 2017. It is the principal library in this region with the largest universal fund, famous for traditions of successful cultural projects. It is an important regional centre of culture and education. The vision of the Library is a modern centre of the library innovations in the region, providing an attractive environment and equal possibilities for learning and creation. Today, the Library pays a special attention to the development of quality educational programs and their application to various age groups. One of the main priorities is the improvement of digital literacy, but without losing the ultimate mission of the Library, i.e. promotion of reading. The Library creates spaces attractive for the users' self-expression, where traditional activities and education based on modern technologies harmoniously blend.

Keywords: Lithuania, library, innovation, tradition, education.

History and mission

Panevėžys County Gabrielė Petkevičaitė-Bitė Public Library is the first state library and the oldest state cultural institution in Panevėžys, established in 1922, opened as a branch of the Central State Book Store. At that time, there were 1,783 books in its funds, all newspapers and magazines published in Lithuania, a few newspapers arriving from Germany and the USA. Today, the Library contains over half a million publications. Over 500,000 readers and more than 300,000 virtual readers visit it annually. The Library employs over 100 workers.

Panevėžys County Gabrielė Petkevičaitė-Bitė Public Library is the principal modern library with the largest universal fund in the northeastern region of Lithuania, developing diverse cultural activities.¹ For the population of Panevėžys and its county, the Library is attractive due to its versatility and multifunctionality. It is an important and strong centre of regional culture and education, where competence and creativity of people are continually developed.

Having covered an interesting and purposeful historical road, Panevėžys County Gabrielė Petkevičaitė-Bitė Public Library of today is modern, innovative, and open, providing not only convenient and cosy physical space for the visitors, but also motivating them to develop independently and implement their creative ideas. The Library strives that the visitors do not only receive quality and reliable information, find attractive and equal possibilities for learning and creation, and a convenient personal space for work and leisure, but also feel spiritually safe and elated.

Educational programs for implementation of the vision in a modern library

Nowadays, various activities are arranged in the spaces of public libraries worldwide, which would have been called untraditional in the past. The environment of the dynamic, creative information society determines new user needs and they stimulate the libraries to look for innovative forms and means to echo such needs, to create new services. The society sees and approves such alterations. The user target group also undergoes changes: if earlier efforts had been orientated to the audiences of children and adults, now with new practices the consideration is given to families with children, young people, and seniors.

Gabrielė Petkevičaitė-Bitė Public Library is remarkable and attractive by its on-going cultural projects and educative programs, information services based on modern technologies.² Libraries in general have a tendency to become social spaces, even by their architecture, so Gabrielė Petkevičaitė-Bitė Public Library is constantly changing, making experiments both in its physical structure and in the field of services.

¹ Virginija Švedienė, „Kultūros misionieriai“. *Tarp knygy* nr. 7–8 (2018): 31–33.

² Greta Ratkutė, „Projektas, skatinantis pažinti savo kraštą“. *Tarp knygy* nr. 11 (2018): 11.

During the current decade, a particular attention has been paid to the implementation of the vision for the Library as modern, attractive for self-expression and association, and promotion of studies. Gabrielė Petkevičaitė-Bitė Public Library pays a special attention to education of children and youth. A successful project is realized each year inviting school children to summer reading and creativity camps, where they try to find interesting ways to view books from a different angle, unconventionally. With assistance of professional painters and IT specialists, the campers learn how to use the program *Comics head* and create drawings for comic books in their tablets. The bookbinding specialists are invited to the educative classes, where children are taught how to bind the book with already produced comics. After the summer camp, the Department of Children's Literature at the Library issues a book of comics, which contains colourful works of all campers.

The successful and popular educational program *Etno kilimas* (Ethnic carpet) allows children and youth to visit interactively (using mobile apps) natural monuments of Aukštaitija (region where Panevėžys county is located), listen to stories about mounds, sacral places, lakes, large stones, by which these mysterious places are connected, and get to know their country not only from the handbook. This is an attractive and innovative service, raising children and youth's public spirit, motivating interest in history of their region and country. The idea for Panevėžys librarians to produce such educational program emerged after a visit to the library Dokk1 in Aarhus (Denmark), where many services (in particular for children) are play-based. In cooperation with Panevėžys Local Lore Museum, the most important natural monuments in Aukštaitija have been selected. Six libraries from Panevėžys region became partners in the project. In the implementation of the project, members of various art industries took part, who designed the mobile apps, illustrations on the carpet, recorded stories, produced place setting, and access applications. The interactive learning tools produced within a project are executed by Gabrielė Petkevičaitė-Bitė Public Library or educators of the library visit schools, also together with specialists of the departments of children's literature from regional libraries. This educational program is presented in such mass events as Vilnius Book Fair, Expo Aukštaitija, and Schools Fair. In 2017, by the decision of the Lithuanian Council of Culture, *Etno kilimas* was declared the best in the project group *Atminties institucijos. Inovatyvių paslaugų kūrimas* (Institutions of the Memory. Development of Innovative Services) in Lithuania.

In 2016, the community of Gabrielė Petkevičaitė-Bitė Public Library was the first in Lithuania to join the worldwide popular social technological edu-

cation project *Coder Dojo*³, motivating youth, children and their parents to produce applications, websites and by other interesting methods to learn more about the world of technologies and probably to integrate the vocational future with it. Constantly operating Coder Dojo club, which arranges regular programming training for children and youth, is located in the Library. Annually, Gabrielė Petkevičaitė-Bitė Public Library supports the initiative of the European programming week (*Euro Code Week*), when thousands of events worldwide provide knowledge in programming and invite to embrace continuous learning in libraries and individually.

The Library is implementing the project *Kompiuterinės grafikos paslaptys* (*Secrets of Computer Graphics*). The users' creative and computer skills are developed through technology. New modern computerized working places with a personal computer and a graphical tablet have been produced. Using a graphic tablet, the user can draw on the computer with his hand and not with the mouse. Such classes provide the Library users with a possibility to turn simple drawing and writing on the paper into the digital process. Thus, users of different age can compare the principles of conventional and digital drawing and writing, master their computer skills and abilities to produce a new digital content, and learn to analyse the creative process of graphical information. It is important that graphical tablets react to the soft movements of fingers, so drawing and production of simple graphical figures also become a reality for disabled persons and senior people.

Attractive and involving robotics classes for children are organized more and more often in the Lithuanian libraries. Gabrielė Petkevičaitė-Bitė Public Library is not an exception. It organizes classes for children aged 8-12 years, who are interested how to design and program LEGO Brainstorm EV3 robot models, and to resolve tasks of various complexity. By playing and designing, children learn basics of the robot design and programming, get acquainted with the laws of mechanics and physics, strengthen skills of orientation in the space and knowledge in maths. Gabrielė Petkevičaitė-Bitė Public Library not only arranges the robotics classes, but also has founded a team of robotics enthusiasts participating and prize-winning in the regional First LEGO League competitions. Panevėžys City has chosen the strategic robotics specialization for further regional expansion and determined an ambitious target to become one of the

³ Per Lietuvą ima risti Coder Dojo, pasaulinės iniciatyvos, mokančios vaikus programuoti, banga [interaktyvus, žiūrėta 2019 m. balandžio 25 d.]. Prieiga per internetą: <https://aina.lt/per-lietuva-ima-risti-coder-dojo-pasaules-iniciatyvos-mokancios-vaikus-programuoti-banga/>.

strongest robotics and automation centres in the Northeast Europe. Therefore, Gabrielė Petkevičaitė-Bitė Public Library, by motivating children and youth to take interest in robotics, remarkably contributes to the implementation of the ambition.

The personnel of the Library create educational programmes to improve information, communication and team work skills for disabled people. Accordingly, the education program in robotics has been produced, which objective is to present programming and robot design techniques for children and youth under 16. LEGO Brainstorm software is employed, which can be easily designed and controlled by children and youth with activity and attention concentration disorders or other slight physical problems. Education programs teaching children to design and program robots and to perform involving creative tasks are conducted by the library staff not only in Panevėžys, but also in Panevėžys region, because Gabrielė Petkevičaitė-Bitė Public Library is a competence centre for 12 municipal libraries in Panevėžys region.

In January 2019, the Library opened the door for the Sensory Space. It is a modern educative space, where new generation sensory equipment can be tested, thus stimulating senses and producing curative, training, and stimulating environment. The Library personnel is doing its best to make the Sensory Space attractive for children with special needs and their parents, and other visitors of the Library. The equipment employed in the Sensory Space is unique for now and offers really wide application possibilities. Using a special tablet, a visitor of the Space, or a specialist working with a group, can produce a desirable environment: to select and change illumination lights, music, sounds, visual projections, etc. This audio-visual and cognitive stimulation is a tool which stimulates relaxation and conversation. The training enhances participants' self-awareness, emotional literacy, intellect, social habits, psychological resistance, and creativity. The program includes interactive games, which are suitable for educative classes, raise young visitors' curiosity, simply and attractively present various subjects. Meanwhile, the librarians invite the minors to explore the world of senses. In the long run, it is anticipated that the Space profile will be expanded and transformed into the area of peace and recreation in the Library, where one could find relaxation from the stress of everyday life.

The Library endeavours to keep its main mission, that is, motivation of reading, in particular, among young readers. There are several project exploring how to capture children's interest in books. One of them is a successfully implemented project *Knygomanija* (Book Mania), thanks to which a new innovative service *Sukurk knygos anonsą* (Create a Book Trailer) was developed. Applying modern smart technologies, the youths are stimulated to read more, seeking to

secure development of their visual and critical thinking and personal competences. Working with such new tablets, participants of the classes are given a possibility to try their creative powers and express thoughts about books they have read. It is not a secret that movie trailers encourage them to go to the cinema, and book trailers are one of the best and efficient modern ways to attract and intrigue young readers.

Another project *Aš esu knygos herojus* (I Am a Hero of the Book) was a successful continuation of *Knygomanija*. Many people cannot imagine their life without smart technologies, therefore, the Library looks for innovative means to popularize reading and books. The project *Aš esu knygos herojus* endeavours to intrigue young readers, provide them with more skills to use modern technologies, and also to reveal a still undiscovered interactive side of reading, i.e. to transfer a reader from the position of the plot observer into the magic world of the book and provide him/her with an option to become a hero of the book. The project has been produced for children and youth, who are willing to get involved into the innovative side of reading and, by modern technologies, to be transferred from the observers to book heroes, but who, due to the shortage of information or insufficient financial resources, cannot realize themselves and raise personal competences.

The Library invites its visitors (especially the young generation) to learn and check their knowledge. In order to prove that learning can be playful and not boring, the specialists of the Library have produced interactive tests and puzzles, where one can test his know-how in various subjects. Stressing importance of knowledge about the native country in particular, the Library offers puzzles about Panevėžys and sightseeings in Panevėžys region, as well as persons from Panevėžys well-known worldwide. The interactive screen is available to perform such tests as *Lietuvos himnas* (The Anthem of Lithuania), *Pažink Europos Sąjungą* (Get Acquainted with the European Union), *Ką žinai apie Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešąją biblioteką?*⁴ (What do you know about Panevėžys County Gabrielė Petkevičaitė-Bitė Public Library?), *Ar pažįsti Panevėžį?* (Do you know Panevėžys?), etc.

Gabrielė Petkevičaitė-Bitė Public Library provides various services, organizes activities for different age groups, keeps on implementing projects. In order to provide the users, not only in the Library but also at home, with the access to necessary information at any time, and seeking to ensure more effective search

⁴ Genovaitė Astrauskienė, „Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešosios bibliotekos raida“, *Žiemgala* nr. 2 (2014): p. 18–30.

in the electronic environment and as continuation of the project *Mobilus bibliotekininkas. Nuo stalviršio prie tapšnoklio* (Mobile Librarian. From the Desk Top to the Touch Pad) from 2015, a new user service tool – electronic guide (<https://evedlys.pavb.lt>) was developed in 2016. Here everyone can find any information about services in the Library, news and events; a thematic visual catalogue with latest and most popular books and their annotations; references to electronic publications; access to the Library's website and sub-websites; calendar of events; references to the databases; electronic catalogue, when connected to it one can order or extend the return term; movietech with trailers of the latest movies available in the Library, and so on. It is also possible to access the website *Geros knygos* (Good Books), which provides recommendations of readers and the Library personnel about the books they have read. Here can be found the link to the Library's Book Club, which presents books read by its members. One can vote for the favourite books. The website is adapted to mobile devices.

The structure of Gabrielė Petkevičaitė-Bitė Public Library incorporates a unique division, the study centre of legendary theatre director Juozas Miltinis (1907-1994) located in the authentic environment, in the apartment of the director. It also contains a rich private library of Juozas Miltinis, which by his will he has left to Gabrielė Petkevičaitė-Bitė Public Library. Taking into account the needs of modern society and with the aim to draw the attention of the young generation to the rich intellectual heritage of the theatre director, the project *Režisieriaus Juozo Miltinio palikimas – modernios visuomenės poreikiams* (Heritage of the Theatre Director Juozas Miltinis for the Needs of the Modern Society) was implemented in 2018. Thanks to this project, the exposition innovatively and in modern style recreates the theatre magic of the director Juozas Miltinis. The newly designed exposition invites to recollect history of the theatre, using information technologies, to take a look into J. Miltinis' personality, life, drama studio, which had functioned in the theatre, to see how a joint creation of the director and the actor, i.e. the performance is born. Every attempt was made to save the content of the director's heritage, erecting the modern exposition, meeting realities of those days, and implementing innovative electronic means, such as information terminal, where the educative contents were selected and presented in the playful manner (quiz), dressed up with permanently renewable and presentable information about the content. With the help of touch screen information terminal, the visitors of the exposition can get acquainted with the illustratively presented history of the theatre, facts from Miltinis' life and work, displayed in the time band supported by material cultural values of those days, to receive full information about the content of the displayed exhibits using QR code and NFC, to participate actively in the theatrical education: *Teatras yra*

žaidimas (Theatre is a Game), *Su režisieriaus Juozo Miltinio legenda į XXI amžių* (With the Legend of Director Juozas Miltinis' into the 21st Century). Modern means are used, and professional performers such as actors, producers, and painters are involved in these activities.

In recent years, the interest in the cultural heritage actualization and digitalization has significantly increased. In 2016, the Library professionals produced the portal *Panevėžio kraštas virtualiai* (Panevėžys region virtually).⁵ A new interactive screen was installed, which presents history of the country and treasures of Panevėžys region to the visitors of the Library in an attractive and modern way, available in the digital format. The control of the touch screen is convenient, images from photos and documents are quality, which can be viewed in a desirable size and resolution, and the content revealing culture of Panevėžys region is comprehensive.

Here you can get the visual and textual information: virtual exhibitions, presentation of new publications, video lectures, browse available portals with valuable digitalized material about culture of the region, including the portal **www.epaveldas.lt**, where publishes digitized archive data, publications, photos, images of pieces of art from Gabrielė Petkevičaitė-Bitė Public Library and various Lithuanian institutions, etc.

The Library transforms its physical spaces and infrastructure of services

After renovation of the building in 2006, Gabrielė Petkevičaitė-Bitė Public Library opened new modern spaces: conference hall with spacious lobby, atrium terrace, space for exhibitions, and visitors' rest area with a small cafe. The Library makes changes and keeps on experimenting. Looking for more interesting solutions, the Library installed in 2017 a multifunctional Cognition Space dedicated to the active rest of families, children and youth. Also, the activities for senior people are arranged there quite often. Since 2018, the Library has been the host of the Inventors' Space, available for young visitors interested in robotics and other technologies. There are working and rest areas on the third floor of the building, where classes and meetings initiated by various Library personnel

⁵ Audronė Palionienė, *Pristatytas naujas Panevėžio krašto kultūros paveldo portalas* [interaktyvus, žiūrėta 2019 m. balandžio 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.jp.lt/pristatytas-naujas-panevezio-krasto-kulturos-paveldo-portalas/>.

take place. There are two book clubs, the English discussion club *Let's talk*, and the senior people club. The Library becomes more accessible for disabled people. It is the place which hosts a division of the Lithuanian Library Services for the Blind, where persons with vision or other disorders may take home audio books and magazines recorded into MP3 memory sticks. The easily accessible space with a new computerized working place for users with different disorders was established on the first floor of the Library.

A priority of every successful library is promotion of interest in purposeful activities among the young generation. The Open Youth Space operating here arranges discussions for young citizens, invites people to share their histories of success, who have decided to build their future in Panevėžys, and, thus, to contribute to recreation of cultural life in the city. The Youth Space is a centre for young people bringing their input into cultural life of the city and promoting activities of the Library. It was a youth by whose initiative the Library began the annual *Hario Poterio naktis bibliotekoje* (Harry Potter's Night in the Library),⁶ when the Library turns into magic Hogwarts and all participants into young magicians. Each year the repertoire of the Library is complemented by around 100 events produced at the initiative of young people (brainstorms, debates, discussions, creative workshops, table games nights, anime clubs, etc.). It is highly important that the Open Youth Space has inspired love for books in young people and has returned motivation for reading.

Deep traditions of the cultural projects is a visiting card of the Library

In cooperation with the city development and cultural organisations, since 2011 Gabrielė Petkevičaitė-Bitė Public Library has organized annual national festival-contest of sung poetry *Mano senas drauge... (My Old Friend...)*, summoning young song writers and performers from all over Lithuania creating music and singing poetry of the poet Elena Mezginaitė. Since 2013, the Library together with its partners – representatives of culture, education, mass media – has been implementing the project *Jaunujų kūrėjų galimybių tribūna "Nevėžis"* (The Tribune "Nevėžis" for Young Creators' Possibilities), which helps the young creators' from Panevėžys region to reveal themselves in the field of literature and arts and offers a possibility to reach their readers and assessors.

⁶ „Magiška Hario Poterio naktis”. *Sekundė* gruodžio 14 (2018): 8.

Since 1998, the Library has organised the international festival *Panevėžio literatūrinė žiema*⁷ (Panevėžys Literary Winter), each time summoning over 80 masters of the words, literary scientists, and music performers from Lithuania and abroad. The event has already developed into the phenomenon not only in Panevėžys city and region, but also in the Lithuanian cultural context. In the program of the festival there is literary and short prose, literary-philosophical debates, photography, painting, music, theatre, installations, etc. Each time in *Panevėžio literatūrinė žiema* we encounter texts in the local dialect. A special award for unexpected debuts is given to young poets and writers from Panevėžys region, i.e. students from secondary schools.

Gabrielė Petkevičaitė-Bitė Public Library has been going on with its educative mission from 2010, implementing the reading fostering project *Literatūros ir kino dienos* (The Days of Literature and Cinema). Reading of Lithuanian literature, creative works of the National Culture and Art Award winners are subtly fostered through literary creations, feature films, and documentaries.

Cultural traditions are also incorporated into the activities of the Library: it has been executing the project *Knygos ir bibliotekų istorijos raida Panevėžio krašte* (Historical Development of the Book and Libraries in Panevėžys Region) since 1998, 19 scientific conferences have been arranged, in which the employees from historical institutions, scientists, heritage researches are invited to discuss not only the traditional studies, changes of their goals and methods, but also the role of genealogy and local history in the network society, involvement of communities, as well as to present actual projects, results and sources of researches in genealogical identities, to have discussions about their access, digitalization, dissemination, and so on. While implementing this on-going project, the Library cooperates with the Communication Faculty of Vilnius University.

Through the cultural and educative activity, the Library unfolds as a space forming civic maturity. The Library, like other institutions of culture and education, starts nurturing public spirit from the youngest visitors, but alongside it finds attractive activity forms for each age group. The greatest activity in this field has been developed by the Library's Juozas Urbšys Public Thought and Cultural Centre, founded in the homestead of the Lithuanian interwar foreign affairs minister Juozas Urbšys. One of the goals of the Centre is to raise a creative person receptive to history, art, and culture of Lithuania. The abovementioned festival-competition of sung poetry and the project of young performers are the activities initiated and performed by the Centre, promoting collaboration of the

⁷ „Panevėžyje siaučia literatūrinė žiema”. *Sekundė* gruodžio 8 (2018): 4.

creative youth producing the project with a persistent educational value. Another important field of the Centre's activity is the strengthening of historical, ethnic self-consciousness. There is a national contest of essays for older students arranged by the Centre; for the wider population, interested in Lithuanian history, the traditional conferences in August in the memory of the Baltic Road and the Day of the Black Ribbon are organized.

Gabrielė Petkevičaitė-Bitė Public Library deserves every right to be called the centre of culture and arts due to the variety of events: from the book presentations to poetry readings, from concerts of classical music to the modern dance performances. Young people choose meetings with pop music project performers and young writers, the senior audience gives preference to discussions with outstanding public figures, worldwide known countrymen.

Collaboration and volunteering

The success of many cultural projects is the result of sustainable collaboration. The Library is cooperating with the education institutions of the city, non-governmental organisations, high schools, embassies, etc. The Library is a member of the European Library Cooperation Program NAPLE Sister Libraries, and it signed the agreements with Hueska and Arucas public libraries (Spain). Professional ties have been also confirmed by cooperation agreements with public libraries in Karlovy Vary (Czech Republic) and Rijeka (Croatia).

In recent years, the idea of volunteering has been successfully implemented in the Library. After having volunteering practice, motivated, talented, initiative young people pretty often stay in the Library seeing nice chances to discover themselves and be of use to the society. Having been successfully integrated into the community of the Library, they participate in various activities - conduct trainings, produce movies, represent the Library, implement projects, and so on. Volunteering is a kind of ambassador's mission in the cultural activity of the Library. Being initiators of the events that take place outside the borders of the Library, the volunteers spread good news to the public about the Library's cultural activity, at the same time, attracting more visitors into its space.

The progressive cultural institutions do not limit themselves in the activity, which takes place in their physical spaces. More and more often, museums and libraries are looking for possibilities to bring the cultural news, where their potential visitors meet. Therefore, it is becoming a tradition for the

Library to participate in the anniversary celebration of Panevėžys city, Night of the Museums, Aukštaitija EXPO, at the international book fair in Vilnius, international tourism and leisure exhibition *Adventur*, etc.

Conclusions

There is no doubt that technology has had a lasting impact on libraries. With the help of innovation and vision, libraries are embracing new technologies while creating dynamic community centres filled with life.

Gabrielė Petkevičaitė-Bitė Public Library aims to harmonize the benefits of advanced technologies and the advantages of traditional cultural projects. The Library's projects for children and youth use gaming to spark youth passion to technology, to stimulate their curiosity and at the same time to maintain interest in books and reading.

The librarians strive to implement innovative ideas that use technology to improve people's lives and to promote lifelong learning, to improve the access to library services for people with disabilities, to foster a sense of public awareness and interest in local history.

Due to education programs based on modern technologies and cultural projects with deep traditions, the Library unites various groups of people: creative youth, adults who are concerned about the current topics of the city, county and country, and inquisitive senior people.

References:

1. Astrauskienė, Genovaitė. „Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešosios bibliotekos raida”. *Žiemgala* nr.2 (2014): 18–30.
2. „Magiška Hario Poterio naktis”. *Sekundė* gruodžio 14 (2018): 8.
3. *Nauja edukacinė erdvė socialinės atskirties žmonėms* [interaktyvus, žiūrėta 2019 m. balandžio 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.aina.lt/naujausios-zinios/nauja-edukacine-erdve-socialines-atskirties-zmonems>.
4. Palionienė, Audronė. *Pristatytas naujas Panevėžio krašto kultūros paveldo portalas* [interaktyvus, žiūrėta 2019 m. balandžio 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.jp.lt/pristatytas-naujas-panevezio-krašto-kultūros-paveldo-portalas/>.
5. „Panevėžyje siaučia literatūrinė žiema”. *Sekundė* gruodžio 8 (2018): 4.
6. *Per Lietuvą ima risti Coder Dojo, pasaulinės iniciatyvos, mokančios vaikus programuoti, banga* [interaktyvus, žiūrėta 2019 m. balandžio 25 d.]. Prieiga per internetą: <https://aina.lt/per-lietuva-ima-ristis-coder-dojos-pasaulines-iniciatyvos-mokancios-vaikus-programuoti-banga/>.
7. Ratkutė, Greta. „Projektas, skatinantis pažinti savo kraštą”. *Tarp knygų* nr. 11 (2018): 11.
8. Švedienė, Virginija. „Kultūros misionieriai”. *Tarp knygų* nr. 7–8 (2018): 31–33.

Виргинија Шведиене

Округ Паневежис

Народна библиотека „Габриеле Петкевичайте-Бите”, Литванија

virginija.svediene@pavb.lt

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА „ГАБРИЕЛЕ ПЕТКЕВИЧАИТЕ-БИТЕ”: ИНОВАТИВНО И ТРАДИЦИОНАЛНО

Сажетак: Народна библиотека „Габриеле Петкевичайте-Бите” у Паневежису, највећа јавна библиотека у североисточном региону Литваније, прославила је своју 95. годишњицу 2017. године. Централна је библиотека у овом региону са највећим универзалним фондом, позната по традицији успешних културних пројеката. Важан је регионални центар културе и образовања. Визија библиотеке је модеран центар библиотечких иновација у региону, који пружа атрактивно окружење и једнаке могућности за учење и стварање. Библиотека данас посебну пажњу посвећује развоју квалитетних образовних програма и њиховој примени на различите старосне групе. Један од главних приоритета је побољшање дигиталне писмености, али без губитка крајње мисије библиотеке, тј. промоције читања. Библиотека ствара просторе привлачне за изражавање креативности корисника, где се традиционалне активности и образовање засновано на модерним технологијама складно уклапају.

Кључне речи: Литванија, библиотека, иновације, традиција, образовање.

Примљено: 8. априла 2019.

Исправке: 29. априла 2019.

Прихваћено: 6. маја 2019.

Данијела Д. Добретић
daniijela.m.dobretic@gmail.com
Андреј С. Радуловић
gbnovisad@gmail.com

Стручни рад
UDK 025.2:027.022(497.113)
<https://doi.org/10.18485/bibliotekar.2019.61.1.5>

Градска библиотека у Новом Саду

НАБАВНА ПОЛИТИКА ГРАДСКЕ БИБЛИОТЕКЕ У НОВОМ САДУ: ЦИЉЕВИ, КВАНТИТАТИВНИ И КВАЛИТАТИВНИ КРИТЕРИЈУМИ, ЗАКОНСКЕ РЕГУЛАТИВЕ И НАЧИНИ НАБАВКЕ

Сажетак: У раду је разматран проблем набавке књига у јавним библиотекама, с посебним освртом на набавку књига у Градској библиотеци у Новом Саду и моделе како се реализује овај важан сегмент у раду библиотеке, почевши од циљева набавне политике, квалитативних и квантитавних критеријума набавке и закона, смерница и стандарда на које се ослањамо у раду. Анализирана је и набавна политика у односу на старосну структуру становништва као и обухваћеност становништва Новог Сада чланством у Градској библиотеци у Новом Саду. Указано је, коначно, и на начине попуњавања фондова у Библиотеци, законске регулативе и скренута пажња на поједине проблеме с којима се библиотекари суочавају и како их превазићи.

Кључне речи: набавна политика, критеријуми набавке књига, принова књига, Градска библиотека у Новом Саду.

Увод

Набавна политика представља један од најзначајнијих елемената стратегије развоја сваке библиотеке. Мора да буде планирана тако да створи предуслове за успешно обављање културне, образовне и информационе функције Библиотеке. Такође, битно је напоменути да нам је намера да

тежимо изједначавању и усаглашавању међусобних идеја и искустава, како би смо добили што сличнију методу и слику функционисања библиотека у Србији. Овим радом се трудимо да укажемо на проблеме Набавног одељења и њихово решавање, с посебним освртом на наша искуства у систему Градске библиотеке у Новом Саду.

Циљеви набавне политике

Циљ набавне политике је изграђивање, профилисање, развој и одржавање квалитетног, актуелног, богатог и универзалног библиотечног фонда, као и задовољење различитих потреба широког спектра корисника. То се постиже, с једне стране, праћењем издавачке продукције из области књижевности, науке и свих осталих хуманистичких дисциплина, затим праћењем развоја града и раста становништва, односно, праћењем корисничких потреба а с друге стране, и рационалним трошењем организованих финансијских средстава, водећи истовремено рачуна да се фондови, односно колекције, не оптерете непотребним насловима и примерцима.

Набавна политика јавних библиотека, па према томе и набавна политика Градске библиотеке у Новом Саду, своје упориште налази у следећим изворима:

1. Закон о библиотечно-информационој делатности у СР Србији из 2011. године;
2. IFLA/UNESCO смернице за развој јавних библиотека из 2001. године;
3. Стандард за јавне библиотеке у Републици Србији из 2009. године;
4. Стандарди за народне библиотеке из 1986. године;
5. Правилник о националним стандардима за обављање библиотечно-информационе делатности из 2013. године;
6. *Принципи формирања фондова: ујрављање фондовима и процедуре набавке* (др Добрила Бегенишић, Народна библиотека Србије).

Набавка библиотечке грађе у Градској библиотеци у Новом Саду (у даљем тексту ГБНС) заснива се на следећим принципима:¹ планирање, доследност, универзалност, равномерност, евалуација и селекција, језик

¹ Nevenka Perunović, *Principi nabavne politike u bibliotekama* (Beograd: Zadužbina Andrejević), 14.

публикације, број примерака, континуираност, актуелност, перспективност, динамизам, еластичност, ажурност, координација, однос домаће и стране књиге.

Приликом набавке, у Набавном одељењу ГБНС анализирају се потребе за датом публикацијом и води се рачуна о структури целокупног фонда, о структури фонда одређеног огранка, структури и броју становника и корисника, њиховим захтевима, као и захтевима стручних радника у огранку. Осим тога, води се рачуна о општим и посебним наставним плановима и програмима, како основних тако и средњих школа и факултета, о уделу одређених стручних група и типова публикација у укупном фонду и самој позајмици, расходованим књигама из одређене области на ревизијама (по принципу застарелости и оштећености публикација), типу и повезу публикације, али и о томе да се публикације набављају по најповољнијој цени и то путем јавне набавке – отворени поступак. На профилисање набавке у ГБНС значајно утиче и постојање других типова библиотеке у окружењу (Библиотека Матице српске, Централна библиотека на Универзитету, факултетских, специјалних), других релевантних установа и институција, као и њена мултиетничка средина и њој одговарајућа удружења, савети и сл.

Да би се конципирана набавна политика реализовала током читаве године се прати издавачка продукција (прегледањем издавачких каталога, база података, информација са интернета, сајтова издавача, интернет књижара, праћењем приказа на разним другим медијима, дезидерата, захтева корисника и библиотекара), ЦИП листе, билтен приновљених издања, библиографије и др. У одлучивању о профили набавке, избору грађе, сврси, обиму и садржају колекција, као и о томе шта треба чувати, а шта отписати из фондова, учествује Комисија за набавку библиотечке грађе.

Циљ набавне политике библиотека треба да буде у складу са циљевима и функцијама јавних библиотека – формирање и одржавање квалитетног, актуелног, богатог и универзалног библиотечког фонда, као и задовољење различитих потреба великог броја корисника. Нажалост, сведоци смо времена где су култура и књига веома угрожене и условљене. Стандарде одређују рекламирани, неретко и безвредни аутори. Стручна литература постаје део подрума, а *хийови* су пребачени у прве редове наших полица. Тим пре, циљеви су далеко тежи и набавка књига подразумева апсолутни интегритет да бисмо, колико-толико, сачували стандарде квалитета књиге у нашем Фонду.

Квалитативни критеријуми набавке

Квалитативни критеријуми набавке се огледају кроз *садржај* и *структуру* фондова библиотеке. У погледу *садржаја* јавна библиотека треба да свим категоријама становништва обезбеди широк распон библиотечно-информационе грађе с разних *извора* (штампаних и електронских), као и изворе на мањинским и другим језицима, разне *врсте* грађе, односно, *формате* (књижна – монографске и серијске публикације; некњижна грађа – картографска, аудио-визуелна, електронска, мултимедијална, интернет и онлајн базе података, материјали на Брајевом писму и разноврсна друга некњижна грађа). Експанзивни развој нових технологија одређује и нове потребе потенцијалних корисника због чега се намеће и све већа потреба за имплементацијом нових медија (едукативног и забавног карактера), као и стварање различитих мултимедијалних колекција у библиотечким фондовима што ће у будућој набавци у ГБНС морати да постане један од њених приоритета. У погледу *структуре*² библиотечки фонд ГБНС треба да има: највише 45% белетристике, тј. 35% за матичне библиотеке; најмање 25% научне и научно популарне литературе; тј. може и до 40% јер је ГБНС матична библиотека; најмање 20% литературе за децу, а може и до 27% у библиотечким огранцима; референтну литературу од 3% до 5% за матичне јавне библиотеке као што је ГБНС; завичајну библиотечно-информациону грађу; мултимедијалну грађу (није прописано колико, најмање 200) која се формира као посебна збирка у свакој библиотеци; некњижну библиотечно-информациону грађу (није прописано колико) као посебну збирку.

Структура куповином набављених и инвентарисаних књига у 2018. години у ГБНС:³

– **46,23% белетристика**, што је више од стандарда али због текућег расхода и ревизије фондова огранака ГБНС, показала се потреба за обновом дела наслова. Укупан фонд ГБНС има 49,77% белетристике.

– **22,44% стручна и научно-популарна литература**, што је близу важећег стандарда. Набавком књига путем откупа Министарства културе Републике Србије овај проценат је повећан а приновљен је фонд са насловима

² Bibliotekarsko društvo Srbije, *Predlog Standarda za javne biblioteke u Republici Srbiji* (Bibliotekarsko društvo Srbije, 2007), 5.

³ Градска библиотека у Новом Саду, *Извештај о раду и пословању за 2018. годину* (Градска библиотека у Новом Саду, 2018), 22.

који су скупи, до којих је тешко доћи због поступка јавне набавке књига итд. Укупан фонд ГБНС има око 22,9% стручне и научно популарне литературе.

– **28,83% литература за децу**, што је у складу са стандардом. У укупном фонду ГБНС је било 23,91% литературе за децу, а ту је битно рећи да је ГБНС матична библиотека за Јужнобачки округ, па је према томе и тај стандард задовољен.

– **2,5% референсна литература** а у укупном фонду ГБНС је 3,42%.

Квантитативни критеријуми набавке

Поред квалитативних критеријума набавна политика се одређује и следећим **квантитативним** показатељима:

а) Број књига у фонду библиотечкој ојранка се одређује и према броју становника насеља, односно, према категоријама јавних библиотека (стари и новоусвојени стандарди из 2010. године се углавном поклапају). Следећа табела⁴ приказује колико књига треба да има библиотечки фонд јавне библиотеке у односу на укупан број становника:

Табела бр. 1: Категорије јавних библиотека

Категорија	Број становника за подручје:	бр. књига по становнику	почетни фонд
VI	преко 100.000 становника	1,5	> 150.000
V	60.000–100.000 становника	1,5	150.000
IV	35.000–60.000 становника	1,5	90.000
III	20.000–35.000 становника	2	70.000
II	10.000–20.000 становника	2	40.000
I	5.000–10.000 становника	2,5	25.000

Према *IFLA/UNESCO смерницама за развој јавних библиотека*⁵ годишња стопа набавке књига за средине са преко 50.000 становника износи

⁴ Библиотекарско друштво Србије, *Predlog Standarda za javne biblioteke u Republici Srbiji* (Библиотекарско друштво Србије, 2007), 5.

⁵ *IFLA/UNESCO smernice za razvoj javnih biblioteka* (Београд: Народна библиотека Србије, Библиотека града Београда, 2005), 47.

0,20%, односно 200 књига на 1.000 становника годишње. Према последњем попису становништва из 2011. године Нови Сад и приградска насеља (341.625 становника) и Сремски Карловци (8.750 становника) укупно имају 350.375 становника, што би значило да годишња набавка, према овим смерницама на годишњем нивоу треба да буде 70.075 књига.

Према *Стандардима за јавне библиотеке у Републици Србији*, из 2009. године, и *Стандардима за народне библиотеке* из 1986. године, који се углавном поклапају, књижни фонд, у насељима већим од 100.000 становника, треба да износи 1,5 књига по становнику⁶, док су препоруке UNESCO-а 1,5–2,5 медијске јединице по становнику⁷. По тим препорукама, за 350.375 становника, колико има Нови Сад, он би требало да буде око 525.560, односно, 700.750 библиотечких јединица.

Нови Сад је град који се последњих година интензивно развија. Нека насеља су нагло нарасла, тако да би требало да се сразмерно том броју повећа и библиотечки фонд у њима. Највећи раст становништва је забележен у Ветернику, Футогу, Сремској Каменици и Каћу. У осталим огранцима величина фонда не одступа у већој мери од величине предвиђене стандардима (у случају Градске библиотеке у Новом Саду у питању је бројка од 1,3 књиге по становнику). Овде треба напоменути да се у пракси често догађа да неки огранак који се налази у мањем месту има већи број чланова од огранка у насељу са више становника. Зато ће и убудуће огранци са више чланова добијати више књига да би се испоштовала сразмера са бројем чланова.

Библиотечки огранци у градском језгру, с једне стране, имају проблема са смештајем, док су, с друге, фондови делом неактуелни, делом похабани. Ти проблеми се морају решавати редовним обављањем прописаних ревизија, после којих треба обновити и допунити њихове фондове.

Набавна политика и старосна структура становништва

Старосна структура становништва је параметар који одређује и старосну структуру библиотечких корисника, а самим тим и целокупну набавку библиотечке грађе (деца, средњошколци, студенти, запослени,

⁶ Лепосава Чукић и Ана Церанић, „Стандарди за народне библиотеке”, Заједница библиотека год. 15, бр. 1–4 (1986): 57.

⁷ IFLA/UNESCO *smernice za razvoj javnih biblioteka*. (Beograd: Narodna biblioteka Srbije, Biblioteka grada Beograda, 2005), 45.

пензионери...). Приликом набавке библиотечке грађе за поједине огранке води се рачуна да она буде у складу са структуром и бројем свих старосних категорија чланства у огранцима ГБНС, са њиховим општим и посебним потребама и интересима, чиме се постиже и рационалност у набавци, али се, истовремено, постиже и задовољавање прописаних стандарда у погледу структуре одређене врсте фондова: белетристика за омладину и одрасле, литература за децу, научна и научно-популарна литература, референсна литература. Према последњем попису становништва деца од 0 до 14 година чине 15% укупног становништва новосадске општине, средњошколци и млади од 15 до 19 година чине 7%, млади од 20 до 29 година (студенти и други) чине 15%, од 30 до 59 година има око 43% и преко 60 година има 20%.⁸

Обухваћеност становништва Новог Сада чланством у ГБНС и набавна политика

Према важећим стандардима број корисника учлањених у општинску библиотеку је најмање 10% од укупног броја становника на територији општине. Укупна обухваћеност становништва је 7,51% уписаних корисника у ГБНС.⁹ На обухваћеност, поред броја књига, утиче више фактора (величина и адекватност простора, локација, радно време, врсте и квалитет услуга, кадрови, културне потребе, образовни ниво итд.), због чега и следи да у свим библиотечким огранцима није обухваћен подједнак проценат становништва библиотечким чланством.

б) годишњи раст фондова

Минимални стандард за годишњу принову књига износи 5% у односу на укупан фонд¹⁰, који се у ГБНС последњих неколико година, углавном, успева постићи. Уколико је годишња набавка мања, застарелост фонда расте. Према препорукама које је изнео проф. др Конрад Умлауф,¹¹ са Хумболт универзитета у Берлину, у оквиру предавања и радионице о набавној

⁸ Zavod za statistiku, *Struktura stanovništva po starosti*, <http://www.stat.gov.rs>

⁹ Mira Miljković, Danijela Dobretić i Zdenka Valent-Belić, *Nabavna politika i stanje fondova u Gradskoj biblioteci u Novom Sadu* (Novi Sad), 26.

¹⁰ Чукић и Церанић, „Стандарди за народне библиотеке”, 59.

¹¹ *Nabavna politika – radionica*, prof. dr Konrad Umlauf – Goethe Institut Beograd, 2005. https://www.nb.rs/view_file.php?file_id=1105

политици јавних библиотека на Гете институту, ако би годишња набавка била по предвиђеним стандардима, за 10 година би требало обновити пола фонда, а за 15 година комплетан фонд. Треба подсетити да је, према општем консензусу стручњака, за кориснике атрактивнији мањи, али актуелнији фонд, као и да се мали број нових медија у великим фондовима тешко запажа, односно ако је премало нових медија, фонд застарева. Што се тиче минимално препорученог стандарда да се укупан фонд годишњом приновом увећа за 5% нових медијских јединица, он се, као што је наведено, последњих година набавке у ГБНС, углавном, успева достићи, пре свега зато што је укупан фонд књига мањи него што препоручују сви наведени стандарди па и овај кога ми пратимо.

в) обрт фонда

Према стандардима библиотечки фонд треба да се обрне најмање два пута годишње. По извештајима ГБНС цео фонд није се обрнуо један пут (нпр. почетни фонд у 2018. години био је 515.549 а број прочитаних књига је 429.022, позајмљено је просечно само 83,22% фонда (односно обрт је био 0,8).¹² Ту, међутим, постоји велика разлика међу огранцима. Највећи обрт се постиже у градским огранцима. Према подацима Матичне службе Народне библиотеке Србије обрт књижног фонда јавних библиотека у Србији у 2007. години је био 0,54, у Централној Србији 0,66, а у Војводини 0,41. Као што се види, обим коришћења књига у јавним библиотекама је изразито и забрињавајуће низак и представља озбиљан разлог за темељно преиспитавање целе мреже, као и сваке појединачне библиотеке. Овакво мишљење изражено је и у оценама Матичне службе НБС, према којима је остваривање основне функције јавних библиотека у великој мери угрожено, с обзиром на то да је овакво стање присутно дужи низ година. Према тим оценама „разлози због којих обрт књижног фонда у јавним библиотекама заостаје више од три пута за стандардном величином треба тражити, пре свега и у највећој мери, у знатном броју неактуелних и корисницима непотребних књига и у поремаћају у редовној, континуираној годишњој попуни фондова”. Овоме треба додати да на обим коришћења утиче старост фонда и његово физичко стање (похабаност), неадекватан смештај (високе и сабијене полице, сабијене књиге на њима, премален, влажан, скучен, неосветљен и неатрактиван простор, недовољна обрада, неразно-

¹² Miljković, Dobretić i Valent-Belić, *Nabavna politika i stanje fondova u Gradskoj biblioteci u Novom Sadu*, 30.

врсност медија, дугачак рок позајмљивања, број књига који се одједном позајмљује неком кориснику, неодговарајуће радно време, локација, али и врсте, број и ниво других услуга које се у библиотекама нуде.

За ГБНС би се могло рећи (и закључити) да је остваривање њене основне функције угрожено, пре свега 4–5 пута мањим простором од потребног за централну зграду, а за библиотечке огранке 1–2 пута. Поред тога што је премален, постојећи простор је и неадекватан, углавном влажан и неатрактиван, фондови су сабијени на збијеним полицама које сежу до плафона, па се књиге нити виде нити их је могуће дохватити. Други проблем је застарео фонд који се ретко отписује и који се не издаје, затим то у огранцима нема ничег осим књига, дневне штампе и часописа, што није довољно да би библиотека била место какво данас треба да буде у коме радо и из више разлога дуже бораве све структуре и старосне групе њених корисника.

У јавним библиотекама је веома значајно и мерење *квоије расјоложивосћи* неког наслова. Под тим се мисли на регистровање учесталости позајмљивања неког наслова, тј. присуства-расположивости у фонду у датом тренутку.

Обрт фонда обрнуто је пропорционалан расположивости, односно, што је краћи рок позајмљивања расположивост је већа, а обрт фонда чешћи, односно, што је дужи рок позајмљивања расположивост је мања, а и обрт фонда је мањи. У свим огранцима ГБНС рок изнајмљивања је три недеље, уз толеранцију још једне недеље. Постоји, такође, препорука да се тражени наслови, чија заступљеност (недовољан број примерака) у фонду у неком периоду није довољна (када је актуелна нека лектира, када је неки наслов добио неку награду или неку медијску пажњу и сл.), позајмљују на краћи период (10–15 дана), али се то у ГБНС не примењује. Расположивост и обрт се умањују и када се истовремено једном кориснику изда већи број књига које он дуго не враћа и не долази по друге.

Информисање о недовољном броју примерака и ниској квоти расположивости неког наслова, врши се претраживањем Електронског централног каталога библиотеке, усменом комуникацијом између библиотекара Одељења за попуњавање фондова, Комисије за набавку и радника из огранака и путем достављања дезидерата. Сви ти захтеви се уносе у базу дезидерата која се ажурно води (унос нових захтева и брисање решених) и користи приликом сваке набавке или поделе књига.

і) искоришћеності фонда

Док се обрт фонда мери бројем укупно издатих публикација (задуживања), искоришћеност фонда се мери *сйейеном акшйивирања* тј. издавања неког наслова. У фонду постоје делови који се често траже и издају, који се траже и издају периодично, повремено, ретко или никако. Постоје препоруке да из фодова јавних библиотека треба уклањати наслове који током три године (па чак и током једне) ниједном нису коришћени, односно издати. У фондове, такође, не треба укључивати наслове за које се унапред зна да неће бити коришћени, док оне за које се претпоставља да ће бити мало коришћени треба набављати у минималним количинама и то за огранке у којима се претпоставља да ће бити тражени. Овом критеријуму би се у ГБНС морала обратити озбиљнија пажња, посебно због тога што би се њиховим излучивањем и неукључивањем у огранцима обезбедио простор за смештај нових и тражених наслова и медија.

г) шрајносі йубликација

Овај критеријум односи се на њихово хабање и физичко стање. Према препорукама публикација може да издржи у просеку од 60 до 100 позајмљивања, поготово дечја књига и сликовнице (тачни подаци не постоје и не воде се ни у једној библиотеци).¹³ Због тога се приликом набавке веома води рачуна о повезу публикације. Када год је то могуће, купују се издања у тврдом повезу и шивена, уместо брошираних и лепљених. Међутим, за већи део наших фондова може се рећи да су у лошем физичком стању јер је чак око 70% фонда старије од 10 година, што се одражава и на обрт фонда и на број корисника.¹⁴

ђ) сйаросі фонда:

Према већини препорука и мишљења фондови застаревају после 10–15 година. По неким мишљењима, након 7 година, или мање, половина знања у неким областима застарева (медицина, техника, технологија и сл.), изузев класичних дела из области књижености или из неких обла-

¹³ *Nabavna politika* – radionica, prof dr Konrad Umlauf – Goethe Institut Beograd, 2005.

¹⁴ Miljković, Dobretić i Valent-Belić, *Nabavna politika i stanje fondova u Gradskoj biblioteci u Novom Sadu*, 33.

сти као што су филозофија, уметност, као и општи постулати природних и друштвених наука. Према тим ставовима просечна старост половине фонда требало би да буде 5–10 година (што се највише односи на стручни фонд), док се граница застарелости за белетристику помера до 15 година, када би, нарочито због физичког стања, требало обновити цео фонд. Од овога су изузети фонд Завичајне збирке, као и издвојени завичајни кутак појединачних огранака. У неким случајевима потребно је да се у фонду чувају и старије и мање коришћене књиге, као посебне целине које нису непосредно доступне корисницима, које имају текућу или будућу употребну вредност и које се не могу заменити или наћи у неком другом формату. То су, такође, обично посебне тематске целине које се користе редовно, иако у ограниченом обиму (приручници) и књижевна дела чији су тиражи распродати. Књиге са застарелим информацијама, или оне које су похабане, оштећене, или их је у много примерака (неактуелна лектира) треба уклањати у текућим расходима, затим у парцијалним или редовним ревизијама. Укупна просечна старост књижног фонда ГБНС је већа од 20 година, јер се његова старост у огранцима креће од 20 до 30 година.¹⁵ Излучивање књига из фондова би требало спроводити према важећем *Уџуџсџву о ревизији и оџџису библиоџечке џрађе* (Закон о библиотечко-информационој делатности). Комисија за набавку књига је препоручила да се, уколико је могуће, набаве обновљена издања неких наслова (класици, дечја литература...) и да се на тај начин, поред расхода, утиче на просечну старост фонда ГБНС.

Начини набавке књига

Најважнији проблем сваког пабавног одељења, у систему библиотеке, јесте набавка или принова публикација. Књиге у библиотеку могу стићи на следеће начине:

1. Куповином, путем јавне набавке (у нашем случају средствима града Новог Сада, нашег оснивача);
2. Путем откупа (годишњег републичког откупа);
3. Путем поклона (донацијама грађана);
4. Преко ЛОП-а – локалног обавезног примерка;

¹⁵ Милjkовић, Добрећић и Валент-Белић, *Набавна политика и станје фондова у Градској библиотеци у Новом Саду*, 34.

5. Разменом (међубиблиотечка размена књига и размена са другим институцијама сличног карактера).

Јавна набавка је најтежи и најспорији начин добављања књига у свакој библиотеци. Састоји се из потраживања средстава из буџета и подразумева унапред урађене елементе као што су провера изводљивости набавке, прикупљање понуда, организовање тендера и избор понуда. Уколико све протекне како треба, што не мора да буде случај, књиге долазе у Библиотеку најмање неколико месеци по њиховој реалној потреби. Куповина као плански вид набавке, најзначајнији је начин попуњавања фондова. Током 2018. године у Градској библиотеци у Новом Саду куповином је обезбеђено 57,08% приновљених публикација.¹⁶

Откуп Министарства културе и информисања РС је драгоцен начин набавке публикација, нарочито по новом моделу по ком библиотеке имају прилику да утичу на избор понуђених наслова и број примерака. Ту се води рачуна да се набављају скупља и вреднија издања, на чију се куповину из буџетских средстава теже одлучује, као и издања до којих је теже доћи због захтевног поступка јавне набавке приликом куповине књига. Последњих година уведен је модел са *обавезним примерком*, тј. напреднији систем по узору на некадашњи обавезни примерак. Компетентна комисија, у складу с естетско-образовним стандардима, бира вредне наслове, и то је исправан инструмент државе да би се спровела квалитетна културна политика. Библиотекари сами унапред, разматрају шта ће бити обавезујуће, а шта неће, па тако и набављају књиге пре откупа, плански и систематично. Систем је практичан, лако се примењује, број издања који су обавезујући чини 40% од укупног броја одабраних публикација, односно исто толико од опредељених средстава. Књиге које су обележене звездицама у табелама су књиге које свака библиотека добија, без права на замену, и које је Комисија изабрала као наслове који су релевантни за примерен развој читалачке публике. У питању је, углавном, стручна литература, релевантна поезија, као и озбиљна прозна литература. Откупом је 2018. године приновљено 8,68% фонда Градске библиотеке у Новом Саду.

Поклони су, с друге стране, доста практични за принову, не коштају ништа, велики број књига долази овим путем сваке године, али то није планска обнова фонда. Проблем везан за поклоне је недостатак простора, људства и времена. Сваки поклон мора се пажљиво прегледати, па ако је

16 Gradska biblioteka u Novom Sadu, *Izveštaj o radu i poslovanju za 2018. godinu*, 22.

задовољавајућег квалитативног и естетског критеријума, приступити бази и дезидератима те му пронаћи место и сврху у систему огранака Градске библиотеке у Новом Саду. Поклони могу бити везани за одређене огранке, њима поклоњени и намењени (у нашем случају двадесет и шест огранака) или општи, доступни сваком огранку који има потребу за њима. Током 2018. године у Градску библиотеку у Новом Саду пристигло је 27,47% поклона, а у фондове се укључују у складу са наведеним општим принципима и критеријумима набавке.

Локални обавезни примерак или ЛОП обавезује издаваче да библиотеци града у којем живе доставе обавезан примерак свих нових наслова. Треба рећи да се ово правило ретко поштује, иако подразумева законски акт, али, исто тако, додати да не постоје предвиђене санкције за непоступање по том акту. Тако је 2018. године ЛОП-ом приновљено 0,48% публикација у ГБНС.

Међубиблиотечка размена подразумева сарадњу између библиотека и манифестује се периодичном разменом књига. Вишкови једне библиотеке понекад су неопходни за фонд других библиотека. Такође, неке библиотеке, као у овом случају Градска библиотека у Новом Саду имају сопствену издавачку делатност и врше размену издања с другим библиотекама. На овакву врсту прибављања књига треба посебно обратити пажњу будући да се неке књиге више не могу набавити куповином. Састављају се спискови са вишковима и шаљу другим библиотекама на одабир. Након завршених захтева књиге се упућују тамо где су потребне. ГБНС је 2018. године разменом добила 0,08% књига.

Закључак и предлози

Набавна политика ГБНС и њени критеријуми ће се и у наредном периоду усклађивати са актуелним националним и међународним стандардима и осталим актима који регулишу и дају препоруке за набавку библиотечке грађе за јавне библиотеке. Такође, набавка ће бити у складу са стањем фондова у погледу његове величине – структуре, актуелности – старости, као и са захтевима и потребама тренутних али и потенцијалних корисника, што ће се редовно пратити и анализирати. У складу са стратегијом развоја јавних библиотека као јавних информационих и културно-образовних сервиса локалне заједнице, један од приоритетних задатака ГБНС треба да буде ширење спектра услуга и примена нових технологија и дигитализације, као једног сегмента, у сваком библиотечком

огранку. С обзиром на то да савремена јавна библиотека све више постаје важно место имплементације нових информационих техника и пружања разних информација и услуга корисницима, тако, поред информационе, на значају све више добија и њена образовна функција. Када одређујемо набавну политику према томе какво место ГБНС треба да има у систему образовања, треба назначити да она мора да буде оријентисана тако да прати развој образовног система како би се могле задовољити ученичке потребе које из њега проистичу. У том смислу, поред класичне потребе да се набавља прописана лектира набавка се мора усмерити и на одговарајуће врсте медија са едукативним садржајима који прате и допуњују нове технике учења. Задаци набавне политике ће, као и до сада, бити равномерно и равноправно праћење продукције из свих области људског знања са тежњом да се у фонду Библиотеке нађу што значајније и актуелније публикације, како у погледу садржаја тако и у погледу медија на коме су презентоване. У складу са тенденцијама савременог библиотекарства у свету, а да би се повећао број корисника, ГБНС треба да истраје у прављењу стратегије свог развоја (краткорочног и дугорочног) у оквиру кога ће, између осталог, промовисати и нови, савременији концепт своје библиотечке мреже, тј. својих огранака у њој. Огранци би, већ сада, требало да буду место сталног окупљања и боравка свих категорија становништва локалне средине. Да би то било изводљиво, нужно је и у градској и у приградској средини створити просторне услове за проширење услуга и смештај одговарајуће опреме за разне мултимедијалне садржаје (рачунари, телевизори, бежични интернет), што ће омогућити и повећање нивоа досадашњих услуга. Ово се посебно односи на приградске огранке којима такав концепт огранка, у коме ће корисници моћи садржајно да проводе своје слободно време, понајвише треба. Да би се нови медији и опрема што више и адекватније користили потребно је да библиотека обезбеди потребне услове за оспособљавање својих корисника путем одговарајућих курсева, упутстава или процедура од стране библиотечких радника, који и сами морају да буду довољно оспособљени. Поред тога корисницима морају да буду доступни и разни библиотечки инструменти информисања. Библиографије (опште и посебне) и регистри, као инструменти информисања заступљени су у мери у којој су потребни за одређена истраживања. Таква издања су најзаступљенија у Информационо-рефералном центру са читаоницом, Завичајној збирци, али их има и у другим, посебно већим огранцима, тј. тамо где постоји већа могућност да ће бити тражени и коришћени. За ову врсту фонда се може рећи да није велик, али да садржи све најпознатије и најреlevantније наслове (од националних, општих и посебних библиографија)

koji su dostupni korisnicima i koji su, s obzirom na njihovu strukturu, uglavnom довољно заступљени. На крају, за фондове свих наших огранака се, на основу извршених анализа, добијених и приказаних резултата, може рећи да су углавном профилисани у складу са потребама локалних средина, да је највећи део тога фонда стар (два пуга више од препорука и стандарда), да у неким приградским огранцима постоје значајна одступања у величини фонда у односу на насељеност. До повећања потребних средстава за набавку, са циљем смањења разлике између захтева стандарда и наших могућности, могуће је доћи буђењем како опште друштвене свести, тако и код оснивача, о значају неговања институционалне културе, уместо тренда смањења броја буџетских корисника у корист финансирања разних уличних и пролазних манифестација или пројеката, као и буђењем друштвене свести о значају донирања средстава институцијама културе, што је у свету већ традиција, и на крају преко ЕУ фондова за развој културе. У складу са тим и ширење спектра услуга које ће довести до тога да ГБНС постане незаобилазан јавни сервис свих својих суграђана додатно отвара и могућности за нуђење и добијање пројеката и на тај начин стицање додатних средстава финансирања.

Literatura:

1. Bibliotekarsko društvo Srbije. *Predlog Standarda za javne biblioteke u Republici Srbiji*. Bibliotekarsko društvo Srbije, 2007. www.bds.rs/gpage16.html (preuzeto 11. 2. 2009).
2. BISIS, <https://app.bisis.rs/#/bisis-search> (preuzeto 17. 5. 2019).
3. Čukić, Leposava i Ana Ceranić. „Standardi za narodne biblioteke”. *Zajednica biblioteka* god. 15, br. 1–4 (1986): 38–73. (na ćirilici)
4. Gradska biblioteka u Novom Sadu. „Izveštaj o radu i poslovanju za 2018. godinu”, http://www.gbns.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=156&Itemid=253 (preuzeto 17. 5. 2019).
5. *IFLA/UNESCO smernice za razvoj javnih biblioteka*. Beograd: Narodna biblioteka Srbije, Biblioteka grada Beograda, 2005.
6. Miljković, Mira, Danijela Dobretić i Zdenka Valent-Belić. *Nabavna politika i stanje fondova u Gradskoj biblioteci u Novom Sadu*. Novi Sad (14. 12. 2009).
7. *Nabavna politika – radionica*, prof. dr Konrad Um, „lauf – Goethe Institut Beograd, 2005. https://www.nb.rs/view_file.php?file_id=1105.
8. Perunović, Nevenka. *Principi nabavne politike u bibliotekama*. Beograd: Zadužbina Andrejević, 1997.

9. Stamatović, Desanka i Leposava Čukić. „Struktura fondova narodnih biblioteka”. *Zajednica biblioteka*, god. 14, br. 1–4 (1986), str. 49–54. (na ćirilici)
10. *Standardi za javne biblioteke u Republici Srbiji Bibliotekarskog društva Srbije 2009*. http://www.gbns.rs/images/zakoni/standardi_za_javne_biblioteke.pdf (preuzeto 1. 4. 2019).
11. „Zakon o bibliotečko-informacionoj delatnosti”. *Službeni glasnik RS* br. 52 (2011). https://www.nb.rs/view_file.php?file_id=3047 (preuzeto 17. 5. 2019).
12. Zavod za statistiku. *Struktura stanovništva po nacionalnoj ili etničkoj pripadnosti*, <http://www.stat.gov.rs> (preuzeto 17. 5. 2017).
13. Zavod za statistiku. *Struktura stanovništva po obrazovanju*, <http://www.stat.gov.rs> (preuzeto 17. 5. 2017).
14. Zavod za statistiku. *Struktura stanovništva po starosti*, <http://www.stat.gov.rs> (preuzeto 17. 5. 2017).

Danijela D. Dobretić

danijela.m.dobretic@gmail.com

Andrej S. Radulović

gbnovisad@gmail.com

Novi Sad City Library

ACQUISITION POLICY OF THE NOVI SAD CITY LIBRARY: OBJECTIVES, QUANTITATIVE AND QUALITATIVE CRITERIA, LEGAL REGULATIONS, AND FORMS OF ACQUISITION

Abstract: The paper discusses the problem of book acquisition in public libraries, with a special emphasis on the book acquisition in the Novi Sad City Library and the models how this important segment of the library operations is realized, starting from the goals of the acquisition policy, qualitative and quantitative criteria of acquisition, as well as legal regulations, guidelines, and standards that we rely on as professionals. The acquisition policy is analyzed in relation to the age structure of the population of Novi Sad, as well as the share of the population with membership in the Novi Sad City Library. Finally, legal regulations and forms of acquisition at the Library are presented, and the attention is drawn to certain problems that librarians face and how to overcome them.

Keywords: acquisition policy, quantitative and qualitative criteria, book acquisition, Novi Sad City Library.

Примљено: 9. априла 2019.

Исправке: 17. маја 2019.

Прихваћено: 31. маја 2019.

Јасна Бркић
brkicjasna011@gmail.com
Виолета Ђорђевић
violeta_djordjevic@yahoo.com

Стручни рад
UDK 027.022-053.5
028-053.5:[316.774:004
<https://doi.org/10.18485/bibliotekar.2019.61.1.6>

Библиотека града Београда

БЕЗ АЛАТА НЕМА НИ ЗАНАТА: СТРУЧНО УСАВРШАВАЊЕ БИБЛИОТЕКАРА ЗА ПРИМЕНУ ДИГИТАЛНИХ АЛАТА У РАДУ СА ДЕЦОМ И МЛАДИМА

Сажетак: У уводном делу рада приказане су предности и позитивни ефекти имплементације дигиталних технологија у раду са децом и младима у библиотеци, а у циљу развијања читалачких навика и креативности од најранијег узраста. Услед дигиталне револуције, библиотекарска професија стављена је пред нове изазове. Показало се неопходним систематско развијање позитивног односа библиотекара према новим технологијама, оснаживање информатичких компетенција, континуирано едуковање и охрабривање за коришћење дигиталних алата у раду са децом и младима. Међутим, анализе акредитованих програма за стално стручно усавршавање у библиотечко-информационој делатности, одобрене од стране Народне библиотеке Србије у периоду од 2014. године до 2017. године, показују да изостају програми усавршавања усмерени на подстицање читања код деце уз помоћ примене нових технологија. У раду је, надаље, детаљно представљен семинар Библиотеке града Београда, реализован током 2018. године, „Алатке у руке: креирање и анимација прича уз помоћ ИКТ мајстор(и)а” у којем је сажето знање и богато искуство управо на пољу примене нових технологија у раду са децом и младима при библиотекама. На крају се приказују сумирани и анализирани резултати евалуације семинара која је спроведена међу полазницима путем анонимног упитника. Заинтересованост великог броја библиотекара за семинар који се бави новим технологијама, те исказана жеља и спремност да савладају дигиталне алате како би их на иновативан начин користили у раду, указују на потребу организовања већег броја семинара који се баве уопште радом са децом, али и инкорпорацијом нових технологија у раду при дечјим библиотекама.

Кључне речи: подстицање читања, дигитални алати, нове технологије, читалачке навике, стручно усавршавање библиотекара, акредитовани семинар, библиотеке за децу.

Увод

Систематичан развој културе читања немогућ је без темељног развоја читалачке културе код деце. Но, како су нове технологије овладале готово свим пољима живота, посебна вештина постало је научити децу да читају књиге, фокусирају пажњу и у читању уживају. Телевизија, мобилни телефони, компјутери део су дечје свакодневице безмало од рођења, па је у оваквим околностима увођење деце у свет писане речи све тежи задатак. Статистика је поражавајућа и у свету и код нас, а у брошури *Читање са децом*¹ аналитички се указује на важност развијања читалачких навика од најранијег узраста. Међутим, упркос вишеструкој добробити који читалачке навике доносе, услед дигиталне револуције и лакоће с којом медији успевају да се изборе за дечју пажњу, нове технологије неретко односе превагу над књигом.

Библиотекарска професија такође је стављена пред нове изазове. Библиотекари који раде са децом подстакнути су на константно трагање за решењима како да књигу одрже у центру пажње, а дигиталне алате искористе као моћне савезнике на све комплекснијем путу увођења деце у свет писане речи. Пракса показује да библиотеке, како у свету, тако и код нас, препознају свој потенцијал и значајну улогу у неформалном образовном процесу, те активно стварају стимулативно окружење за учење, унапређују своје услуге и прилагођавају се потребама савременог друштва. Библиотекари који раде са децом и младима све више увиђају неопходност познавања и зналачког коришћења бројних едукативних, креативних и забавних дигиталних алата и апликација који могу имати позитиван ефекат на дечји развој.

ИКТ алати као савезник у пружању подршке читању

Свакодневно искуство, али и истраживања, како страна тако и домаћа, о коришћењу дигиталне технологије и интернета од стране деце и младих, показују да деца почињу да користе дигиталне уређаје и интернет у све млађем узрасту. Тврђњу поткрепљују и резултати истраживања

¹ UNICEF, *Čitanje sa decom*, <https://www.unicef.org/serbia/sites/unicef.org.serbia/files/2018-07/Citanje-sa-decom.pdf>, (преузето 25.03.2019).

представљеног у оквиру публикације *Деца у дигиталном добу: водич за безбедно и конструктивно коришћење дигиталне технологије и интернета*.² Истраживање је спроведено у Србији средином 2018. године, а реализовано од стране УНИЦЕФ-а и Института за психологију. Уочено је да мање од 10% деце узраста од 4 до 8 година не користи дигиталне уређаје. Седмогодишњаци и осмогодишњаци у великом проценту почињу да користе интернет са пет година, док трогодишњаци и четворогодишњаци откривају свет интернета пре своје треће године. Најчешће активности деце на интернету подразумевају гледање видео-клипова (нпр. You Tube), фотографија, слушање музике, фотографисање и снимање уз помоћ дигиталних уређаја, и играње видео-игара (у предшколском узрасту око 50% деце, а у млађем школском узрасту преко 80% деце).

Добијени подаци недвосмислено сугеришу да су медији постали неизоставни део дечјег живота и да их деца користе првенствено у сврху разоноде. Поједини стручњаци оправдано упућују на неопходност употребе компјутера у едукативне и креативне сврхе већ у раду са децом предшколског узраста. Правилно употребљене нове технологије постају „везивно ткиво између деце, васпитача, учитеља, родитеља, а знања и вештине које деца усвајају кроз интеракцију и различите активности само су једна од компоненти васпитно-образовног процеса”.³ Како деца стичу све више знања пре поласка у школу, нужно је модернизовати процес предшколског васпитања и образовања како би се остварила узајамна повезаност између онога што дете види, чује, схвата и памти, како би што лакше усвајало излагану материју.⁴ Међутим, у истраживању „Ефекти коришћења медија у раном узрасту” као једна од битних препрека интеграције медија у рад са децом предшколског узраста истиче се појава „хроничне забринутости педагошких радника” која резултира посматрањем медија кроз дихотомну слику: добри и лоши медији. Појава најмање сумње у позитивно дејство

² Публикација је штампана 2019. године и настала је у оквиру пројекта „Безбедан интернет за целу породицу” који су покренули УНИЦЕФ и Теленор, а спроводе Министарство просвете, науке и технолошког развоја и Ужички центар за права детета, https://www.unicef.org/serbia/media/10366/file/Deca_u_digitalnom_dobu.pdf, 14, (преузето 19. 5. 2019).

³ Nataša Anđelković, *Dete i računar u porodici i dečijem vrtiću* (Београд: Беокњига; Нови Сад: Центар за развој и примenu науке, технологије и информатике, 2008), 71.

⁴ Sonja Veličković, „Edukacija vaspitaca za primenu IKT u vrtiću”, *Sinteza*, Међународна научна конференција Универзитета Сингидунум (2014), 376, <http://portal.sinteza.singidunum.ac.rs/Media/files/2014/375-378.pdf>, (преузето 28. 3. 2019).

нових технологија доводи до избегавања употребе, уместо до покушаја да се о њима дозна више.⁵

Ако се крене од претпоставке да је данашњим „дигиталним” генерацијама књига у папирној форми недовољно стимулативан медиј, за библиотекарe је нужно склапање савезништва са информационо-комуникационим технологијама (у даљем тексту ИКТ) и проналажење иновативних метода рада приликом увођења деце у свет читања. У том смислу неопходно је систематско развијање позитивног односа библиотекара према новим технологијама, оснаживање њихових информатичких компетенција, едуковање и охрабривање за коришћење дигиталних алата у раду са децом и младима. На тај начин, са извесним успехом, може се активно радити на подстицању читања и учења.

Библиотекари Дечјег одељења Библиотеке града Београда, ослањајући се на дугогодишње искуство у раду са децом и младима, а у складу са IFLA смерницама за библиотечке услуге за децу⁶, настоје да на иновативан и оригиналан начин допринесу популарисању читања, анимирању потенцијалних корисника и потицању деце да користе садржаје културе и буду њихови ствараоци. Кроз радионичарски рад на сигуран начин утиру пут књизи и развијају љубав према читању, а у складу са потребама „дигиталних” генерација, примењују ИКТ алате који се намећу као логичан и промишљен избор и неопходан савезник у пружању подршке читању.

Стручно усавршавање библиотекара

Познавање медија који су носиоци културног, образовног и информационог садржаја, информационо-комуникационих алата и њихово повезивање са садржајима књижне и некњижне библиотечке грађе посао је који захтева, пре свега, континуирано усавршавање библиотекара. За библиотекарe који имају довољно енергије, воље и времена могућности су бројне, пре свега када је реч о самоиницијативном, необавезном и неформалном образовању. Посредством интернета могућ је увид у бројне примере добре

⁵ Nataša Starčević, „Efekti korišćenja medija u ranom uzrastu”, *Digitalne medijske tehnologije i društveno-obrazovne promene 4* (Novi Sad: Filozofski fakultet, Odsek za medijske studije, 2014), 307, <http://odsek.medijskestudije.org/wp-content/uploads/2011/03/Zbornik-Digitalne-tehnologije-FINAL.pdf#page=301> (преузето 28. 3. 2019).

⁶ Ифла Секција за децу и младе, *Смернице за библиотечке услуге за децу*, https://www.nb.rs/view_file.php?file_id=1831, (преузето 22. 3. 2019).

праксе библиотека широм света, повезивање и дељење искуства, праћење резултата најновијих истраживања у библиотекарству и сродним струкама, приступ електронским часописима, праћење бесплатних стручних скупова и вебинара. Но, када је реч о формалним путевима усавршавања, треба истаћи да је стручно усавршавање библиотекара и књижничара у Србији први пут законски регулисано *Законом о библиотечко-информационој делатности*⁷ из 2011. године и *Правилником о сталном стручном усавршавању у библиотечко-информационој делатности*⁸ из 2013. године и подразумева шест сати обавезног усавршавања у току године. Народна библиотека Србије је, у складу са наведеним законским одредбама, први пут акредитовала програме стручног усавршавања библиотекара у 2014. години. Од ступања на снагу *Правилника* до данас, акредитовано је и реализовано шест циклуса програма сталног стручног усавршавања у библиотечко-информационој делатности и то: програми за 2014, 2015, 2016, 2017, 2018. и 2019. годину. Анализом одобрених акредитованих програма у периоду од 2014–2019. године може се закључити да су од 112 одобрених програма само четири усмерена на рад са децом и младима при библиотеци и то: 2014. године „Откриће тајни библиотеке. Увод деце и омладине у коришћење библиотеке и основни видови сусретања са књигом” Ирене Богнар; 2014. и 2015. године „Подстицање читања код деце и младих” Љиљане Косијер и Даниеле Скоковић, 2016. године „Развијање информационе и медијске писмености” Гордане Љубановић и Слађане Галушке и 2018. године „Алатке у руке: креирање и анимација прича уз помоћ ИКТ мајстор(и)а” Виолете Ђорђевић и Јасне Бркић⁹.

Програм стручног усавршавања „Алатке у руке: креирање и анимација прича уз помоћ ИКТ мајстор(и)а”

О активностима које библиотекари реализују у Дечјем одељењу Библиотеке града Београда и начину имплементације ИКТ алата стручна јавност могла се упознати кроз радове из области библиотекарства и информационих наука објављене у домаћој и иностраној стручној периодици, као

⁷ Службени гласник РС бр. 52 (2011).

⁸ Службени гласник РС бр. 18 (2013).

⁹ Народна библиотека Србије, Стално стручно усавршавање запослених, Одлука о акредитацији програма сталног стручног усавршавања у библиотечко-информационој делатности, <https://www.nb.rs/pages/article.php?id=24402> (преузето 25. 3. 2019).

и кроз бројна излагања на конференцијама. Део активности приказан је, између осталог, на Међународној конференцији „Услуга по мери корисника 21. века: примена информационо-комуникационих технологија у библиотекама” одржаној у Библиотеци града Београда 10–11. децембра 2015. године¹⁰, на Међународној конференцији „Нове технологије у образовању” у организацији British Council-а, Београд, 9–11. фебруар, 2017. године¹¹, као и на Стручно-научном скупу Заједница матичних библиотека Србије БИБЛИОНЕТ 2017 „Информационо-комуникационе технологије и иновативни сервиси у библиотекама”, одржаном у Библиотеци града Београда 14–16. септембра 2017. године¹². Након излагања, бројне колеге показале су заинтересованост за обуку у примени предочених метода и алата.

Мотивисане исказаним интересовањем колега, а имајући на уму новонастале потребе библиотекара за рад са децом, Виолета Ђорђевић и Јасна Бркић, виши библиотекар Дечјег одељења Библиотеке града Београда, понудиле су програм сталног стручног усавршавања у библиотечно-информационој делатности за 2018. годину. Програм се односио на начине стимулисања читања код деце и младих и иновативне приступе у представљању садржаја културе уз помоћ нових технологија. Под називом „Алатке у руке: креирање и анимација прича уз помоћ ИКТ мајстор(и)а” одобрен је одлуком о акредитацији од стране комисије Народне библиотеке Србије. Реализован је у периоду од фебруара до децембра 2018. године, а похађали су га у највећем броју библиотекари јавних и школских библиотека, али и библиотекар специјалних и високошколских библиотека заинтересовани за коришћење нових апликација и технологија.

Акредитовани семинар „Алатке у руке – креирање и анимација прича уз помоћ ИКТ мајстор(и)а” реализован је:

- У оквиру новосадског Салона књига и пратеће манифестације *Дани библиотеке и библиотекарка*, 9. марта 2018. године (240 полазника).
- У Електронској читаоници Дечјег одељења „Драган Лукић”, 27. марта (20 полазника), 12. априла (17 полазника), 22. маја 2018. године (13 полазника).

¹⁰ Део активности обухваћених програмом стручног усавршавања представљен је у излагању „Ажурирање библиотечких услуга за децу и младе: примена информационих технологија и елемената гејмификације у образовне и креативне сврхе”.

¹¹ Део активности обухваћених програмом стручног усавршавања представљен је у излагању „Storytelling за децу 21. века”.

¹² Део активности обухваћених програмом стручног усавршавања представљен је у излагању „ИКТ као моћан савезник библиотекара на путу увођења деце у свет читања”.

- У организацији Народне библиотеке „Радоје Домановић” Лесковац у Рачунарској учионици Центра за стручно усавршавање у образовању Лесковац, 2. октобра 2018. године (17 полазника).
- Градска библиотека „Владислав Петковић Дис”, Чачак, 2. новембра 2018. године (17 полазника).
- Народна библиотека Ужице, 26. децембра 2018. године (20 полазника).

Предмет, тема и циљ стручне семинара

Предмет и тема семинара били су модели употребе информационих технологија у радионицама и програмима за децу и младе при библиотеци; подстицање читања и учења код деце и младих; радионице приповедања прича применом *storytelling* технике и ИКТ алата; употреба лако доступних компјутерских софтвера и дигиталних алата у библиотеци у образовне и креативне сврхе; оснаживање информатичке писмености библиотекара и корисника библиотечких услуга.

Семинар се састојао из два дела: теоријског и практичног. У теоријском делу представљене су програмске активности и примери добре праксе употребе нових технологија у радионичарском раду са децом и младима при Дечјем одељењу Библиотеке града Београда са сврхом подстицања читања и промовисања услуга библиотеке; детаљно су представљене радионице приповедања прича применом *storytelling* технике и ИКТ алата; учесници су упознати са апликацијом за прављење и илустрацију прича *Kibunet*; представљен је програм *Comic Life* за прављење стрипова и његова употреба за креирање оригиналних прича и препорука књига у форми стрипа, као и могућности програма *Inklewriter* у радионицама креативног писања.

У практичном делу семинара учесници су упознати са креирањем интерактивних прича са више токова у лако доступном компјутерском софтверу *PowerPoint* уз помоћ алатке хиперлинк, окушали су се у анимирању ликова и сцена из прича уметањем *GIF* анимација, као и у илустровању и креирању прича и стрипова уметањем ликова и сцена из компјутерских игара; савладали су израду фото-прича у компјутерском програму *Windows Movie Maker*, анимирали цртане ликове помоћу интерактивне апликације проширене стварности *Quiver*, те научили да израђују дигиталне квизове уз помоћ апликације *Kahoot*.

Очекивани ефекти програма

Представљањем пројеката реализованих у Дечјем одељењу Библиотеке града Београда, разменом знања и идеја, те кроз практичан део примене алата и апликација богатог едукативног и креативног потенцијала полазници семинара били су инспирисани и охрабрени да на сличан и иновативан начин користе ИКТ алате при организовању и реализовању радионица за децу и младе у својим библиотекама. Сечена знања и вештине утицали су на формирање позитивног става библиотекара према информационим технологијама, а садржај програма подстакао их је да прате интересовања својих младих корисника, усавршавају се, упознају нове трендове, те иду у корак са временом како би понудили услуге адекватне потребама нових генерација.

Методологија за израђење и вредновање програма

По завршетку семинара спроведено је завршно формативно вредновање. Полазницима је дат упитник у папирној или електронској форми у којем су се анонимно могли изјаснити о квалитету реализованог семинара и могућности примене стечених знања. Семинар је оцењен просечном оценом 4,63. Оценом од 1 до 5 оцењене су следеће појединачне ставке:

- Садржај семинара – просечна оцена 4,8
- Начин излагања реализатора обуке – 4,8
- Похађање семинара ће унапредити рад – 4,5
- Мотивисаност да се савладају представљени алати и програми – 4,8
- Услови за рад (просторни и технички) – 4,2
- Општа оцена реализатора семинара – 4,7.

На питање да ли би колегама препоручили семинар 98% полазника одговорило је позитивно. Друге теме које су предложене да се уврсте у неки будући семинар биле су: фотошоп програм, унапређење сајтова библиотеке, вики-алати, дигитализација. Одговори на питање шта се полазницима семинара највише допало били су разнолики: оживљавање прича помоћу гиф елемената, storytelling техника приповедања прича, разноврсност дигиталних алата, динамичност излагања, практичан рад, иновативност, вештина презентовања, могућност примене бесплатних алата у практичном раду са децом и младима, интерактиван приступ, поштовање нај-

вљене сатнице семинара, смењивање активности и наизменично излагање предавача, Windows Movie Maker програм за едитовање филмова, Kahoot квиз, ентузијазам предавача, бројни примери из праксе, могућност постављања питања у току предавања, помоћ приликом практичног рада и испробавања дигиталних алата. На питање шта се полазницима најмање допало на семинару одговори су били готово једногласни – брзина, капацитет и застарелост рачунара, са изузетком одличних услова у Рачунарском центру ЦСУ Лесковац.

Упућени су и предлози да се направи наставак семинара „Алатке у руке 2”, на којем би се полазници упознали са новим алатима, али и приказали како су применили знања стечена на претходном семинару.

Спроведено је и одложено вредновање ефеката реализације програма. Одређени број колега, након невеликог временског периода, као повратну информацију послао је оригиналне, духовите и иновативне радове који су настали током радионица за децу, а као резултат примене знања стечених на семинару. Тиме су потврдили очекиване ефекте програма и њихов допринос унапређењу квалитета рада у библиотечко-информационој делатности, а то су:

- примена ИКТ алата при организовању радионица за децу и младе при библиотекама,
- развијање иновативних идеја у раду са децом и младима,
- унапређење информатичке компетенције библиотекара,
- организовање приповедачких радионица уз примену компјутерских програма и дигиталних алата помоћу којих креирају и илуструју визуелно атрактивне и естетски обликоване приче,
- самостална израда мултимедијалних садржаја.

Закључак

Талас дигиталне револуције који је преплавио и унео промене у безмало све области живота и рада намеће низ изазова пред библиотекарe, а поготово пред оне чији је рад у најужем смислу везан за децу и младе, тј. за корисничку групу која је поникла у дигиталној ери и која не познаје живот пре интернета и мобилног телефона. Изазови као што су проналажење иновативних начина употребе информационих технологија у радионицама и програмима за децу и младе при библиотеци, подстицање читања и креативности код деце уз помоћ дигиталних технологија, подршка учењу и новим приступима претраживању и усвајању информација, развој ин-

формационе писмености захтева пре свега унапређење информатичких компетенција самих библиотекара и стално стручно усавршавање.

Акредитовани семинар „Алатке у руке: креирање и анимација прича уз помоћ ИКТ мајстор(и)а” саржински је конципиран управо у складу са новонасталим потребама библиотекара и жељом да се кроз бројне примере добре праксе, складно избалансиране са теоријом, пружи подршка у суочавању са изазовима које дигитална револуција доноси. Охрабрује ситуација коју су аутори и реализатори семинара на терену затекли, да највећи број библиотекара дигиталну револуцију не схвата као претњу већ као шансу за проналажење нових модела рада. Овакве напоре библиотекара да се крећу у брзом ритму које намећу нове технологије и да држе корак са корисницима који чине њихову циљну групу требало би подржати и кроз већу понуду формалних видова усавршавања.

Literatura:

1. Anđelković, Nataša. *Dete i računar u porodici i dečijem vrtiću*. Beograd: Beoknjiga; Novi Sad: Centar za razvoj i primenu nauke, tehnologije i informatike, 2008.
2. IFLA Sekcija za decu i mlade. *Smernice za bibliotečke usluge za decu*. https://www.nb.rs/view_file.php?file_id=1831 (preuzeto 22. 3. 2019). (na ćirilici)
3. Kuzmanović, Dobrinka, Vesna Zlatarović, Nataša Anđelković, Jelena Žunić-Cicvarić. *Deca u digitalnom dobu: vodič za bezbedno i konstruktivno korišćenje digitalne tehnologije i interneta*. Beograd: Užički centar za prava deteta, 2019. https://www.unicef.org/serbia/media/10366/file/Deca_u_digitalnom_dobu.pdf (preuzeto 19. 5. 2019). (na ćirilici)
4. Narodna biblioteka Srbije. Stalno stručno usavršavanje zaposlenih. Odluka o akreditaciji programa stalnog stručnog usavršavanja u bibliotečko-informacionoj delatnosti. (preuzeto 25. 3. 2019). (na ćirilici)
5. *Službeni glasnik RS* br. 52 (2011). (na ćirilici)
6. *Službeni glasnik RS* br. 18 (2013). (na ćirilici)
7. Starčević, Nataša. „Efekti korišćenja medija u ranom uzrastu”. *Digitalne medijske tehnologije i društveno-obrazovne promene 4*. Novi Sad: Filozofski fakultet, Odsjek za medijske studije, 2014. <http://odsek.medijskestudije.org/wp-content/uploads/2011/03/Zbornik-Digitalne-tehnologije-FINAL.pdf#page=301> (preuzeto 28. 3. 2019).
8. UNICEF. *Čitanje sa decom*. <https://www.unicef.org/serbia/sites/unicef.org.serbia/files/2018-07/Citanje-sa-decom.pdf> (preuzeto 25. 3. 2019).
9. Veličković, Sonja. „Edukacija vaspitača za primenu IKT u vrtiću”. *Sinteza, Međunarodna naučna konferencija Univerziteta Singidunum* (2014). <http://portal.sinteza.singidunum.ac.rs/Media/files/2014/375-378.pdf> (preuzeto 28. 3. 2019).

Jasna Brkić

brkicjasna011@gmail.com

Violeta Đorđević

violeta_djordjevic@yahoo.com

Belgrade City Library

TOOLING UP: PROFESSIONAL DEVELOPMENT PROGRAMS OF LIBRARIANS FOR THE IMPLEMENTATION OF DIGITAL TOOLS IN THE WORK WITH CHILDREN AND YOUTH

Abstract: The introductory part of the paper presents the advantages and positive effects of the implementation of digital technologies in the library when working with children and young people in order to develop reading habits and creativity from the earliest age. Due to the digital revolution, the library profession is faced with new challenges. It seemed necessary to systematically develop a positive attitude of librarians towards new technologies, empowerment of IT competencies, continuous education, and encouragement for the use of digital tools in their work with children and young adults. However, the analyses of accredited programs for continuing professional development in library and information profession, approved by the National Library of Serbia in the period from 2014 to 2017, show the lack of professional development programs aimed at encouraging children to read with the use of new technologies. The paper, further on, presents the Belgrade City Library's seminar implemented during 2018 - „Tools in hands: creation and animation of the stories with the help of ICT tools”. This accredited seminar summarizes the knowledge and rich experience in the field of implementation of new technologies when working with children and young adults in the libraries. Finally, the results of the evaluation of seminar conducted through an anonymous questionnaire filled in by its participants are presented and analyzed. The interest of a large number of librarians for the seminar dealing with new technologies shows a desire and readiness of librarians to master digital tools in order to use them in an innovative way. This indicates that more seminars concerning the work with children need to be organized, along with the incorporation of new technologies into the work of librarians at children's libraries.

Keywords: encouraging reading, digital tools, new technologies, reading habits, professional development for librarians, accredited seminar, children's libraries.

Примљено: 14. априла 2019.

Исправке: 13. маја 2019.

Прихвћено: 31. маја 2019.

Тамара М. Малешев
Библиотека Матице српске,
Нови Сад
tamara.tamarica.m@gmail.com

Стручни рад
UDK 027.6:343.811-052
028.8:343.811-052

<https://doi.org/10.18485/bibliotekar.2019.61.1.7>

Оливера М. Топалов
Градска библиотека, Нови Сад
oliveratopalov@yahoo.com

Драгана П. Обрадовић
Библиотека Матице српске, Нови Сад
obradovicdragana24@gmail.com

ПОТЕНЦИЈАЛИ ЗАТВОРСКИХ БИБЛИОТЕКА У ПРОЦЕСУ РЕХАБИЛИТАЦИЈЕ ОСУЂЕНИКА

Сажетак: Циљ овог рада је да укаже на проблем специјалних библиотека, а посебно затворских, који се огледа у начину организовања и финансирања у установама у којима библиотекарство није примарна делатност. Рад ових библиотека зависи од политике и потреба установа у којима су формиране. Даље, циљ рада је да укаже на проблеме затворских библиотека у обезбеђивању стручних радника и планске и континуиране набавке и ревизије књижног фонда. У казнено-поправним установама се кроз рехабилитацију стварају услови за повратак осуђеника, након издржане казне, у друштвену заједницу. Користећи потенцијале и услуге затворских библиотека читање може и треба да одигра своју улогу у овом важном и комплексном процесу. Укратко је приказан и рад Библиотеке казнено-поправног завода у Сремској Митровици.

Кључне речи: Затворске библиотеке, рехабилитација, едукација, Казнено-поправни завод, Сремска Митровица, читање, књиге, осуђеници.

Увод

Да бисмо појаснили улогу затворских библиотека, осврнућемо се на Закон о библиотечко-информативној делатности¹ у којем су, између осталог, дефинисане и врсте библиотека. На основу специфичности свог рада библиотеке се деле на: специјалне, школске, високошколске, универзитетске и библиотеке научноистраживачких института и установа. Специјалне библиотеке могу бити организоване у државним органима, органима територијалне и локалне самоуправе, јавним службама, привредним друштвима, политичким организацијама, верским заједницама и удружењима. Овако организоване библиотеке нису самосталне него делују у оквиру других организација којима то није примарна делатност.

Суд, као једну од предвиђених казни за утврђено кривично дело, одређује лишавање осуђеника слободе. Процес рехабилитације у периоду издржавања казне, у затворским условима, врло је комплексан и често дуг процес. Да би се учинио напредак ка жељеном циљу, рад и едукација су важни чиниоци деловања. Осуђеници, и у новонасталим околностима, имају право на учење, приступ информацијама и читање, где књига, тачније библиотека, може и треба да одигра важну улогу.

Рехабилитација и циљеви читања

У затворском окружењу осуђеник се суочава са околностима које за њега представљају новине: ограничено кретање, просторна скученост, специфично окружење (други осуђеници), већи број правила која се морају поштовати да би систем затвореног типа могао функционисати (време спавања, одмора, конзумирање хране, посете, начин одевања...).

Рехабилитација, која је и циљ овог компликованог процеса и комплексног система, може се остварити кроз три правца деловања:

- рад,
- слободно време (рекреација),
- едукација.

За време служења затворске казне осуђеници имају право на приступ информацијама, а поготово када се има у виду да им оне могу помоћи

¹ „Закон о библиотечко-информативној делатности”, *Службени гласник РС* бр. 52 (2011).

приликом поновног укључивања у друштвену заједницу. Када говоримо о едукацији као важном сегменту рехабилитације, свакако се мора споменути значај уметности и културе. Музика, филм (како играни тако и документарни), сликарство и вајарство, лепа књижевност и остали видови уметности и културе свакако доприносе овом процесу. Према досадашњим искуствима читање има највећу едукативну улогу како у образовању тако и у самообразовању појединца који се налази у овако специфичном и новом окружењу.

Читање у затворским условима делује у више праваца:

1. доприноси личном развоју,
2. утиче на оснаживање личности,
3. подстиче креативност,
4. омогућава модификацију и реконструкцију идентитета читаоца,
5. развија могућност за стицање и вежбање језичких вештина и јачање самосвести,
6. повећава разумевање и вредновање туђег мишљења, развијање емпатије и сензибилитета,
7. подстиче комуникацију.²

Све горе наведено говори у прилог чињеници колико је важно подстицати читање у процесу рехабилитације, што само потврђује значај унапређивања рада затворских библиотека. Развијање навике читања има за циљ и да се та навика негује кроз цео живот. Специфичности затворских библиотека произлазе из ограничености у сваком погледу у поређењу са условима у другим библиотекама. У зависности од степена ограничености кретања у затворима (отворена, затворена и полузатворена одељења) библиотечка грађа може бити доступна у просторијама библиотеке или се мора наручивати подношењем писменог захтева. Библиотечки радници у затворским библиотекама би поред уобичајених квалификација за професионално обављање послова, требало да имају и посебне вештине у познавању и побољшању међуљудских односа.

² Australian Library and Information Association, „ALIA, minimum Standard Guidelines for Library Services to Prisoners”, ALIA, <https://www.alia.org.au/about-alia/policies-and-guidelines/alia-policies/prison-guidelines> (преузето 3. 4. 2019).

Књижни фонд затворских библиотека

Шире гледано, књижни фонд затворских библиотека се донекле разликује од библиотека општег типа. Акцент при набавци књижног фонда дат је на књиге из области права и законодавства, популарне психологије, као и на литературу за усавршавање из ужих области интересовања појединца. Нису ретке ситуације када се у затворским установама ради на описмењавању појединаца који нису били у ситуацији да започну своје образовање раније.

Пожељно је да библиотечки фонд садржи:

– књиге: белетристика, биографије познатих личности, поезија, историја, религиозне теме, стручна литература и правне теме и књиге из законодавства. Посебан сегмент чине књиге за описмењавање и за самостално учење;

– часописе: локални, стручни, дневни, енигматски и часописи из области културе, уметности и спорта;

– ДВД-је и ЦД-е;

– референсну литературу: речници, енциклопедије и лексикони;

– стрипове и романе у сликама;

– приручнике са темама које су специфичне и корисне за карактеристично затворско окружење (баштованство, вођарство, грађевинарство, сточарство).

За што боље остваривање рехабилитације кроз читање потребно је да и у овим условима постоји међубиблиотечка позајмица, због специфичних потреба као што су грађа за слепе и слабовиде или библиотечки материјал на језицима народа и народности.

Планска набавка књижног фонда

Поред раније наведених специфичних потреба затворске популације за одређеном литературом постоји још један сегмент који утиче на набавку библиотечног материјала. Размишљања о повратку у друштвену заједницу су вероватно присутна током целог боравка у казнено-поправној установи, али се свакако интензивирају када је излазак изван, у том смислу осуђеницима су потребне актуелне информације о темама које су везане за повратак у друштвену заједницу. Часописи и новине које дају информације о тренутној потражњи за одређеним пословима, мо-

гућности адекватног и повољног смештаја уколико је то потребно, али и информације о постојању група за психолошку подршку. Један од начина набавке су и донације од стране других библиотека и заинтересованих институција. Међубиблиотечка позајмица је такође један од стандардних начина задовољења потреба за одређеним насловима када куповина није могућа. Фактори који утичу на избор књижног материјала за набавку су: одговарајуће теме, жеље, потребе и интересовања затвореника, заступљеност тема од уметничког, социјалног, научног и културног значаја, као и тачност, тј. актуелност садржаја.

Културни програм у затворским библиотекама

Организовање културно-уметничких програма у казнено-поправним установама је такође један од начина који доприносе раније поменутој потреби развијања навике за самообразовањем и читањем. Као додатно ангажовање које би употпунило рад затворских библиотека с истим циљем јесте и организовање следећих програма који су прилагођени специфичним условима казних установа:

- обележавање значајних датума из историје,
- уметничке радионице (сликарство, вајарство),
- музичке вечери (гостовања извођача или извођење од стране самих затвореника),
- радионице писања,
- квизови (постојање могућности добијања награда),
- књижевни клубови (читање делова омиљених дела или песама),
- вече са аутором (најбоље по жељи самих затвореника).

Казнено-поправни завод у Сремској Митровици

Казнено-поправни завод чија је зграда изграђена у периоду од 1895. до 1899. за време угарског цара Фрање Јосипа, као земаљска казнионица, највећи је завод овог типа у Србији. По степену обезбеђења спада у затворене установе са полуотвореним, отвореним, затвореним и одељењем за извршење мере притвора. Просечно бројно стање је око 2.000 осуђених лица и око 60 притвореника који се налазе у истражном одељењу. Ово је једина установа у систему извршења кривичних санкција у Републици Србији у којој казне издржавају и страни држављани. Поред објеката који се налазе

у оквиру самог Завода (управна зграда, одељења, спортски објекти), постоје и објекти као што су: хотел „Срем” на периферији Сремске Митровице и у Сокобањи хотел „Моравица”, такође и привредна јединица „Пролеће”, која се бави туризмом и угоститељством, као и ратарском и сточарском производњом, привредна јединица „Дубрава” која у свом оквиру садржи металски погон, дрвни погон као и картонажу и штампарију. У Заводу раде и библиотека, школа, болница, црква, дом културе, одмаралиште за осуђе-на лица, позоришна и биоскопска сала, тако да је Завод потпуно опремљен садржајима за квалитетно коришћење слободног времена.

Сарадња са друштвеном заједницом и локалном самоуправом омогућила је 2017. године отварање азила за напуштене псе о којима се старају штићеници овог дома. У Заводу постоје и уметничке радионице у којима се учи сликање, вајање и резбарење, као и радионице лепог писања и свирања. Осуђеници који имају уметничких талената учествују на изложбама и културним манифестацијама, а такође и продају своје радове.

Библиотека Казнено-поправног завода Сремска Митровица

Највећи казнено-поправни завод у Србији поседује и највећу библиотеку специјалног типа у земљи, која је физички подељена у три дела. Два дела Библиотеке се налазе у отвореном делу Завода и један у затвореном и полузатвореном. Библиотека је мало спомињана у јавности, али је важан чинилац у раду Завода јер трећина осуђених лица чини њено чланство.

У разговору са васпитачем³, који поред својих редовних стручних послова ради и послове библиотекара, сазнајемо де се књижни фонд попуњава како донацијама тако и куповином. Библиотека је највише донација добијала од установа и институција као што су Библиотека Матице српске, Српска православна црква, Основни суд Сремске Митровице и других организација али и од појединаца.

На основу годишњег извештаја из 2018. године⁴ фонд ове библиотеке броји око 16.000 књига од којих се 12.258 библиотечких јединица налази у отвореном делу, а око 4.000 у полуотвореном и затвореном делу. Белетристика чини 80% фонда, док остали део чине стручна литература

³ Тамара Малешев, *Инијереју Ненада Крстића*, Нови Сад, 7. 2. 2019.

⁴ Малешев, *Инијереју Ненада Крстића*.

и удбеници за школу која постоји у Заводу. С обзиром на то да у Заводу казну издржавају и страни држављани, библиотека поседује и књиге на страним језицима и то око 300 дела на енглеском језику, 200 на руском и италијанском, а такође има и књига на турском и бугарском језику, као и мањи број речника.

Смештај књига је решен тако што су књиге подељене по националним књижевностима, а унутар тих група су уређене по азбучном реду аутора. На тај начин олакшан је избор грађе, с обзиром на то да су књиге у отвореном приступу, тј. да осуђеници могу и сами приступати полицама и бирати наслове. Затвореници поседују чланске карте и могу да долазе у библиотеку једном недељно и задуже до три књиге на најдуже 15 дана. Уколико отуђе или оштете књиге, против њих се подноси дисциплинска пријава за оштећене ствари у власништву Завода. Дневно се у просеку изда између 380 и 400 књига. У библиотеци, на издавању књига, раде и осуђеници под надзором васпитача, три осуђеника раде у отвореном делу, а један у затвореном делу библиотеке. Иако је рад осуђеника на овим пословима у циљу рехабилитације, то не би требало да искључи стално запосленог библиотекара који би осигурао стручан и квалитетан рад.

Према евиденцији најчитаније књиге су дела наших и страних класика књижевности, Достојевског, Толстоја, Андрића, Црњанског, Селимовића, Пекића а такође се тражи и бестселер литература, савремени аутори, као и стручна литература из области права и законодавства.

У Библиотеци не постоји пракса међубиблиотечке позајмице и не постоји могућност коришћења друге врсте грађе, као што су ДВД-ји и ЦД-и. Међубиблиотечка позајмица је један од важних видова сарадње и ствара могућност за бољу повезаност са другим библиотекама и требало би је уврстити у редовне послове. Од новина се набавља неколико наслова дневних часописа. У библиотеци не постоји могућност коришћења интернета и читаонице, па осуђеници позајмљене књиге читају у својим смештајним јединицама. Уколико би се решило питање простора читаонице, осуђеницима би се могло омогућити да имају приступ интернету и то само сајтовима које би одобрила управа Казнено-поправног дома (е-књиге, каталози издавачких кућа и књижара...).

Сарадња Завода са друштвеном заједницом се огледа у организовању промоција књига, донацијама и пројектима везаним за унапређење рада са осуђеницима, као и праћење рада и иновација у установама сличног типа у другим земљама. У оквиру такве сарадње сремскомитровачка Књижевна заједница је организовала неколико књижевних вечери у Заводу и прикупила велики број књига за библиотеку, а такође је омогућила из-

давање збирке песама затвореника Богдана Тителца, *Савршена вечносћ*, 2015. године.

Надзор над радом Библиотеке, по Закону о библиотечко-информационој делатности, врши библиотека из Сремске Митровице „Глигорије Возаровић”.

Закључак

Проблем на који наилазе затворске библиотеке је недовољно препозната улога у унапређивању васпитно-образовног рада са осуђеницима на њиховој рехабилитацији. Један од начина у превазилажењу овог проблема је боље презентовање конкретних потреба и остварених резултата широј друштвеној заједници и надлежним институцијама путем медија.

Међубиблиотечку позајмицу која не функционише, а један је од начина побољшања квалитета библиотечких услуга, потребно је увести у праксу. Потребно је размотрити могућност употребе интернета под надзором и у ограниченом временском периоду.

Финасирање затворске библиотеке могло би се побољшати уколико би се запослени више ангажовали у осмишљавању пројеката и њихове реализације, те што је могуће лакше остварити запошљавање стручних кадрова. Присутност и ангажовање обученог библиотекара обезбедило би квалитетније и стручније обављање целокупног процеса од набавке, инвентарисања, обраде, смештаја фонда до издавања књига.

Имајући у виду изолованост и ограничења која подразумевају поштовање одређених правила како би функционисао тако комплексан и специфичан систем, оправданост постојања библиотеке у овим условима се не доводи у питање.

Literatura:

1. Australian Library and Information Association. „ALIA, minimum Standard Guidelines for Library Services to Prisoners”, ALIA, <https://www.alia.org.au/about-alia/policies-and-guidelines/alia-policies/prison-guidelines> (preuzeto 3. 4. 2019).
2. Blic. „Iza rešetaka postali umetnici”. <https://www.blic.rs/vesti/vojvodina/iza-resetaka-postali-umetnici-blic-sa-zatvorenicima-u-sremskoj-mitrovici-koji-su/qzckeet> (preuzeto 31. 3. 2019).
3. Bugarić, Željka i Ljiljana Mikšaj Todorović. „Čitanje i rehabilitacija zatvorenika”. *Čitalište* 13, 25 (2014): 70–84.
4. Malešev, Tamara. *Intervju Nenada Krstića*. Novi Sad (7. 2. 2019).
5. „Zakon o bibliotečko-informacionoj delatnosti”. *Službeni glasnik RS* br. 52 (2011), <http://www.kultura.gov.rs/cyr/dokumenti/propisi-iz-oblasti-kulture/-zakon-o-bibliotecko-informacionoj-delatnosti> (preuzeto 3. 4. 2019). (na ćirilici)

Tamara M. Malešev

Matica Srpska Library, Novi Sad
tamara.tamarica.m@gmail.com

Olivera M. Topalov

Novi Sad City Library
oliveratopalov@yahoo.com

Dragana P. Obradović

Matica Srpska Library, Novi Sad
obradovicdragana24@gmail.com

THE POTENTIAL OF PRISON LIBRARIES IN THE PROCESS OF INMATE REHABILITATION

Abstract: The goal of this paper is to address the problem of special libraries, especially in prisons, which is manifested through organization and financing in institutions where libraries are not the primary focus. The functioning of these libraries depends on the policies and needs of the institutions in which they were formed. Furthermore, the goal of the paper is to point to the problems of prison libraries in employing expert staff and achieving planned and continuous supply and revision of the book stock. Though rehabilitation in correctional facilities, conditions are made for inmates' return to society after their designated period spent in prison. Using the potential and services of prison libraries, reading can and should have a role in this important and complex process. Finally, a short presentation is given of the work of the Library in the correctional facility of Sremska Mitrovica.

Keywords: prison libraries, rehabilitation, education, correctional facility, Sremska Mitrovica, reading, books, inmates.

Примљено: 13. априла 2019.

Исправке: 20. маја 2019.

Прихваћено: 3. јуна 2019.

Хроника

Бојан М. Ђорђевић

Универзитет у Београду
Филолошки факултет – Катедра
за библиотекарство и информатику

Оригиналан научни рад

UDK 027.54(497.1)"1946/1952"

<https://doi.org/10.18485/bibliotekar.2019.61.1.8>

БИБЛИОТЕКА ПРЕДСЕДНИШТВА ВЛАДЕ ФЕДЕРАТИВНЕ НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Сажетак: У раду се, према досад некоришћеној архивској грађи, реконструише настанак и рад Библиотеке Председништва Владе Федеративне Народне Републике Југославије (ФНРЈ), од 1946. до краја 1952. године. После успостављања Председништва ФНРЈ као посебног органа власти, у јануару 1953. године, ова библиотека је расформирана, и од тада се не може више говорити о њој као специјалној библиотеци.

Кључне речи: библиотека, Председништво Владе ФНРЈ, набавна политика, идеологија, публикације.

1.

Бомбардовање Београда 6. априла 1941. године имало је, као што је познато, за последицу уништење Народне библиотеке и неповратну пропаст на хиљаде књига и рукописа. У сенци ове трагедије, некако, остали су други културоциди, међу којима и један до данас готово неспомињан. Ради се о бомбардовању зграде Министарског савета (тј. Владе) Краљевине Југославије. Последица тога је била и потпуно уништење Библиотеке Министарског савета – више од 23.000 књига и часописа! Пропаст су избегле само оне књиге – старе и врло вредне – које су на време евакуисане у тадашњу Народну скупштину Краљевине Југославије. Те књиге и данас су део Библиотеке Народне скупштине Републике Србије.¹ Ослобођење и

¹ Видети: Александар Поповић, „Прилог грађи за историју библиотека у Србији (2)”, *Библиотекар* год. 5, бр. 3–4 (1953): 131–132.

обнављање државних институција, дакле, дочекано је без књижног фонда који је представљао несумњиво културно благо. Но, формирањем Владе Федеративне Народне Републике Југославије, 1946. године, и њеног Председништва, на челу са Јосипом Брозом Титом, као једно од одељења (одсека) установљена је и Библиотека Председништва Владе Федеративне Народне Републике Југославије (ФНРЈ). Прича о оснивању ове библиотеке, њеном релативно кратком трајању, замирању и гашењу, индикативна је, чини се, за то бурно раздобље од шест–седам година након ослобођења Југославије. Подаци о овој библиотеци, нажалост, оскудни су и непотпуни, али се из оно мало сачуваних докумената ипак могу сагледати бар општи оквири њеног функционисања.

2.

Значај свих служби које су деловале у оквиру Председништва Владе ФНРЈ вишеструко се увећава чињеницом да је то не само био врховни орган власти у земљи, већ и да је председник Владе био Јосип Броз Тито, с обзиром на то да Југославија све до 13. јануара 1953. године није имала другу грану власти, тј. шефа државе. Као у свим једнопартијским државама, моћ се селила са носиоцем фактичке власти, па је она, неминовно, са установљавањем функције Председника ФНРЈ у многим својим елементима измештена из Владе. То је – а за нашу тему је то важно – довело и до опадања значаја и знатног осиромашења библиотеке Председништва Владе ФНРЈ после 1953. године. Још једна занимљивост указује на потребу да се пружи увид у рад ове библиотеке. Наиме, највише због *Наредбе о обавезном итрикуиљању и иродаји ойиадака од харџије*, из септембра 1949. године, уништено је мноштво грађе, па и оне најважније, тако да рецимо више не постоје документа са седница Владе ФНРЈ, као и њеног Председништва. Тек ретка документа о деловању одређених служби Владе представљају какав-такав траг из тог периода.

У светлу досад реченог, тешко се могу реконструисати почеци рада ове библиотеке, тј. само њено оснивање. Ипак, разлоге да се библиотека утемељи можемо ишчитати из два писма које је библиотека упутила у Совјетски Савез, тражећи од одређених совјетских организација књиге и брошуре. У писму Свесавезном друштву за културне везе СССР са иностранством и његовом генералном секретару Калињину, датираном 10. маја 1947. године, у једној реченици назначава се основни разлог за оснивање Библиотеке Председништва Владе ФНРЈ:

После победе над фашизмом основана је Библиотека при Претседништву Владе Федеративне Народне Републике Југославије са задатком да службеницима министарстава, његових комитета и комисија пружи стручно и политичко знање из марксистичко-хуманистичке науке.²

Нешто опширније, али у суштини исто то, чита се и у писму лењинградској библиотеци „Салтиков-Шчедрин”, од које су, такође, тражене књиге на поклон:

Без объявления войны Хитлер напал 6 апреля 1941 г. террористически на Югославию. Первые бомбы упали на палаты Министерств и за результате этого нападения сгорела до основания библиотека Правительства, которая имела не только большой фонд книг, но и драгоценные экземпляры. После славной победы над фашизмом снова была основана Библиотека Правительства Федеративной Народной Республики Югославии с целью дать служащим всесоюзных министерств, комитетов, дирекций, комиссий и других учреждений специальные и политические знания из области общественно-политических и экономических наук, прежде всего из марксистско-ленинской науки.³

На посредан начин сазнајемо и име једног од оних који су учествовали у утемељењу Библиотеке Председништва Владе ФНРЈ. Пишући молбу за пријем у чланство Удружења књижевника Србије, а самим тим и Савеза књижевника Југославије, драматург и библиограф Аритон Михаиловић, за кога је досад било познато да је учествовао у оснивању Југословенског библиографског института, навео је и следећи детаљ из своје биографије: „Организовао сам библиотеку Председништва Владе ФНРЈ...”⁴ Можемо, такође, претпоставити да је у оснивању ове библиотеке учествовао и њен

² Архив Југославије /даље: АЈ/ 50-129-263 (10. 5. 1947).

³ АЈ 50-129-263 (недатирано; вероватно април 1948). У нашем преводу: „Без објаве рата 6. априла 1941. године Хитлер је терористички напао Југославију. Прве бомбе пале су на зграде министарстава и том приликом изгорела је до темеља Библиотека Министарског Савета, која је располагала не само са богатим књижном фондом, него и са врло драгоценим примерцима. После славне победе над фашизмом поново је основана Библиотека Председништва Владе Федеративне Народне Републике Југославије, са задатком да службеницима савезних министарстава, комитета, дирекција, комисија и других подређених установа пружи стручно и политичко знање из друштвено-политичких и економских наука, а у првом реду из марксистичко-лењинистичке науке.”

⁴ АЈ 498-F-110 (25. 10. 1960).

први управник, Јанко Договић, који је управо у том звању суделовао у оснивању Друштва библиотекара Србије и био члан првог Суда части тог удружења.⁵

3.

Нешто више података сачувано је у вези са набавном политиком Библиотеке Председништва Владе ФНРЈ. Колико је сада познато, прва пошиљка књига за библиотеку стигла је од Одјељења за штампу Председништва Владе НР Хрватске. Из списка предатих књига види се профил библиотеке и њен практични, али и идеолошки дискурс. Сем одлука разних народноослободилачких одбора, законских прописа и аката, примљене су и публикације о Октобарској револуцији, збирка Стаљинових говора, брошуре у којима се нападају претходни режими (књига Рада Прибићевића *Српска мисао и великосрпска сила*, или књига Ивана Ћаће о хрватском национализму – *Што хоће они*), публикације о истакнутим револуционарима, и слично.⁶

И од Министарства просвете које је још од оснивања, почетком 1945. године, имало своју библиотеку, која је требало да „прикупља књиге и ради на организацији једне централне педагошке библиотеке”,⁷ Председништво Владе затражило је да „дупликате које поседује уступи Библиотеци Председништва”,⁸ на шта је позитивно одговорено.⁹

Да би се што потпуније обавестио о свим издањима објављеним у Југославији од почетка 1945. године, па до почетка 1947. године, Јанко Договић је од националних библиотека у Београду, Загребу, Скопљу, Сарајеву, Цетињу и Љубљани тражио „општи попис” књига и часописа, и то „класификованих по децималном систему”,¹⁰ што је и разумљиво, имајући у виду да је та литература била доцније расподељена по захтевима појединих министарстава.

⁵ Богдан Трифуновић, „Оснивање и прва година рада Друштва библиотекара НР Србије: 1947–1948”, *Библиотекар* год. 59, бр. 2 (2017): 14.

⁶ АЈ 50-129-263 (17. 1. 1947).

⁷ АЈ 313-2-6 (15. 3. 1945). Видети и: Бранка Докнић, Милић Ф. Петровић, Иван Хофман, *Културна историја Југославије 1945–1952*, књ. 1 (Београд: Архив Југославије, 2009), 131.

⁸ АЈ 313-7-15 (28. 12. 1946).

⁹ АЈ 50-129-263 (22. 2. 1947).

¹⁰ АЈ 50-129-263 (21. 3. 1947).

Договић је ступио у везу са издавачким предузећима из целе земље – београдском „Просветом”, сарајевском „Свјетлости”, скопском „Културом”, загребачком „Културом”, београдском „Културом”, Накладним заводом Хрватске и љубљанском Државном zaloжбом. Свима њима упутио је писмо са истим захтевом, из кога се најбоље види шта је била окосница библиотечног фонда Библиотеке Председништва Владе ФНРЈ. Договић је тражио:

1) „Све штампане ствари, које су се појавиле на слободној територији НОП-а; 2) часописе правног, политичког, друштвено-политичког и привредно-политичког карактера за 1945. и 1946. годину – „Комунист”, „30 дана”, „Народна држава”, „Народни правник”, „Народно здравље”, „Саобраћај”, „Наша књижевност”, „ЛМС” /„Летопис Матице српске”; прим Б. Ђ./, „Жена данас”; 3) све листове службеног карактера и сва службена саопштења општег републиканског значаја”; 4) листове општесавезног политичког, страначког и привредног значаја – „Борба”, „Политика”, „Народна армија”, „Република”, „Јединство”; 5) серију „Политичка библиотека”; 6) целокупна дела Маркса, Енгелса, Лењина, Стаљина, биографије о њиховом животу и раду, општа дела о марксизму, лењинизму, стаљинизму, комунизму, социјализму, дијалектичком и историском материјализму; 7) дела о Првом мају, 8 марту, разне мемоаре; 8) речнике и лексиконе енциклопедиског значаја, приручнике за разна друштвена и привредно-политичка питања; 9) дневну штампу сваки дан, а остало редовно, одмах по изласку из штампе.¹¹

Сличне публикације затражене су и од мањинских удружења и организација – Мађарског културног савеза, Румунског културног савеза, Матице русинске, Матице словачке, али и од Матице хрватске, Матице српске, Српског културно-просвјетног друштва у Загребу и у Сарајеву.¹²

Крајем 1947. године затражено је да сва савезна и републичка министарства и комитети, који су издавали уредбе, законе, прописе, и сличне публикације, Библиотеци Председништва Владе ФНРЈ достављају по два бесплатна примерка.¹³ Савезна министарства и готово сва републичка то су и учинила, проглашавајући Библиотеку Председништва Владе ФНРЈ за „почасног претплатника”, који је имао да уплати само десет динара.¹⁴ Једини који на то нису пристали били су Словенци. Из Словенског књижног за-

¹¹ АЈ 50-129-263 (3. 5. 1947).

¹² АЈ 50-129-263 (21. 7. 1947).

¹³ АЈ 50-129-263 (децембар 1947).

¹⁴ АЈ 50-129-263 (јул 1948).

вода, који је био службени издавач Владе НР Словеније, стигао је одговор:

Glede na Vaš dopis Vam sporočamo, da Vaši želji ne moremo ugoditi, ker po splošno veljavni založniski praksi ne moremo dostavljati publikacij brezplačno ustanovam.¹⁵

Да је и у наредним годинама набавна политика Библиотеке Председништва Владе ФНРЈ била екстензивна, сведочи преписка са националним библиотекама, издавачким кућама и месним народним одборима, из које се види да су се од њих из месеца у месец тражила обавештења о новоизашлим публикацијама, као и да се тражила помоћ у књигама и часописима. Врло важан моменат било је успостављање сарадње са Комитетом за научне установе, Универзитет и високе школе Владе НР Србије. Овај Комитет изразио је спремност да у сваком погледу помогне Библиотеци Председништва Владе ФНРЈ, и стога је председник Комитета Никола Вученов затражио од Јанка Договића податке о стању библиотеке и њеним потребама у књигама, полицама и осталом материјалу.¹⁶ Библиотека Председништва Владе ФНРЈ била је прва од које је републички Комитет за научне установе затражио детаљне податке ради израде Централног каталога књига у НР Србији.¹⁷

Међутим, већ у то време – дакле током 1948. године – нека издавачка предузећа почела су да негативно одговарају на захтеве Библиотеке Председништва Владе ФНРЈ. Наиме, на захтев да се овој библиотеци шаљу бесплатни примерци, већина државних издавачких предузећа одговорила је да би то била нека врста обавезног примерка, а Библиотека Председништва Владе ФНРЈ није била међу онима којима је такве примерке требало слати.¹⁸ Нека издавачка предузећа била су, додуше, спремна да донекле изађу у сусрет Библиотеци Председништва Владе ФНРЈ, али у границама својих могућности и својих финансијских интереса, чему је пример допис београдског издавачког предузећа „Култура”:

Примили смо ваше писмо, у коме тражите да вам шаљемо бесплатне примерке од сваког броја часописа „Комунист” за потребе ваше библиотеке. Вашем захтеву, међутим, и поред најбоље воље не можемо удовољити, пошто

¹⁵ АЈ 50-129-263 (3. 1. 1948).

¹⁶ АЈ 50-129-263 (9. 3. 1948).

¹⁷ АЈ 50-129-263 (24. 3. 1948).

¹⁸ Видети више дописа у: АЈ 50-129-263 (18. 4. 1948; 7. 5. 1948; 11. 11. 1948; 7. 2. 1949).

бесплатне примерке не дајемо ником. Међутим, за потребе ваше библиотеке можемо одобрити 20% попушта.¹⁹

4.

Ни сам орган у чијем је саставу била библиотека, тј. Председништво Владе ФНРЈ, као да није увек било задовољно њеним радом, а посебно односом према чувању и обради публикација. Тако је директор Доганић упозорен да, „и поред оперативног рада којим библиотека помаже овом Председништву и надлежним министарствима, као да се заборавља да и она спада у културне установе, чему треба прилагодити однос према повереним вам књигама и штампи.”²⁰ У другом допису, недуго затим, указивано је да касни израда именског и предметног каталога, а и да се канцеларијско пословање у домену рада библиотеке не одвија на одговарајући начин.²¹

Да ли су овакве и сличне примедбе имале утицаја да дође до промене на челу Библиотеке Председништва Владе ФНРЈ не може се са сигурношћу рећи, али је чињеница да је 20. априла 1951. године ову библиотеку преузела, као нови шеф, Марија Гајић, искусна библиотекарка, која је пре Другог светског рата у Библиотеци града Београда блиско сарађивала са Маријом Илић Агаповом, а уз то била и сарадница београдских *Ойштинских новина*.²² Биће да је Марија Гајић већ била неко време запослена у Библиотеци Председништва Владе ФНРЈ, јер је само два дана по преузимању дужности шефа библиотеке поднела извештај о „недостајућим библиотечким примерцима”, који је уследио после двомесечне ревизије. Марија Гајић установила је да недостаје 109 књига, а да је од тога 44 „изгубљено”, што су службеници Владе и појединих министарстава надокнадили новчано.²³ А само дан касније библиотека Председништва Владе ФНРЈ значајно је обогаћена, пошто је преузела целокупан књижни фонд Библиотеке Комисије државне контроле ФНРЈ, пошто је овај државни орган укинут.²⁴ Преузете су укупно 3.202 публикације!

¹⁹ АЈ 50-129-263 (5. 1. 1948).

²⁰ АЈ 50-14-31 (28. 2. 1950).

²¹ АЈ 50-31-55 (14. 6. 1950).

²² АЈ 50-129-263 (20. 4. 1951).

²³ АЈ 50-129-263 (22. 4. 1951).

²⁴ АЈ 50-129-263 (23. 4. 1951).

Нажалост, ово су и последњи документи који сведоче о раду Библиотеке Председништва Владе ФНРЈ. Сачуване грађе из наредног периода од непуне две године нема. Оно што је познато, како смо напоменули, јесте да је 13. јануара 1953. године формирано Председништво ФНРЈ са Јосипом Брозом Титом као председником. Знатан део фонда Библиотеке Председништва Владе ФНРЈ пренет је у Председништво Републике, где се постепено такође формирала библиотека. Нешто публикација предато је библиотеци Савезне скупштине. Библиотека Председништва Владе ФНРЈ тако је – иако никад није била формално угашена – практично расформирана, а доказ томе је и укидање библиотекарске службе у Председништву Владе. Тек ће са драстичним променама у политичком систему, односно са формирањем Савезног извршног већа уместо дотадашње Владе, поново сазрети свест о потреби набавке књига, новина и часописа за службенике Савезног извршног већа и појединих министарстава. То ће средином 1969. године довести до заснивања Библиотеке Савезног извршног већа.²⁵ Али, то је друга – и сасвим нова прича.

Literatura:

1. Popović, Aleksandar. „Prilog građi za istoriju biblioteka u Srbiji XIX i XX veka (2)”, *Bibliotekar* god. 5, br. 3–4 (1953): 131–145. (na ćirilici)
2. Trifunović, Bogdan. „Osnivanje i prva godina rada Društva bibliotekara NR Srbije 1947–1948”, *Bibliotekar* god. 59, br. 2 (2017): 9–50. (na ćirilici)

Arhivski izvori:

Arhiv Jugoslavije
Ministarstvo prosvete FNRJ (br. fonda 313)
Predsedništvo FNRJ (br. fonda 50)
Savezno izvršno veće (br. fonda 130)

²⁵ AJ 130-535-893.

Bojan M. Đorđević

University of Belgrade

Faculty of Philology – Department of Library and Information Science

nalesko1965@gmail.com

LIBRARY OF THE PRESIDENCY OF THE SOCIALIST FEDERAL REPUBLIC OF YUGOSLAVIA

Abstract: According to the previously unused archival material, this paper reconstructs the establishment and work of the Library of the Presidency of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia (SFRY) from 1946 until the end of 1952. After the establishment of the Presidency of the SFRY as a separate authority in January 1953, this library was disbanded and since then it cannot be regarded as a special library.

Keywords: library, Presidency of the SFRY, acquisition policy, ideology, publications.

Примљено: 14. марта 2019

Прихваћено: 8. априла 2019.

Валерија Стефановић
 Народна библиотека
 „Доситеј Обрадовић”,
 Нови Пазар
 valerijanp@yahoo.com

Стручни рад
 UDK 271.222(497.11)-523.6-282"17/18"
 017:271.222(497.11)-523.6"17/18"
<https://doi.org/10.18485/bibliotekar.2019.61.1.9>

СТАРА ШТАМПАНА КЊИГА МАНАСТИРА СОПОЋАНИ У НОВОМ ПАЗАРУ

Сажетак: Истраживање старе штампане књиге у Новом Пазару има посебан и вишеструки значај и представља важан део културног наслеђа овог народа. Радам су обухваћене књиге које се чувају у библиотеци Манастира Сопоћани штампане у периоду од 1745. до 1894. године. Предмет наше анализе јесу следеће књиге: *Псалтир*, издање из 1745. године, потом *Молићвослов* из 1771. и *Ирмолоија* 1778, *Службе посебним светињама* из 1785, *Месеослов за целу годину*, 1810, *Служабник* из 1836, *Оишши минеј*, 1862. и *Псалтир* из 1894. године. Према садржини поменуте књиге су богослужбене и припадају категорији старе штампане књиге. Овим радом покушаћемо да их представимо јавности и на тај начин пружимо нове могућности у истраживању културног наслеђа. Истраживање ове грађе веома је значајно, те се надамо да ћемо њиме пробудити интересовање шире јавности на овом простору.

Кључне речи: стара штампана књига, богослужбене књиге, Манастир Сопоћани, Нови Пазар.

Када је реч о историјском развоју новопазарског краја, неспорна чињеница јесте да он представља један од најзанимљивијих региона Србије. Овај крај има посебан значај јер је био центар српске средњовековне државе Рашке. Творац те моћне државе је Стефан Немања, чија традиција владања је била дуга и веома успешна. Ово је крај где су рођени, расли и стварали први српски биографи (Растко Немањић – Свети Сава, Стефан Првовенчани)¹.

¹ Ејуп Мушовић, „Новопазарско-пријепољски крај у турској административној подели”, у *Симпозијум Сеоски дани Срејена Вукосављевића IV*, уредник Петар Влаховић (Пријепоље: Заједница основног образовања, 1976), 165.

Стециште писмености, током свог постојања, био је Манастир Сопоћани јер је књига била неопходна за развој манастирског духовног живота. Манастир Сопоћани, задужбина краља Уроша I, изграђен у другој половини XIII века, између 1263. и 1268. године у области Раса – средишту српске средњовековне државе². Краљ Урош I господарио је земљом од 1243. до 1276. године и био је један од најзначајнијих владара 13 века.³ Мудар, способан и образован, учврстио је границе државе и економски је ојачао. Политичке прилике и привредни успон створили су услове за развој културе, уметничког стваралаштва и градитељства, што је омогућило да, иако се пратила уметност Византије, Србија ствара сопствени стил и традицију⁴. На судбину манастира утицала су историјска дешавања. Током периода османлијске владавине Манастир Сопоћани је страдао (1389, 1587, 1724), али је успео да одоли зубу времена и данас изазива дивљење савременика како својом величином и сјајем, тако и чињеницом да његово постојање говори о богатом културном животу Срба у средњем веку.

Услед огромног страдања Манастира Сопоћани, који је трпео разна поробљавања и разарања, писменост је опстајала у тихом манастирском животу. Први споменици писани руком налазе се на фрескама и датирају од оснивања манастира у 12. и 13. веку, а сачувани су до данас. Овде је настала једна од најзначајнијих рукописних књига српске писмености, *Вуканово јеванђеље*⁵, исписано око 1202. године у Расу, а које се чува у Санкт Петербургу. Налази се у Руској националној библиотеци од 1881. године, као део збирке епископа Порфирија Успенског.

На овим просторима књига је делила судбину српског народа. Трагајући за пореклом старе штампане књиге не можемо а да се не осврнемо и на значајне историјске догађаје. Један од њих јесте и велика прекретница у судбини српског народа, а то је Велика сеоба Срба у 17. веку под патријархом Арсенијем III Чарнојевићем. У том периоду изгубљен је и расут велики број рукописних и штампаних књига. Околности у којима је живео српски народ биле су тешке, пуне неизвесности, без наде да ће се створити услови

² Светислав Мандић, *Сопоћани* (Београд: Туристичка штампа, 1965).

³ Hivzo Gološ, Ahmed Bihorac i Mirsada Gološ, *Kralj Stefan Uroš Prvi Nemanjić (1243–1276)* (Novi Pazar: Narodna biblioteka „Dositej Obradović”, 2018).

⁴ Оливера Кандић и Десанка Милошевић, *Манастир Сопоћани* (Београд: Републички завод за заштиту споменика културе, 1994), [5].

⁵ Налази се у Руској националној библиотеци од 1881. године, као део збирке епископа Порфирија Успенског, а састоји се од 190 листова величине 252 x 200 mm. Прво фототипско издање приређено је 1967. године захваљујући Јосипу Врани.

за раст културе и литературе. Страх који је постојао код црквених великодостојника да не дође до покатоличавања Срба натерао их је да ослонац потраже у Русији и руској Цркви.

Као посебна целина у Манастиру Сопоћани налази се збирка старих богослужбених књиге, значајних по својим вредностима. Ово богато културно наслеђе, нажалост, пало је у заборав. Приликом нашег истраживања књиге смо затекли у манастирском ормару, а сами монаси нису били свесни њихове културне вредности, па је ово истраживање изазвало интересовање манастирског братства. Уз несебичну подршку оца Никодима, стручну помоћ оца Зосима и уз благослов игумана Теоктиста⁶, покушаћемо да представимо део старе штампане књиге која се налази у манастирској збирци.

Проучавајући порекло старе штампане књиге, анализирајући записе, имена и презимена, печате, рукописне белешке, само је делимично утврђено коме су припадале. Сачуваних писаних трагова, писама или неких докумената који би посведочили о начину на који су пристигле књиге у манастир, нажалост, нема.

У Манастиру Сопоћани налази се збирка од осам богослужбених књига, и у овом раду дајемо основне податке за њихову идентификацију. Најстарија књига у фонду јесте *Псалтир*, настао у оквиру манастирске заједнице Илинско-Черњиговског у Русији, 1745; *Молићвослов*, штампан у царском Бечу, 1771; *Ирмолојија*, у Москви, 1778; *Службе њосебним светиима*, у Кијево-печерској лаври у Русији, 1785; *Месеџослов за целу њодину*, у Москви, 1810; *Служабник*, у Београду, 1836; *Оишњи Минеј*, у Москви, 1862. и *Псалтир*, у Москви, 1894. године.

ПСАЛТИР – Москва, 1745. – 273 стр; 17 см. Формат књиге је 17 x 22 см. Најстарија књига у фонду манастирске библиотеке – *Псалтир*, шампана је 1745. године у штампарији Манастира Свете Тројице која је дејствовала у оквиру манастирске заједнице Илинско-Черњиговског у Русији.

Књига има кожни повез са металним копчама и са утиснутим орнаментом који симболизује Распеће Исусово, чиме се истиче духовни карактер књиге. Корични листови су делимично оштећени. Предња корица је очувана, али недостаје последњи корични лист. Псалтир није потпун, недостаје неколико листова на различитим местима, а последња нумерисана

⁶ На чему им и овом приликом, још једном, срдечно захваљујемо.

страна јесте 273. Текст је на рускословенском језику, читљив и штампан једностубачно.

Уводна страна је илустрована и садржи графику на чијем врху се налази голуб, који симболизује Духа Светог којим су надахнути псалмопевци. На доњој страни графике налазе се три младића (Ананије, Азарије и Мисаил) бачени у огњену пећ од стране цара Навуходносора, који су дејством Божје благодати остали неповређени, зато што су веровали у свога Бога којег је проповедао Мојсије. На левој и десној страни налазе се псалмопевци (било их је осам).

Запис на илустрованој страни гласи:

У славу свейе једносушйне живоиворне и неразделйве Троице Оца и Сина и Свейгоа Духа. По зайовестйи велике йосйодарице наше имйерайорке Јелисавейе Пеййровне самодржице целе Русије йри њеном наследнику имйерайорском величансйву унуку Пеййра Великоа, блайверном йосйодару и великом књазу Пеййру Теодоровичу. По блайслову најсвеййцејей йравишелсйвујућеј синода и йреосвећеној Амбросија, ейискоја Черњиовској, ошйамйа се књиа ова Псалйир у шйамйарији обийељи Свейе Троице Илинско-Черњиовске йри архимандрийу Ираклију, у лейа од сйварања свейа 6255, и од роћења йо шелу Боислова 1745.

На првом листу налази се правоугаони печат на коме пише „Српски православни манастир Сопоћани” и број деловодника 37, што показује да књига припада братству Манастира Сопоћани. На унутрашњој страни налазе се белешке писане руком, тако да закључујемо да се *Псалйир* до пријема у манастир налазио код приватних лица.

Посебно су значајне и занимљиве напомене јер садрже податке о рукописним записима, посветама и потписима. Белешка на предњој страни руком писана изгледа као посвета: *Њејовоме йреосвеййвенсйву йосйодину Мелетйију Рашко Призренском Б. Блайородном Госйодару Трйовцу Пеййру Вукадиновићу 1863.* На следећем листу налази се четвртасти печат, новијег датума који није испуњен. На доњој маргини истог листа види се рукописна белешка која гласи: *Ова књиа која се назива Пслайир, мени Пеййру Кулаићу, лейа йосйодњеј 1832.* На последњем листу стоји белешка из 1864. године, августа месеца коју преносимо дословце *Павле, йоја Косйа Кулаића, сину йисао у овај Псалйир.* На истом листу у доњем десном углу, налази се округло печат који је нејасан, те није могуће да се утврди коме припада.

МОЛИТВОСЛОВ – Беч, 1771. – 56 стр; 19 см. Молитвеник је штампан на 56 страна и димензије је 19 x 30 см. Корице књиге су очуване са малим оштећењем на последњој коричној страни, папир је чврст, без оштећења,

текст је потпун, слова крупна, читљива. Штампан је у царском граду Бечу 1771. године на рускословенском језику. Минијатуре су присутне кроз читав текст.

Иако се молитва може казивати на сваком месту⁷, *Молићвослов* представља лични молитвеник, који се више користи у келији. На крају молитвеника налази се захвалница Богу, Богородици, Небеским чинима и свим светима. У овом молитвенику налазе се руком писане напомене које садрже податке о белешкама, посветама и потписима. На самом крају су записи, једва читљиви, уз које стоје године 1789. и 1792, за које закључујемо да су посвете. И на следећем листу стоји рукописна белешка која гласи: *Дражац-Недељко Кайамаџија и Сара Јосѿођа*. На крају књиге недостају два листа, очигледно исечена оштрим предметом.

ИРМОЛОГИЈА – Москва, децембар 1778. – 238 стр.; 15 см. Књига има 238 страна и њен формат је 15 x 20 см. Повез чине дрвене корице, пресвучене тамно браон кожом, без украса на коричном листу. Повез на хрпту је оштећен. На повезу се налазе две лепе копче и две траке које служе као међаши. Текст је читљив и има заставице на свакој страни. *Ирмолојија* са псалмима представља збирку која садржи црквене химне и библијске песме које се читају (певају) током целе године, што представља поредак у богослужењу. Реч ирмологија настала је од грчког ирмос и представља почетну строфу православне црквене песме, према чијој мелодији се певају остале песме. По својој намени ирмоси могу да буду за осмогласнике (од 9 до 13 различитих ирмоса) и то за посебне празнике (Богородичине, Господње, ирмоси посвећени Крсту и др). Када се за сваки глас сакупе сви ирмоси, добијамо ирмологију. Да би се истакао значај празника који обележавамо, ирмоси се певају на почетку и на крају, и то само на литургији. У првом ирмологију даје се упутство за певање на служби.

Запис на илустрованој страни гласи:

У славу светије једносушћине живоћворне и неразделиве Тројице, Оца и Сина и Светиога Духа. Зајовешћу Блајочасћиве самодрживе велике јосѿодарице наше императорке целе Русије, Екаѿарине Алексејевне, ѿри наследнику њеном блајоверном јосѿодару царевићу и великом кнезу Павлу Пејировичу, и сујрује њејове блајоверне јосѿодарице велике кнејиње Марије Теодоровне, и ѿри блајоверном јосѿодару великом кнезу Александру Павловичу, ѿо блајослову најсветијеј ѿрависвејћујущчеј Синода, одићамѿа се ова књиѿа Ир-

⁷ Ђорђе Трифуновић, *Азбучник српских средњовековних књижевних ѿјмова* (Београд: Нолит, 1990), 156.

молођије у царском великом ѣраду Москви, у леѣно 7287. од сѣварања свеѣа, у децембру 1778. од рођења ѣо ѣелу Боѣослова.

Ово издање *Ирмолођије* штампано је 7287. по византијском рачунању, од стварања света, или 1778. На последњем листу се налази белешка исписана руком, која подсећа да је појац (певач) у храму од 1. јануара 1970. године и да је то био и касније. Име појца је непознато.

СЛУЖБЕ ПОСЕБНИМ СВЕТИМА – Кијево-печерска лавра, 1785. – 270 стр; 31 см. Службе посебним светима су исписане на 135 нумерисаних листова, што износи 270 страна. Формат књиге је 31 x 20 см.

Књига има кожни повез тамно браон боје, делимично оштећен на горњој и доњој страни хрпта. На предњем коричном листу налази се утиснути орнамент који симболизује Господа Бога са два ањела. На последњем коричном листу је орнамент који симболизује Мајку Божју која у наручју држи Господа Исуса Христа. Са леве и десне стране су светитељи Антоније и Теодисије, оснивачи Кијевско-печерске лавре. Папир је чврст, слова крупна, лако је читљив. Текст је написан на рускословенском језику, нема прекида и има минијатуре карактеристичне за тај период.

Уводни део записа гласи

У славу свеѣе једносуѣѣне живоѣворне и нераздељиве Тројице, Оца и Сина, и Свеѣоѣа Духа: По зайовесѣи Блаѣочесѣивије самодржице велике ѣосѣодарице наше имѣраѣорке Екаѣарине Александровне целе Русије с њеним наследницима блаѣоверним ѣосѣодарем царевѣћа и великоѣ кнеза Павла Пеѣровѣћа и суѣрује њеѣове блаѣоверне ѣосѣодарице велике кнеѣиње Марије Теодоровне, и блаѣоверне ѣосѣоде и великих кнежева ѣосѣоде Александра Павловића, и Консѣанѣѣина Павловића и блаѣоверне ѣосѣоде и великих кнежева Александра Павловића и Јелене Павловић, ѣо блаѣослову најсвеѣѣѣѣѣ ѣрависвеѣѣуѣушчеѣ Синода, књѣа ова Служба ѣреѣодобним оцима ѣечерским, чије неѣрулежне моѣѣѣи ѣочивају у ближњој и даљној Пеѣѣѣери неѣѣљено ѣочивају, одѣѣѣамѣана је у Свеѣѣој Кијево-ѣечарској лаври у Сѣѣавройѣѣѣѣѣ најсвеѣѣѣѣѣ Синода ѣри архимандрѣѣѣѣѣ Зосими, у леѣно од сѣварања свеѣа 7293. и од рођења ѣо ѣелу Боѣослова 1785 индикѣа 3, месеца авѣгуста.

Ово издање штампано је 7293. по византијском рачунању времена, од стварања света или августа 1785. године.

СЛУЖАБНИК – У Београду: Штампано у Штампарији Кнежевско-српској, 1836. – 286 стр.; 23 см. *Служабник* је штампан на 287 нумерисаних листова, а димензије књиге је 23 x 17 см. Повез је од дрвета, пресвучен кожом, делимично оштећен, са уgravираним крстом на насловној стра-

ни. На полеђини првог листа налази се округли печат који нисмо могли прочитати. На повезу су две металне копче и две траке које служе као међаши. *Служабник* је штампан на рускословенском језику. Има заставице које красе текст, а које се налазе на појединим листовима, и то на почетку или крају целине. Целокупан текст је очуван са незнатним оштећењима. *Служабник* је књига са црквеним службама вечерње, јутрења и литургије Светог Јована Златоустог и Светог Василија Великог⁸.

Уводни део записа гласи:

У славу светије једносуштинне живоїворне и нераздељиве Тројице, Оца и Сина, и Светиога Духа: По зайовесити Блаїоверної Госїодара Кнеза срїскої Милоша Тодоровича Обреновича, їо блаїослову Просвећеної Архиеїскоїа Беоїрадскої и целе Србије Миїройолиїа Госїодина Пеїтра, одшїамїа се ова књиїа Служебник у Беоїраду, у Шїамїариїи Кнежевско-срїској у леїїо од сїварања светиа 7346. од рођења їо шїелу Боїослова 1838. месеца маја.

Ово је једина књига из нашег корпуса која је штампана у Србији. Књига је штампана по заповести благоверног господара кнеза Милоша Теодоровића Обреновића, у штампарији Кнежевско-српској у Београду, 1836. године.

МЕСЕЦОСЛОВ – Москва, 1810. – 300 стр.; 17 см. Књига је штампана на 165 нумерисаних листова, и његове димензије је 17 x 10 см.

Повез је кожни, тамно браон боје, са малим оштећењима. На повезу се налазе две металне копче које су такође оштећене. *Месеџослов за целу їодину* штампан је у Москви на рускословенском језику. Папир је чврст, без оштећења. Текст је потпун, нема прекида, лако је читљив. На предњој страни налази се руком писана напомена из 1845. године која је делимично читљива. *Месеџослов* представља распоред са детаљима црквених богослужења за све дане у години, подељене по месецима. Овај *Месеџослов* садржи црквени календар, објашњења и начин рачунања датума Васкрса, тропаре и кондаке за све дане богослужбене године.⁹

Запис на илустрованој страни гласи:

У славу светије једносуштинне живоїворне и нераздељиве Тројице, Оца и Сина и Светиога Духа зайовешїу најблаїочесїивїјеї самодршца великої їосїодара нашеї имїерайїора Александра Павловића целе Русије ... По блаїослову најсвеїијеї їрависвеїїуїушчеї Синода, одшїамїа се ова књиїа

⁸ Трифуновић, *Азбучник срїских средњовековних књижевних їоїмова*, 326.

⁹ Трифуновић, *Азбучник срїских средњовековних књижевних їоїмова*, 150.

Месеџослов за целу ѳодину у царском великом ѳраду Москви, у леѳо 7360. од сѳваранѳа свеѳа, од рођења ѳо ѳелу Боѳослова 1810. индикѳи 4, месеџ јул.

Ово издање *Месеџослова* штампано је 7360. по византијском рачунању, од стварања света, или 1810. године.

ОПШТИ МИНЕЈ – Москва, 1862. – 332 стр.; 24 см. Књига је исписана на 332 нумерисане стране и ѳен формат је 24 x 16 см. Повез чине залепљене платнене корице новијег датума, које не одговарају рукопису и времену настанка. Текст је писан на рускословенском, нема прекида, лако је читљив и потпуно очуван. Листови су чврсти, неоштећени, без илустрација и минијатура. Књига је штампана 1862. године у Синодалној типографији у Москви.

Оѳшѳи Минеј је штампан у Синодалној типографији у Москви. *Оѳшѳи Минеј* или месечник представља богослужбену књигу раздељену месецима у црквеној години. Службе једном или неколиким светитељима и празницима распоређени су по редоследу дана у месецу, то јест како који празник „пада”¹⁰.

Уводна страна је илустрована и садржи графику у облику записа који гласи: *У славу свеѳе једносушѳне живоѳворне и нераздељиве Тројице, Оца и Сина и Свеѳоѳа Духа зайовешѳу најблаѳочесѳивијеѳе самодрѳца великоѳ ѳосѳодара нашеѳ имѳерайѳора Александра Николајевиѳа целе Русије ... По блаѳослову најсвеѳијеѳе ѳрависвејѳујушчеѳе Синода, одѳшѳамѳа се ова блаѳонадахнуѳа књѳиѳа Оѳшѳи минеј у царском великом ѳраду Москви, у Синодалној ѳшѳамѳарији, у леѳо од сѳваранѳа свеѳа 7370. и од рођења ѳо ѳелу Боѳослова 1862. индикѳи 5¹¹, месеџ марѳ.*

Ово издање *Оѳшѳиѳе Минеја* штампано је 7370. по византијском рачунању, од стварања света, или 1862. године.

ПСАЛТИР – Москва, 1894. – 906 листова; 35 см. Формат књиге је 35 x 25 см. *Псалѳир* је штампан у Москви јануара месеца 1894. године на рускословенском језику.

Исписан на 906 нумерисаних листова. Књига има кожни повез и корични листови су делимично оштећени. Папир је чврст, слова крупна. Текст је на рускословенском језику, потпун и без оштећења, лако читљив. По својој форми ово је јединствена књига, уникатна, која је служила за

¹⁰ Трифуновић, *Азбучник срѳских средњовековних књижевних ѳојмова*, 151.

¹¹ Индикти су важни због датума рачунања Васкрса.

потребе цркве у критичним дешавањима. Он садржи неколико богослужбених књига: *Псалтир*, *Величаније*, *Часослов*, тропари и кондаци.

Уводна страна је илустрована и садржи графички цртеж на чијем врху се налази Господ Исус Христ који десном руком благосиља, а у левој руци држи отворено јеванђеље. Са леве стране је Свети Петар, митрополит московски, а са десне је Алексеј, митрополит московски. На почетку књиге налази се графички цртеж који представља лик пророка и цара Давида.

Посебно су значајне и занимљиве напомене јер садрже рукописне записе, посвете и потписе. Белешка на предњој страни је посвета дародавца који је *рукойис* купио и поклонио братству. Година није позната: *Ову књију йлаџи 1000 дин. и йриложи свейом Ман. Сојоћани Грешни Миљојко М Кривокућа Ковач из Равне Горе среза Моравичкој од Ивањице а за здравље себе и своје йородице и за милос и Блајослов Свейој Духа.*

Важна напомена из 1897. године, руком писана, налази се на првих десет страна и сведочи да је рукопис приложио свештеник: *Ову књију йако звану Сведоваџелни Псалтир у знак блајодарностџи на досада учињеној услузи Манастџиру В. Дечани Мра В. Дечани Јоаникије са својим брајстџивом шаље на дар йречасноме йројојереју, Новойазарскоме йосјодину Рафаилу Кулајићу, 2. фебруара 1897. йодине.*

На 36. листу налази се рукописна белешка о монаху *Досиџеју* који је *дошао у манастџир 1951. йодине. Замонашио се на Велики четџврџак 1953., рукойоложен за ђакона 14. јула 1953. и рукойоложен за јеромонаха 4. децембра 1953.* Према овом запису закључујемо када је *Псалтир* био активан.

Због свеукупне ситуације, разних неприлика и ратних разарања, постојала је велика опасност да стара штампана књига нестане са ових простора. Да би их сачували, људи су их носили у манастирске библиотеке и поклањали. У интересу свих нас јесте да се стара штампана књига заштити и сачува и да се омогући њено истраживање.

Literatura:

1. Gološ, Hivzo, Ahmed Bihorac i Mirsada Gološ. *Kralj Stefan Uroš Prvi Nemanjić (1243–1276)*. Novi Pazar: Narodna biblioteka „Dositej Obradović”, 2018.
2. Kandić, Olivera i Desanka Milošević. *Manastir Sopoćani*. Beograd: Republički zavod za zaštitu spomenika kulture, 1994. (na ćirilici)
3. Mandić, Svetislav. *Sopoćani*. Beograd: Turistička štampa, 1965. (na ćirilici)
4. Mušović, Ejup. „Novopazarsko-prijepoljski kraj u turskoj administrativnoj podjeli”. U *Simpozijum Seoski dani Sretena Vukosavljevića IV*, urednik Petar Vlahović, 161–166. Prijepolje: Zajednica osnovnog obrazovanja, 1976. (na ćirilici)
5. Trifunović, Đorđe. *Azbučnik srpskih srednjovekovnih književnih pojmova*. Beograd: Nolit, 1990. (na ćirilici)
6. „Zakon o staroj i retkoj bibliotečkoj građi”. *Službeni glasnik RS* br. 52 (2011) (na ćirilici)

Valerija Stefanović

Public Library „Dositej Obradović”, Novi Pazar

valerijanp@yahoo.com

OLD PRINTED BOOKS IN THE NOVI PAZAR REGION

Abstract: The research of the old printed books in Novi Pazar has a special and multiple significance and represents an important part of the local cultural heritage. The paper presents books kept in the library of the Sopoćani Monastery, printed in the period from 1745 to 1836. The following religious books have been subjected to analysis: *Psaltir* from 1745, *Molitvoslov* from 1771, *Irmologija* from 1778, *Službe posebnim svetima* from 1785, *Mesecoslov za celu godinu* from 1810, *Služabnik* from 1836, *Opšti minej* from 1862, and *Psaltir* from 1894. Judging by the content, these are liturgical books and belong to the collection of the old printed books. This paper aims to present them to the public and in this way provide new possibilities for researching the cultural heritage of the Novi Pazar region. The research of this material is very significant, and we hope that it will awaken interest among a wider public.

Keywords: old printed book, Sopoćani Monastery, Novi Pazar.

Примљено: 27. марта 2019.

Исправке: 30. априла 2019.

Прихвћено: 31. маја 2019.

Прикази

Бојана В. Вукотић
Народна библиотека Србије
bojana.vukotic@nb.rs

UDK 02(497.11)"2018"(049.32)

ИНОВАЦИЈЕ И ТРЕНДОВИ У БИБЛИОТЕКАРСТВУ

*(15. конференција Библиотекарског друштва Србије
и Дан библиотекара 2018)*

У Београду и Чачку је од 12. до 14. децембра 2018. године одржана 15. конференција Библиотекарског друштва Србије на тему „Иновације и трендови у библиотекарству”. Организатори конференције били су Библиотекарско друштво Србије, Универзитетска библиотека „Светозар Марковић” и Градска библиотека „Владислав Петковић Дис” из Чачка.

На конференцији и обележавању Дана библиотекарства учествовало је више од 200 библиотекара из Румуније, Шведске, Немачке, Словеније, Кипра, Босне и Херцеговине, Велике Британије, Сједињених Америчких Држава, Црне Горе, Хрватске и Србије.

Претконференција је одржана 12. децембра у Универзитетској библиотеци „Светозар Марковић”, а сама конференција и обележавање Дана библиотекарства у Чачку 13. и 14. децембра 2018. године.

Претконференцију је отворио председник Библиотекарског друштва Србије др Богдан Трифуновић. Уследила је пројекција филма „Зашто волим библиотеку?” ауторке Мирјане Нешић. Затим је одржана радионица „Променада 2030: шта су библиотеке урадиле а шта ви можете још” коју су водиле колегинице Милена Костић и Шејла Џидић из Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић”, Мирјана Нешић из Библиотеке Београдске политехнике и Јасна Бркић из Библиотеке града Београда. У току радионице присутнима су се, путем видео записа, обратиле Кристин Мекензи, наредна председница IFLA и Весна Вуксан, менаџер за стратешке пројекте IFLA.

Другог и трећег дана конференција је одржана у Чачку, у свечаној сали Хотела „Београд”, а домаћин и суорганизатор конференције је била Градска библиотека „Владислав Петковић Дис” из Чачка.

Свечано отварање започело је извођењем химне „Боже правде” у интерпретацији хора чачанске Гимназије, под диригентском палицом професорке Мирјане Јаневске. Поздравне речи учесницима конференције упутили су Мирослав Петковић, секретар Скупштине Чачка и др Богдан Трифуновић, председник Библиотекарског друштва Србије и директор Градске библиотеке „Владислав Петковић Дис” у Чачку.

У оквиру конференције одржана су два предавања по позиву: предавање Бреде Карун, директорке Градске библиотеке Крањ „Нове препоруке и стандарди за народне библиотеке у Словенији” и предавање Тилмана Тегелера, шефа Одсека за библиотечке и електронске истраживачке инфраструктуре при Лајбниц институту у Регенсбургу у Немачкој „Дужност библиотека у променљивом (дигиталном) свету”.

У оквиру четири радне сесије представљено је 25 презентација на теме нових информација, медија, трендова у библиотекарству, креативности и иновативности, спреге библиотека и образовања.

У првој сесији под насловом „Нове информације, нови медији, нови корисници” имали смо прилику да чујемо следећа излагања: „Библиотекарска блогосфера као извор нових знања и компетенција информационих стручњака” (Весна Абадић и Марија Гордић, Универзитетска библиотека у Крагујевцу); „Присутност јавних библиотека у дигиталном простору” (Андрија Сагић, Библиотека „Милутин Бојић” Београд); „Дигиталне збирке су креиране и онлајн. Како до корисника?” (Тамара Бутиган Вучај, Народна библиотека Србије); „Z генерација као публика библиотека : инфлуенсери, друштвене мреже, мобилне апликације” (Милица Матијевић, Библиотека „Димитрије Туцовић”, Лазаревац и Елизабета Георгиев, Народна библиотека „Детко Петров”, Димитровград); „Видети звук : библиотечки сервис за глуве и наглуве особе” (Ивана Јаношевић, Библиотека „Влада Аксентијевић”, Обреновац); „Са друге стране корица : ка новим корисницима коришћењем електронских медија” (Марија Радуловић и др Богдан Трифуновић, Градска библиотека „Владислав Петковић Дис”, Чачак); „Јединствени идентификатори аутора као алатка за проверу тачности информација” (Ралука Николета, Медицинско-фармацеутски универзитет, Клуж-Напока).

Друга сесија названа је „Трендови” и обухватила је следећа излагања: „Тренди или у корак с временом? Година промена у библиотекама на Универзитету Мериленд” (Јелена Лакерт и Невенка Здравковска, Библиотеке Универзитета Мериленд, Колеџ Парк); „Библиотечки трендови у Шведској” (Лу Клаесон, Јавна библиотека у Вагеруду и Хајди Карлсон Асплунд, Јавна библиотека у Леруму); „ИФЛА Глобална визија – будућност библиотекар-

ства у свету и код нас” (Даниела Скоковић, Народна библиотека Пожега); „Циљеви одрживог развоја кроз програме и услуге у библиотекама Босне и Херцеговине” (Алмедина Салихагић, Комисија за очување националних споменика, Сарајево); „Параквад библиотека у Градској библиотеци у Вршцу” (Весна Злагичанин, Градска библиотека Вршац); „Библиотечка антиутопија или библиотека слободних људи” (Небојша Гашић, Народна библиотека Куршумлија).

Трећа сесија је носила наслов „Сусрети креативности и иновативности” и у оквиру ове сесије смо чули следеће презентације: „Maker Space – Простор за стварање, а не само за конзумирање” (Весна Црнковић, Народна библиотека „Радислав Никчевић”, Јагодина); „Креативност као иновативна услуга за младе на примеру Градске библиотеке Суботица” (Бернадица Иванковић, Градска библиотека Суботица); „Савремена музичка библиотека” (Радмила Милинковић, Звездана Стојкановић, Факултет музичке уметности, Београд); „Мелодија моје библиотеке” (Милијана Дмитриновић Торма, Библиотека „Глигорије Возаревић”, Сремска Митровица); „Шта повезује чај, дом и уво?” (Никола Петаковић, мастер професор језика и књижевности).

Радове о улози библиотеке у унапређењу образовања имали смо прилику да чујемо у четвртој сесији под називом „Библиотеке и образовање”: „Креативна настава у школској библиотеци кроз тимски рад и игру помоћу online алата” (Анита Туфекчић, ОШ „Антун и Стјепан Радић”, Гуња и Биљана Крњајић, ОШ „Синиша Главашевић”, Вуковар); „Школски библиотекар – иноватор и лидер” (Слађана Галушка, ОШ „Свети Сава” Београд); „Библиотека као учионица зед генерације” (Тања Вуковић и Марија Радловић, Градска библиотека „Владислав Петковић Дис”, Чачак); „Кад неће ученици у библиотеку, библиотекар ће у учионицу : часови библиотекара у основној школи” (Ана Дуковић и Мирјана Радовановић Пејовић, ОШ „Душан Јерковић” Ужице); „Види шта читам! Народна библиотека Ужице као креативни стварни и виртуелни простор за изражавање младих” (Биљана Давидовски, Бојана Маринчић и Драгослава Родаљевић, Народна библиотека Ужице); „Авантура звана библиотека” (Саша Луковић Васиљевић, Народна библиотека „Стеван Сремац”, Ниш).

У оквиру конференције отворена је изложба „Библиотеке Моравичког округа” у новој згради чачанске Библиотеке. На тринаест плаката представљене су четири јавне библиотеке из Чачка (са огранцима у Заблаћу, Мрчајевцима, Прељини и Пријевору), Горњег Милановца, Ивањице и Гуче, потом специјалне библиотеке Музеја рудничко-таковског краја у Горњем Милановцу и Народног музеја у Чачку, високошколска библиотека

Факултета техничких наука у Чачку, школске библиотеке Прехрамбено-угоститељске школе у Чачку, Техничке школе Ивањица, ОШ „Милица Павловић” у Чачку и ОШ „Владислав Петковић Дис” у Заблаћу. Изложбу је отворила др Добрила Бегенишић, начелница Матичног одељења Народне библиотеке Србије.

Трећег дана Конференције обележен је 14. децембар – Дан библиотекара – и тим поводом одржана је свечана Скупштина Библиотекарског друштва Србије и уручене су награде. Најзначајнија награда „Запис” за трајан допринос развоју библиотечко-информационе делатности додељена је проф. др Десанки Стаматовић (предлагач проф. др Гордана Стокић Симончић, Филолошки факултет Универзитета у Београду); награду „Стојан Новаковић” за оригинално ауторско дело на српском језику из области библиотечко-информационе делатности добиле су др Драгана Милуновић, Народна библиотека Србије за књигу *Тексти у јовор : ѝринцији алѝерна-ѝивних мейода чиѝања код особа са инвалидиѝеѝом* (предлагач проф. др Жељко Вучковић, декан Учитељског факултета у Сомбору) и Љиљана Косијер, Градска библиотека Нови Сад за књигу *Криза чиѝања међу основношколцима и модели ублажавања њених ѝоследица* (предлагач Драган Којић, директор Градске библиотеке у Новом Саду); награда Најбољи библиотекар за значајне резултате на унапређењу библиотечко-информационе делатности за 2018. годину припала је Татјани Живковић, Народна библиотека „Илија М. Петровић” Пожаревац (предлагач Подружница библиотекар Браничевског округа, председница Вера Зарић Митровић) и Жаклини Николић, Библиотека Центра за културу Кладово (предлагачи Јасмина Нинков, директор Библиотеке града Београда и Милена Димитријевић, директор Народне библиотеке „Вук Караѝић”, Велико Градиште).

На Скупштини је обележен и јубилеј 70 година од излажења првог броја часописа *Библиоѝекар* и представљен нови број часописа, а тим поводом говорила је главна уредница, доц. др Драгана Грујић.

Конференција је оцењена као врло успела, а Чачак је током два дана конференције био центар библиотекарства у региону. Високе оцене одржане конференције није умањила ни чињеница да конференција ипак није одржана у најмодернијој и највећој згради јавне библиотеке у земљи као што је било планирано.

Оливера Кривошић
Библиотека Матице српске,
Нови Сад
okrivovic@bms.ns.ac.rs

UDK 02:005.745(510:4)"2018"

ПРВИ ФОРУМ УНИЈЕ БИБЛИОТЕКА КИНЕ И ЗЕМАЉА СРЕДЊЕ И ИСТОЧНЕ ЕВРОПЕ

У кинеском граду Хангџоу, од 19. до 22. октобра 2018. године, одржан је Први форум Уније библиотека Кине и земаља Средње и Источне Европе. Више од 160 библиотекара из 61 библиотеке окупило се на Форуму. Домаћин и организатор форума била је Јавна библиотека у Хангџоу. Србију су на Форуму представљале Јасмина Нинков из Библиотеке града Београда и Оливера Кривошић из Библиотеке Матице српске из Новог Сада.

Форум је био конститутивног карактера јер су све библиотеке учеснице из Кине и 16 земаља Средње и Источне Европе (Албанија, Босна и Херцеговина, Бугарска, Естонија, Летонија, Литванија, Мађарска, Македонија, Пољска, Румунија, Словачка, Словенија, Србија, Хрватска, Чешка и Црна Гора) потписале Изјаву о оснивању Уније, а усвојен је и Акциони план Уније за период 2019–2020. Унија има за циљ да помогне Кини и земљама Средње и Источне Европе да изграде платформу за међусобну размену информација, како би се побољшало партнерство и сарадња. Библиотеке из Кине и земаља Средње и Источне Европе на добровољној основи траже заједнички напредак заснован на принципу једнакости, узајамне користи, свеобухватности и отворености.

Успоставиће се колаборативни систем размене библиографских података у сврху заједничког коришћења збирки библиотека чланица Уније. Редовне узајамне посете међу чланицама Уније биће успостављене као механизам за размену искустава у развоју библиотека. У међувремену, библиотеке чланице ће наизменично држати обуке за библиотекаре, укључујући и изградњу дигиталних ресурса, иновативне библиотечке услуге и друге теме. Међу чланицама Уније биће организована комуникација и размена литературе како би се омогућио приступ класичним делима и најновијим

публикацијама из других земаља. У просторима за изложбе у библиотекама чланицама Уније с времена на време организоваће се поставке како би се приказали историја, култура и градови земље домаћина. Биће организоване и разне мултикултурне активности испуњене креативним идејама, како би се промовисала културна размена међу државама чланицама.

Да би се осигурала одрживост, Унија оснива свој секретаријат у Јавној библиотеци у Хангџоу. Форум Уније библиотекара Кине и земаља Средње и Источне Европе одржаваће се начелно једном у две године, на бази ротације домаћина, а председавајућа земља ће бити одговорна за организацију Форума.

Првог дана форума, 20. октобра 2019. године, у Мултифункционалној дворани Јавне библиотеке у Хангџоу одржан је Округли сто где су представници свих делегација у потпуности подржали иницијативу за оснивање Уније библиотека Кине и земаља Средње и Источне Европе. Модератор Округлог стола била је госпођа Јинг Хуи, директорка Јавне библиотеке у Хангџоу. Након тога уследило је свечано потписивање Изјаве о оснивању Уније и усвајање Акционог плана. Домаћин на свечаном потписивању био је господин Шаулонг Лу, заменик директора Општинског већа за културу, радио, ТВ, филм, штампу и издавачку делатност града Хангџоа.

Церемонија свечаног отварања форума одржана је у Свечаној сали Јавне библиотеке у Хангџоу одмах након церемоније потписивања Изјаве о оснивању Уније. Ту је домаћин била госпођа Јонгронг Су, директорица Општинског већа за културу, радио, ТВ, филм, штампу и издавачку делатност града Хангџоа. Говоре су одржали Чен Веићанг, члан руководства општинске владе града Хангџоа, Сун Бо, члан руководства Бироа за међународну размену и сарадњу при Министарству културе и туризма НР Кине, Рао Кван, генерални директор Националне библиотеке Кине, и Рен Чун, члан руководства Секретаријата за културу провинције Џеђанг.

После кратке паузе, уследила су обраћања главних говорника која су углавном била фокусирана на тему Форума „Сарадња -Умрежавање - Дељење”. Домаћин је био Чен Чао, директор Шангајске библиотеке, а говорили су Глорија Перез Салмерон, председница Ифле, Лиу Шијаоћин, заменица председника Библиотекарског друштва Кине, и Катажина Шласка, заменица директора Националне библиотеке Пољске.

У поподневним сатима уследио је обилазак Јавне библиотеке у Хангџоу и изложбе фотографија са призорима из града Хангџоа која је уприличена поводом форума. У вечерњим сатима, у хотелу где су били смештени сви учесници форума, одржана је свечана вечера добродошлице са пригодним програмом.

Другог дана форума, 21. октобра, у преподневним сатима одржане су презентације библиотека. Госпођа Јинг Хуи, директорка Јавне библиотеке у Хангџоу, представила је своју библиотеку, а затим су представници земаља Средње и Источне Европе, по азбучном реду, представљали своје библиотеке. Сва представљања била су праћена PowerPoint презентацијама на великом видео зиду на позорници Свечане сале. Домаћин овог догађаја био је Луи Веи, заменик директора Шангајске библиотеке.

У поподневним часовима одржане су четири панел дискусије. Оливера Кривошић из Библиотеке Матице српске учествовала је на првој панел дискусији где се разговарало о томе како библиотеке могу да допринесу остваривању циљева одрживог развоја датих у Агенди Уједињених нација 2030. На другој и трећој панел дискусији расправљало се о улози библиотека у промоцији читања у општеном оквиру, односно о улози библиотека у очувању културног наслеђа. Јасмина Нинков из Библиотеке града Београда учествовала је на четвртој панел дискусији која је обрађивала тему библиотека у будућности. После панел дискусија уследила је церемонија затварања форума, и том приликом домаћини су приредили богат културно-уметнички програм у којем су учествовали еминентни локални уметници.

Трећег дана форума домаћини су повели госте у обилазак знаменитости града Хангџоа. Уприличене су посете парку Западно језеро (West Lake), будистичком храму Лингин и Националном музеју свиле. Западно језеро је уписано на Унесков попис места светске баштине у Азији и Океанији јер представља „идеалан спој природе и људског деловања” и „вековима је утицало на развој вртне архитектуре у остатку Кине, Кореји и Јапану”. У оквиру будистичког храма Лингин налази се и будистички огранак Јавне библиотеке у Хангџоу. Област Хангџоа је историјски била средиште развоја производње свиле у Кини, те је тако било природно да се национални музеј свиле отвори баш на овом месту.

Први форум Уније библиотекара Кине и земаља Средње и Источне Европе био је почетак будућег повезивања и сарадње међу библиотекама чланицама. Са консензусом о заједничком развоју који је постигнут на овом Форуму, програми који су предложени у Акционом плану спроводиће се сукопно.

Богдан Трифуновић
 Градска библиотека
 „Владислав Петковић Дис”, Чачак
 bogdan@sacak-dis.rs

UDK 027.022(497.11)"1868/
 2018"(082)(049.32)

О ЛЈУДИМА ИЗА ИМЕНА БИБЛИОТЕКЕ

(*Век и њо Библиоџеке у Краљеву*, ур. Емилија Димовска. Краљево:
 Народна библиотека „Стефан Првовенчани”, 2018)

Народна библиотека „Стефан Првовенчани” у Краљеву током 2018. године била је посвећена обележавању јубилеја, 150 година постојања читалишта и библиотеке у том граду. Поводом обележавања свог успешног трајања и рада краљевачка Библиотека је, између осталог, организовала свечану академију, дводневни стручни скуп и објавила монографију *Век и њо Библиоџеке у Краљеву* о најстаријој установи културе у граду на Ибру, која се добрим делом може читати и као културна историја Карановца и Краљева од 1868. године до данас.

Овај значајан јубилеј за културу Србије у целини представља празник за све поклонике културе и књиге, јер како је недавно изречено на отварању нове зграде једне друге библиотеке, данас су библиотеке *месџа за лечење душе*. А душа се лечи на посебан начин, на месту које је уточиште од свакодневице. Зато су добре библиотеке духовна уточишта у све материјалнијем свету који их окружује. Иако су и оне саме производ мање или веће количине материјала, магија библиотека је садржана у атмосфери сигурности и узвишености, коју читаоци добијају проласком кроз улазна врата, шетњом кроз редове полица или прелиставањем књига и часописа. За све кориснике библиотека, она „њихова”, најчешће најближа школи, кући или послу, јесте и најважнија. Можда и није најлепша, углавном није најмодернија нити располаже са довољно простора, али им пружа привилегију да у њој нађу културно смирење и прилику за духовно залечење. Аутор ових редова сматра да добре библиотеке не чине дуги зидови нити полице, па ни богат

избор књига, већ склад могућности да скоро сваки појединац уласком у библиотеку добије нешто што изван тог простора не постоји.

Па тако и библиотека у Краљеву: постоји век и по, додуше с прекиди-ма као у случају већине градских библиотека у земљи, и својим суграђани-ма је важна. Она располаже натпросечном количином простора и добро познатом пословном и програмском политиком, за шта су заслужни њени запослени. Људски капитал је најважнији ресурс и ту библиотеке нису изузетак, па су сви корисници краљевачке Библиотеке и заинтересовани за њену прошлост објављивањем монографије добили и детаљну анализу о људима који су подизали установу протеклих 150 година, а нарочито у последњих седам деценија. Управо о томе говори књига *Век и њо Библиотеке у Краљеву*, о људима иза Библиотеке, који су од установе створили бренд, према речима дугогодишње директорке Драгане Типсаревић.

Књига коју је уредила Емилија Димовска, а ауторски је потписује тим садашњих и бивших радника Библиотеке, представља прилог за културну историју Краљева. Фокус наратије је, међутим, на људима, на запосленима и корисницима Библиотеке, па се ова монографија може посматрати делимично и као прилог за низ индивидуалних биографија, као и колективни портрет Краљевчана од краја XIX до почетка XXI века. Колорну публикацију у тврдом повезу зналачки лепо и квалитетно графички је опремио Драган Пешић, оставивши свој препознатљив печат као и код других издања ове установе. Формат издања је квадратни, 22 центиметра, што је одређени тренд последњих година за монографије библиотека у Србији, док је обим непуних 400 страна. Штампане монографије о краљевачкој Библиотеци подржало је Министарство културе и информисања и она је објављена у тиражу од 500 примерака.

Емилија Димовска у првом поглављу *Град на раскрсници и у њему чииалиише* поставља географски и историјски контекст садржаја књиге, где се, између осталог, сазнаје да је први писани траг о насељу на простору данашњег Краљева (до 1882. Карановца) из 1476. године, под именом Рудо Поље.

Следи поглавље *Чииалиише у Карановцу*, ауторке Љиљане Жарковић, чији наслов указује да се овај део бави историјатом од оснивања прве карановачке читаонице 1868. године, па до 1882. године и промене имена места, међутим обрађен је период све до Првог светског рата. Важни датуми и подаци за овај период су следећи: *Правила* Читаонице су одобрена 30. маја 1873. године; попис инвентара из маја 1873. не говори да је Читаоница имала књига, већ углавном намештај, астале, клупе, фуруну са сулундари-ма, топломер, итд.; године 1874. Читаоница има 50 чланова који су плаћали

чланарину 40 гроша годишње; Општина није помагала Читаоницу, већ се ова издржавала од беседа и посела, на којима се прикупљао прилог; у 1874. години одржане су две беседе и једно село; од прикупљеног новца плаћана је кирија, куповане новине, огрев и друге потрепштине; Читаоница је штампала позивнице за беседе, па је из 1875. сачувана једна упућена „Г. Фердинанду, мајстору пинтеру у Чачку”.

Ово поглавље обрађује и грађу која је набављана крајем XIX века у малом провинцијском граду тадашње Србије, па је сачуван податак да су за Читаоницу набављане новине различите политичке оријентације, што говори о развијеној демократској свести оснивача, која је превазилазила тадашње ватрене дневнополитичке поделе у српском друштву. Године 1880. куповано је и напредњачко *Видело* и радикалска *Самоуправа*, између десетак других наслова новина и периодике. Године 1881. отворена је у Карановцу Општинска читаоница, која је 1909. године имала 3.000 књига, а Краљево 2.500 становника. Вероватно услед одсуства извора и литературе на рација у овом поглављу нагло стиже до 1909. године, што је веома изражен проблем и код других јавних библиотека у Србији када су у питању сачувана архивска грађа и други извори за проучавање историјата установа пре Првог светског рата.

Треће поглавље *Чињалишће између два рата 1918–1941* потписује Наташа Антонијевић. У њему се наставља приказ најважнијих чињеница и детаља из прошлости установе, мада њихов број није велики, што указује и на врло тешке околности рада читаоница и библиотека у послератном Краљеву и Србији. Након Првог светског рата, у којем су Читаоница и њен књижни фонд уништени, у Краљеву је при школама постојало више читаоница или библиотека које су углавном биле отворене наставном особљу и ученицима. Важно је напоменути да је 1920. године основана и Жичка народна књижница, али о трајној библиотечкој установи у Краљеву, какве су данашње градске библиотеке, не може се говорити током међуратног периода, а слична ситуација била је и у суседном Чачку.

Емилија Димовска и Наташа Антонијевић обрадиле су период у историји Библиотеке од 1945 (када је рад Народне читаонице обновљен на необичан начин у једној соби хотела „Париз”) до 1973 (преломна година, када је отворена нова зграда Библиотеке), док Емилија Димовска потписује завршно историјско поглавље *Библиотека 1973–2018*. Као што је већ речено, приповест о личностима у великој мери обележава причу о историјату установе, и та приповест дата је на занимљив начин, суптилно критички, а на неким местима изношењем и директнијег става, док су саме ауторке у највећој мери отворено говориле и о контексту времена, без кога се не

може писати о прошлости. Стил приповедања прелази с времена на време од неутрално-хроничарског до субјективно-хумористичног, како се чита лац приближава времену коме су и саме ауторке сведоци, као у наредном цитату о стању у Библиотеци и Краљеву 1992. године: „Шекуларац зна да матична делатност није креативан посао као пропаганда, али радници не знају да је укинута самоуправљање, док Општина не зна где да нађе паре за Библиотеку, и нико не зна докле ће инфлација догурати.” Занимљиви су и делови текста који приказују критички став библиотекара о статусу Библиотеке у друштву и држави у деценијама после Другог светског рата, као и оцене да је период до 1973. године обележио ентузијазам, а након те године професионализам.

Хронологија установе чини први део књиге и на њу се наставља детаљна и богато илустрована прича о појединим одељењима Библиотеке, њиховом оснивању, раду, запосленима, програмима, корисницима и услугама. Весна Андријашевић пише о Одељењу за рад са корисницима, о Дечјем одељењу свој запис је оставио Милоје Радовић, Емилија Димовска се бавила Завичајним одељењем, док је функционисање Одељења периодике обрадила Весна Андријашевић. О издавачкој делатности, која се изузетно развила око часописа *Повеља* од 1985. године, писала је Ана Гвозденовић, а иста ауторка бавила се и културно-просветном делатношћу Библиотеке приказавши многобројне манифестације, програме, сусрете и културне активности који се организују захваљујући овој установи. Катарина Јабланиновић писала је о раду Матичне службе, што је корисницима библиотека мање видљив стручни део посла, али неизоставан у циљу правилног рада и развоја сваке библиотеке.

Вредан пажње је и велики подухват да се у поглављу *Радници библиотеке* објаве основни биографски подаци о свим садашњим и бившим радницима установе од 1945. до 2018. године, почевши са директорима. Овај прилог су урадиле Наташа Антонијевић и Емилија Димовска.

Књигу затвара неколико интересантних прилога. Прво некадашњи директори говоре о Библиотеци, где се из пера и перспективе самих руководиоца може видети како изгледа развој једне установе, са свим узлетима и падовима и многобројним тешкоћама на том путу. Следи део *Писци Библиотеке*, који пружа биографске прилоге за све писце који су радили или и даље раде у установи, њих деветоро, што је несвакидашњи куриозитет, али и неоспоран ресурс високог квалитета за ову библиотеку. Писци Горан Петровић, Драган Хамовић, Дејан Вукићевић, Верослав Стефановић, Живорад Недељковић, Дејан Алексић, Гордана Тимотијевић, Милоје Радовић и Милош Милишић су на крају књиге објавили своје прозне и поетске

радове инспирисани установом културе коју су својим именом овенчали, али и која је њих такође уздигла и прославила, што чини и данас.

Књига пажљивим читаоцима нуди и детаље о томе како се добро води библиотека или организује посао, како се бори за кадрове, средства, простор или читаоце. Иако је јубиларног карактера, својим садржајем она пружа корисне и практичне информације колегама у сличним библиотекама, директорима установа, историчарима и другим истраживачима. У данашњем нимало повољном времену за културу и библиотечко-информациону делатност ова монографија преноси поруку о томе како се остварује мисија одличне библиотеке у Србији, док је у исто време и приручник за све који желе да даље уче и сазнају. Честитке за њено објављивање иду издавачу, ауторима, уреднику, садашњем и бившем руководству Библиотеке у Краљеву.

Драгана Грујић
 Универзитет у Београду
 Филолошки факултет – Катедра
 за библиотекарство и информатику

UDK 017.1:[027.6:271.222
 (497.11)-523.6(049.32)

КАТАЛОГ ПОКЛОН БИБЛИОТЕКЕ ДИМИТРИЈА ЂАМИЛОВИЋА

(Нешић, Ирина. *Поклон библиотеке Димитрија Ђамиловића у манастиру Крушедол: каталог*. Ириг: Српска читаоница, 2019)

Књижна, посебно стара и ретка књига, и рукописна грађа Манастира Крушедол били су током векова чест предмет интересовања, о чему сведоче текстови *Неколико надписа из манастира Крушедола* и *Споре књиге у њравославној парохијалној цркви села Крушедола* објављени у Бачкој вили под уредништвом Милоша Поповића, као и библиографски пописи старих и ретких књига Павла Шафарика, *Спомен древности фрушкогорски манастира Димитрија Крестића* из 1840, *Опис рукописа манастира Крушедола* који је сачинио Сава Петковић 1914. године...

Библиотечки фондови манастира, упркос залагању појединаца, до данас су остали у сенци, посебно у поређењу са фондовима других библиотека. Зато је вредан пажње пројекат *Каталог библиотеке фрушкогорских манастира* у оквиру којег је августа 2015. започето стручно уређивање библиотеке Манастира Крушедол. Део ове манастирске библиотеке чине и публикације које је Димитрије Ђамиловић, учитељ из Вучитрна, током година слао из Америке манастиру, а које је куповао скоро пола века. Овај поклон, према речима Весне Петровић, уз фонд старе и ретке књиге представља највреднији део крушедолске библиотеке. Као резултат истраживања, пописивања и описа библиотеке Димитрија Ђамиловића настао је каталог ауторке Ирине Нешић који обухвата 877 јединица (875 књига и два наслова часописа, међу којима 18 публикација недостаје), разврстаних према каталожком броју. Ако имамо на уму историјска дешавања током векова уназад и све недаће са којима су се све врсте библиотека суочавале, састављање једног оваквог каталога наилази на тешкоће вероватно не-

познате народима чија историја није била тако бурна. Ту лежи и одговор зашто нема више биографских података о самом легатору, као и књигама које недостају.

Библиографија је кроз историју често називана каталогом, те и ова публикација потврђује да је танка линија између ова два појма. Уз уводне напомене и обајашњену методологију рада ауторка је детаљно анализирао и савесно пописала фонд поштујући и доследно примењујући међународне стандарде за библиографски опис. Каталог је урађен прегледно, језиком и писмом дела, *de visu*, односно увидом у сваку публикацију. Највише је публикација на енглеском, затим на српском, немачком, француском, латинском, грчком и старојерменском језику. Драгоценост је и што дела поседују *ex libris* који књигу чини раритетном и јединственом, те је то уједно и потврда да је Ђамиловић био познавалац и љубитељ књига и да је настојао да обележавањем власништва вредне примерке из богате колекције сачува. У појединим књигама налазе се сачуване наруцбенице које потврђују да је књиге куповао више од пола века у Њујорку, Лондону, Паризу... Поједине публикације садрже исечке или прекуцане текстове из Њујорк тајмса, посвете, потпис аутора дела или напомену да постоје фототипска издања. Штета је што у анотацијама нису детаљније забележене специфиности, попут најчешћег записа самог легатора: „Манастиру Крушедол за помен мојим драгим родитељима Теофилу и Симони”.

Стручност ауторке огледа се у наведеним класификацијама по УДК систему које су дате за сваку јединицу. На овај начин отвара се простор за даљу анализу фонда, али и за изучавање живота и интересовања легатора – поштоваоца Обреновића, љубитеља историје, али надам се српске књиге било на страном или српском језику. Публикацију прати научна апаратура – детаљно и зналачки урађени *Именски и Предметни рејисџар* који својом информативношћу проширују релације које нису видљиве из саме класификације и уједно представљају полазишта за даља проучавања.

Израда каталога је захтеван посао и подразумева много рада и стрпљења. Ауторку управо карактеришу све особине доброг каталогизатора – истраживачка акрибичност, темељност, тачност и доследност. Својим обликом, суштином и наменом каталог следи потребу да крајњем кориснику (истраживачима, историчарима, професорима, студентима...) омогући увид у овај фонд и на тај начин приближи, представи и сачува део српског културног наслеђа.

У тексту *Почетак описанија српски манастира* Вук Караџић истиче: „Паметноме и управо ученом човеку не треба доказивати како би такво описаније ови драгоцености остатака наше старине и једини чуvara и стубова

нашега закона и досадашњег књижевства било важно и полезно не само за нас Србље, него и за остале све народе славенске. Енглези и Французи, и Нијемци и сами Руси, и данашњи дан иду по Грчкој и по Талијанској и троше небројено благо тражећи оваке остатке стари Грка и Латина, а ми још не знамо ни у својој кући шта имамо!" Зато на овај начин пописана грађа представља значајан прилог не само српској библиографији, већ и културној историји српског народа, јер је то одличан начин да се заштити, сачува и промовише књижна грађа. Овакав преглед употпуњује слику о Манастиру Крушедолу као знаменитом културном центру.

Имајући на уму речи чувеног библиографа Георгија Магарашевића да *народ који сам себе не зајушиша, не бива зајушиен*, овај каталог може бити подстрек и путоказ за даља изучавања и заштиту личних фондова и манастирских библиотека.

Адам Софронијевић
Универзитетска библиотека
„Светозар Марковић”, Београд
sofronijevic@unilib.rs

UDK 02:005.745(416)"2019"

ГОДИШЊА КОНФЕРЕНЦИЈА ЕВРОПСКОГ УДРУЖЕЊА ВИСОКОШКОЛСКИХ БИБЛИОТЕКА LIBER

После пет година лобирања и напора да се резултати рада целокупне библиотечке заједнице и достигнућа библиотечно-информационе науке у Србији представе у најбољем светлу европским партнерима, у Београду је 15. фебруара 2019. године потписан Меморандум о разумевању о одржавању Годишње конференције европског удружења високошколских библиотека LIBER у Београду. Уговор су потписали проф. др Александар Јерков, Управник Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић” из Београда и Председница европског удружења академских библиотека LIBER Жанет Фрај (Jeannette Frey) у присуству министра културе и информисања Владана Вукосављевића. Овим је обезбеђено да ће у последњој недељи јуна 2020. године у Београду бити одржан највећи библиотекарски скуп те године у Европи на коме ће присуствовати више од 400 учесника, од којих најмање 200 директора најважнијих високошколских и националних библиотека нашег континента.

Годишња конференција европског удружења високошколских библиотека LIBER одржава се 2019. године 48. пут у Даблину у Ирској, а на просторима Југоисточне Европе ова престижна конференција била је одржана до сада само једном. Годишња LIBER конференција издваја се од осталих библиотекарских скупова не само по броју учесника, већ пре свега по квалитету излагања и темама којима се бави. По правилу, теме и излагања су крајње иновативни и претежно представљају резултате текућих или пројеката који су непосредно завршени, а које опет по правилу реализују највеће и најзначајније установе високошколског библиотекарства старог континента. Због оваквог концепта и конзистентног приступа програмског комитета конференције да се инсистира на квалитету и иновативности

представљених садржаја, који се деценијама није мењао, библиотекари и библиотеке са простора Југисточне и Источне Европе сматрали су великим успехом и само прихватање за излагање радова или постера на овој конференцији, којих у досадашњој историји конференције није било више од десет. Стога чињеница да ће се конференција одржати у Београду представља велики изазов, али и прилику за наше билбиотекарство.

Конференција се традиционално одржава задње недеље јуна, главни програм траје три дана, а већ више година му претходи дан за радионице, као и два дана током којих се одржава почетна и наредне године крајња сесија престижног једногодишњег LIBER програма за нове лидере у академским билиотекама. После тродневног главног програма, опет по традицији, обавезан је дан за излет и то ван града у коме се одржава конференција. Главни програм конференције одвија се кроз главна излагања (keynote), предавања у оквиру паралелних сесија, презентацију постера, излагања спонзора, изложбени простор, а у последњих неколико година и кроз нове форме као што је предлог главној сесији (pitch) где говорник има пет минута да изложи идеју за нову услугу релевантну за већину учесника из високошколских библиотека.

Илустративно за саму суштину конференције је свакако разматрање назива удружења које је организује. Скраћеница LIBER потиче од француских речи *Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche*, односно на енглеском *Association of European Research Libraries*. Видимо да се у оба језика користи термин истраживачка библиотека, који у нашој терминологији није нарочито прихваћен. Употреба баш овог термина у називу удружења, консеквентна за разумевање конференције, односи се на суштинско опредељење оснивача удружења, које кроз управне структуре удружења опстаје до данас, а односи се на природу пословања библиотека које претендују на чланство у овом удружењу, па тиме и на попуњавање садржаја конференције. Ова природа, садржана у придеву истраживачки/истраживачка дефинише библиотеку као место истраживања, а не пуког репетитивног понављања. Високошколске библиотеке су наравно део помоћне службе универзитета или факултета и као такве задовољавају информационе потребе у истраживању и настави запослених и студената, па ако је природа високошколске установе за коју врше ову функцију таква да потенцира у већем делу или у потпуности наставни аспект академских активности, ни библиотека не може у већој мери бити истраживачка. С друге стране, очекивано је да свака високошколска установа бар у некој мери има изражен истраживачки аспект академских активности, те се тиме гради основа за готово сваку високошколску библиотеку да буде истраживачка

у мери у којој околности, хтења и капацитети организације то дозволе. Изградњом свог истраживачког профила, библиотека од места репетитивног понављања, по правилу, потребе да се приступа веома ограниченој количини података како би се креирале и поновиле очекиване информације, постаје место на коме корисници приступају великим количинама података и креирају неочекиване истраживачке информације. Овакве библиотеке имају потребу за развојем софистицираних услуга. Сталним растом количине потребних информација да би се добиле неочекиване информације расте и потреба ових библиотека за увђењем иновативних сервиса за одабир, организацију, чување и презентацију великих количина података, што у данашње време значи искључиво дигиталних података. Имајући ово у виду не чуди што је годишња LIBER конференција постала готово синоним за конференцију о дигиталним библиотечким услугама, јер какве друге ефективне услуге и може имати једна истраживачка библиотека у 21. веку? Стога не чуди да су последњих десет година теме годишње LIBER конференције везане за различите аспекте Отворене науке, повезане податке (linked data), дигиталну хуманистику, велике скупове података, а последњих година све више за нове библиотечке сервисе засноване на вештачкој интелигенцији и машинском учењу. Зато је одржавање годишње LIBER конференције 2020. године у Београду значајно не само за библиотечку заједницу наше земље, већ за све библиотечке заједнице земаља региона Западног Балкана, Југоисточне и Источне Европе којима је Београд, из економских разлога, вероватно прихватљивији као место доласка на једну овакву конференцију него неко удаљеније место на нашем континенту. То је јединствена прилика да упореде своју свакодневну радну праксу, радне процесе, организационе капацитете и преовлађујуће организационе културе и менаџмент стилове, са оним библиотекама из других делова Европе, у којима се придев истраживачки за високошколску библиотеку користи у пуном значењу и пуном капацитету, не само по хтењима управа, вештинама и знањима запослених, већ и по очекивањима корисника, финансирању додељеном од оснивача и пре свега по додатој вредности коју ове организације стварају за своје кориснике, али и шире, често глобалне, истраживачке заједнице.

Документи

- Свесни значаја библиотека као институција, библиотекарства као професије и библиотечно-информационе делатности уопште – за образовање, науку и културу, за размену информација и идеја, за очување и допринос развоја демократије,
- Свесни да је библиотечно-информациона делатност у својој суштини етичка активност која подразумева високо вредносни приступ професионалном раду са информацијама и корисницима,
- Свесни значаја ширења знања, идеја и информација,
- Свесни да су право на слободу мишљења, изражавања и приступ информацијама основна људска права,
- Свесни да информационе услуге, као потпора друштвеном, културном и економском напретку, представљају саму срж библиотекарства,
- Свесни друштвене одговорности библиотекара,

У духу начела професионалне етике библиотекари Србије окупљени у Библиотекарском друштву Србије доносе:

ЕТИЧКИ КОДЕКС БИБЛИОТЕКАРА СРБИЈЕ

1. ПРИСТУП ИНФОРМАЦИЈАМА

Основни задатак **библиотекара** је да свим грађанима без разлике обезбеде приступ информацијама у циљу личног развоја, образовања, културног уздизања, слободних активности, економске делатности и обавештеног учествовања у развоју и унапређењу демократије.

– **Библиотекари** одбијају сваки облик цензуре, подстичу бесплатне корисничке услуге, збирке и услуге за кориснике и теже највишим стандардима о универзалној доступности у приступу физичким и виртуелним услугама.

– **Библиотекари** су отворени за нова знања и потребе корисника и непрестано се стручно усавшавају.

2. ОДГОВОРНОСТ ПРЕМА ПОЈЕДИНЦУ И ДРУШТВУ

– Како би подржали инклузију и искоренили дискриминацију, **библиотекари** спречавају ускраћивање права на информације и осигуравају пружање једнаких услуга свима без обзира на узраст, држављанство, политичко уверење, физичке или менталне способности, родни идентитет, наслеђе, образовање, приходе, статус емигранта или азиланта, брачни статус, порекло, расу, језик, верску или сексуалну опредељеност.

– Да би побољшали приступ информацијама за све грађане без разлике, **библиотекари** пружају подршку својим корисницима у тражењу информација, помажу у развијању читалачких способности и информацијском описмењивању и подстичу на етичко коришћење информација.

3. ПРИВАТНОСТ, ТАЈНОСТ И ТРАНСПАРЕНТНОСТ

– **Библиотекари** поштују приватност и заштиту личних података који се нужно размењују између појединаца и установа.

– **Библиотекари** подржавају највећу могућу транспарентност информација на свим нивоима у друштву.

– Однос између библиотеке и корисника је однос поверења, и **библиотекари** ће предузети одговарајуће мере како би обезбедили заштиту личних података корисника, у складу са прописима.

– **Библиотекари** учествују у транспарентности информација и подржавају улогу „узбуњивача”, како би рад владиних тела, администрације и приватних предузећа био отворен за надзор јавности, а корупција, прекршаји и криминал обелодањени.

4. ОТВОРЕН ПРИСТУП И ИНТЕЛЕКТУАЛНА СВОЈИНА

– У интересу је **библиотекара** да осигурају корисницима библиотеке најбољи могући приступ информацијама и идејама у било којем формату или на било ком медијуму. Ово подразумева подршку принципима отвореног приступа (Open Access) информацијама, отворених података (Open Data), отвореног кода и отворених лиценци.

– **Библиотекари** имају професионалну обавезу да се боре за изузимање и ограничење ауторских права за библиотеке.

– **Библиотекари** признају права интелектуалне својине аутора и других стваралаца и настојаће да осигурају да та права буду поштована.

5. НЕУТРАЛНОСТ, ЛИЧНИ ИНТЕГРИТЕТ И ПРОФЕСИОНАЛНЕ ВЕШТИНЕ

– **Библиотекари** су потпуно посвећени неутралности и непристрасности у вези са збиркама, приступом информацијама и услугама.

– **Библиотекари** праве разлику између својих личних убеђења и професионалних обавеза. Они не дају предност приватним интересима или личним убеђењима на штету неутралности према корисницима.

– **Библиотекари** имају право на слободу говора на радном месту под условом да не крше принцип неутралности према корисницима.

– **Библиотекари** се боре против корупције која директно утиче на библиотекарство, као што су порекло и набавка библиотечке грађе, постављање на одређена радна места, политичко именовање руководиоца библиотека и администрирање библиотечким уговорима и финансијама.

– **Библиотекари** теже изврсној у својој професији одржавањем и унапређивањем знања и вештина и настоје да промовишу своју струку на свим нивоима друштва.

6. ОДНОС ИЗМЕЂУ КОЛЕГА И ОДНОС ИЗМЕЂУ ПОСЛОДАВЦА И ЗАПОСЛЕНИХ

– **Библиотекари** се односе једни према другима честито и са поштовањем.

– **Библиотекари** се супротстављају свакој могућој дискриминацији при запошљавању која би била везана за узраст, држављанство, политичко

уверење, физичке или менталне способности, родни идентитет, брачни статус, порекло, расу, верску или сексуалну опредељеност.

– **Библиотекари** размењују професионална искуства са колегама, подржавају и воде младе стручњаке који тек улазе у посао и помажу им да се укључе у професионалну заједницу и да развијају своје вештине.

– **Библиотекари** доприносе раду својих стручних удружења и учествују у истраживањима и објављивању резултата рада своје струке.

– **Библиотекари** настоје да стекну, сачувају и унапреде углед и статус своје професије заснован на стручном и етичком понашању.

7. ЗАВРШНЕ ОДРЕДБЕ

– Сваки **библиотекар**, члан Библиотекарског друштва Србије, који поштује начела овог кодекса имаће пуну подршку Библиотекарског друштва Србије уколико због тога буде у неприлици.

– За заштиту Кодекса и његову примену надлежан је Етички одбор који именује Скупштина Библиотекарског друштва Србије.

– Етички одбор доноси Пословник о свом раду.

СКУПШТИНА БИБЛИОТЕКАРСКОГ ДРУШТВА СРБИЈЕ
БЕОГРАД, 25. 2. 2019.

Гордана Ђилас

Библиотека Матице српске,

Нови Сад

IN MEMORIAM: РАДОВАН МИЋИЋ (1944–2019)

Радован Мићић је поштован као познавалац историје српске културе, а нарочито историје читаоница и библиотека, диљем библиотекарске струке, а и шире. Поштован од свих оних који су долазили у библиотеку у потрази за информацијом, не само библиотечком него каткад и људском, свакодневном; а у Библиотеци Матице српске остао је упамћен као незамењив стручњак који искуством и знањем помаже колегама у свакодневном превазилажењу и решавању проблема. Стрпљив да саслуша и помогне, да нађе компромис, понуди решење.

Рођен је 21. децембра 1944. године у Бечеју где је завршио основну школу и гимназију. Филолошки факултет, група за библиотекарство завршио је 1967. године. У Библиотеци Матице српске радио је од 1971. године, у Одељењу за предметну и децималну класификацију, а од 1973. прелази у Матичну службу Библиотеке. Од 1975. до 1985. руководи овом службом. Од 1985. ради као информатор, а од 1993. руководилац је Одељења за чување и коришћење публикација. Пензионисан је 2009. године.

Био је секретар Друштва библиотечких радника Војводине, председник Савезне комисије за стручно усавршавање, председник Библиотекарског друштва Србије, члан Комисије за полагање стручног библиотекарског испита, и испитивач за предмете Организација библиотечке делатности, Основе библиотечке информатике и Увод у библиотекарство.

Био је члан Савета Филозофског факултета, председник Покрајинског одбора синдиката образовања, науке и културе, као и члан Савезног одбора синдиката, члан Одбора Рукописног одељења Матице српске, Уређивачког одбора текуће библиографије *Сербика*, члан редакције *Библиошкеарској јодшњака Војводине* и *Годишњака Библиошке Матице српске*.

Био је и стални члан сарадник Матице српске, члан њеног Управног одбора и сарадник на Српском биографском речнику.

У едицији *Библиотекарске новостии* објавио је приручник *Увод у библиотекарство*, 1988. Коаутор је уџбеника за средње школе *Основи библиотекарства* (са Пирошком Чаки), 1977. Аутор је и монографија *Поредби из српске културне историје*, 1995, *Лука Милованов Георгијевић*, 2000. и *Читалишће у Сивцу: 1892–2002*, 2002. Учесник је бројних стручних библиотекарских скупова, међу којима се истичу излагања на скупштинама Савеза друштава библиотечких радника Југославије у Приштини, Аранђеловцу, на Охриду, Бледу; Сусретима библиографа у Инђији.

Аутор је низа прилога о библиотекарству у листовима *Дневник* и *Мисао*.

За допринос библиотекарству добио је награду СИЗ-а културе Војводине за 1988. годину, а Сурепову награду 1997. за дугогодишњи практични и теоријски допринос библиотекарству. Добитник је награде „Најбољи библиотекар” у рангу националних библиотека за 2007, као и Првомајске награде Градског већа Савеза самосталног синдиката, 2008.

Монографија *Српска читалишница у Ирију 1842–1992* Радована Мићића промовисана је на 156. рођендан иришког читалишта и том приликом додељена му је годишња награда „Луча”.

За почасног члана Подружнице библиотекара Срема изабран је 1997.

Један је од аутора изложбе поводом 175 година Матице српске. Изложба је представљена и у Самоуправи Срба у Мађарској (у Будимпешти), као и у Печују и Сегедину, 1998. године. Коаутор је изложбе *Светозар Милешић и Мајица српска 1826–1996*, као и изложбе *Српска књижевна задруга 1892–1992*. Приредио је изложбе о Теодору Павловићу и о *Лейојису Мајици српске*, поводом 175 година од његовог излажења.

Учествовао је и на научном скупу о животу и делу Павела Јосифа Шафарика, као и на научним скуповима *Браћа Руварац у српској историографији и култури*, *Књига за народ*, *Књижевна историографија Панчева*.

Присуствовао је Међународној конференцији *Јавне библиотеке за нову Европу*, у Будимпешти.

Радован је један од ретких људи који су увек разоружавали смехом или шалом. Скроман, добронамеран, и предусретљив, спреман да помогне тако што се потпуно посвети оном што претражује за корисника или колегу. Једноставно, природна радозналост га повуче и већ је потпуно преокупиран темом у жељи да што више открије. Била је част и задовољство радити са њим.

Један од истинских посвећеника у библиотекарству, поставио је стандарде по којима ћемо га памтити ми који смо имали прилику да радимо са њим. Памтићу заувек дуг, искрен и топао аплауз колега када је примао

награду за најбољег библиотекара у Србији. Памтићу и дан када се заувек опраштамо од најбољег библиотекара и честитог човека који нас је даривао добротом.

Нека му је вечна слава!

БИБЛИОТЕКАР: часопис за теорију и праксу библиотекарства
М53, научни часопис од 2010. године

УПУТСТВО ЗА АУТОРЕ ПРИЛОГА

Часопис *Библиоџекар* покренут је 1948. године, само годину дана по оснивању Библиоџекарског друштва Србије (БДС). У периоду од 1948. до 1997. године изашло је укупно 210 бројева, после чега је настала више-годишња пауза. Излажење *Библиоџекара* обновљено је 2006. године захваљујући финансијској подршци Министарства културе Републике Србије.

Матични научни одбор за језик и књижевност Министарства за науку и технолошки развој је часопису *Библиоџекар* доделио **категорију М53 (научни часопис)** 2010. године. Према најновијој категоризацији часописа за 2017. годину часопис је задржао категорију М53.

Ово Упутство усклађено је са *Акџом о уређивању научних часописа* Министарства за науку и технолошки развој од 9. јула 2009. године и њиме се уређује начин обликовања и достављања научних и стручних прилога редакцији *Библиоџекара*.

За ауторска права достављених прилога одговарају аутори. Аутори чији су радови прихваћени потписују изјаву да су упознати са упутствима за ауторе и обавезама аутора дефинисаним у *Уређивачкој џолийници часописа*, као и уговор о преносу ауторских права на издавача часописа *Библиоџекар*, то јест на Библиоџекарско друштво Србије. БДС ће прихваћене прилоге објавити и у електронској форми, а има право да користи и сажетке радова или изводе из достављених радова.

Редакција *Библиоџекара* ће аутора обавестити уколико је текст прихваћен у року од највише два месеца од пријема рада, али задржава дискреционо право да радове процени и да их не објави уколико утврди да не одговарају садржинским и формалним критеријумима.

Редакција се залаже за отворен приступ информацијама и објављивање текстова различитих типова, у којима аутори слободно изражавају своје идеје. Не врши идеолошку или било какву другу цензуру, али се ограђује од ставова својих сарадника.

Молимо сараднике да своје прилоге прилагоде тематској и формалној структури часописа, као и да на послатим прилозима назначе за коју су рубрику писани. Часопис *Библиотекар* има следеће рубрике: *Тема* (у којој се објављују радови написани по позиву), *Пракса*, *Хроника*, *Прикази*, *Документи*.

Молимо сараднике да у циљу уједначавања формалне структуре прилога поштују **следећа правила**:

- Радови би требало да садрже од 10.000 до 30.000 карактера (са размацима), то јесте да не буду дужи од једног ауторског табака.
- Текстови би требало да буду писани на српском (ћирилицом) или енглеском језику, величина фонта за наслове је 16, за поднаслове 14, за основни текст 12, за сажетке и кључне речи 11, за напомене (фусноте) 10, а врсте фонтова су следеће: Times New Roman – Serbian – Cyrilic, односно Times New Roman – English. Проред је 1,5.
- Текстови треба да се шаљу у doc формату програма Microsoft Word или неког другог едитора текста отвореног кода. Документ треба именовати на следећи начин: име и презиме аутора, наслов прилога, датум.
- У горњем левом углу прве стране наводе се: пуно презиме и име (свих) аутора, пун (званичан) назив и седиште установе аутора (афилијација) и електронска адреса аутора. Пожељно је навести и годину рођења аутора због увида у његов научно-стручни рад у централној нормативној бази података Народне библиотеке Србије. Веома је пожељно да се наведу и средња слова аутора. Функција и звање аутора се не наводе.
- Наслов треба да што верније опише садржај чланка. У интересу је аутора да се користе речи прикладне за индексирање и претраживање. Ако таквих речи нема у наслову, пожељно је да се наслову придода поднаслов. Наслов се даје на српском и енглеском језику.
- Сажетак (апстракт) је кратак информативан приказ садржаја чланка који читаоцу омогућава да брзо и тачно оцени његову релевантност. У интересу је аутора да сажетак садрже термине који се често користе за индексирање и претрагу чланака.
- Испод наслова на српском језику наводе се сажетак (100–250 речи) и кључне речи (2–8) на српском језику.

- На крају прилога наводи се листа референци (*Литература*). Како би часопис био индексиран у светским базама, у литератури се све јединице наводе на латиници (не преводе се) уз напомену на *ћирилицу* за ћирилична издања. Референце се наводе абecedним редоследом.
- Испод листе референци следи: презиме и име (свих) аутора, назив и седиште установе аутора (афилијација) на енглеском језику, електронска адреса аутора, наслов рада на енглеском језику, сажетак и кључне речи на енглеском језику, евентуалне друге напомене о ауторским правима, преводиоцима и слично.
- Када се први пут наводи страном име у тексту, у загради треба да се стави име исписано у оригиналу; када се следећи пут помиње исто име, у наставку текста треба да буде доследно и истоветно транскрибовано без помињања у оригиналу.
- Код навођења страних израза, термина и скраћеница, превод израза и термина, као и развијен облик скраћеница треба да се ставе у одговарајуће напомене (фусноте).
- Табеларни и графички прикази треба да буду дати на једнообразан начин. Пожељно је да наслови свих приказа, а по могућству и текстуални садржај, буду дати двојезично, на српском и енглеском језику.
- Напомене (фусноте) дају се при дну стране на којој се налази коментарисани део текста, најобимније не би требало да прелазе 100 речи и нумеришу се арапским бројевима у континуитету у целом тексту. Напомене треба да се користе мање за коментаре, а више за навођење литературе.
- Напомене у раду наводе се језиком и писмом публикације.
- Стил цитирања и навођења напомена (фуснота) и израде листе референци (литературе, библиографије) на крају рада је Чикаго стил – Chicago Style (Humanities).

УПУТСТВО ЗА КОРИШЋЕЊЕ ЧИКАГО СТИЛА БИБЛИОГРАФСКОГ ЦИТИРАЊА

** *Напомена*: Ово Упутство је превод делова оригиналног упутства *Chicago Style Citation Quick Guide* преузетог са веб-адресе http://www.chicagomanualofstyle.org/tools_citationguide.html

Наведени примери су **углавном** из домаће праксе.

Чикаго стил библиографског цитирања је најзаступљенији начин цитирања у хуманистичким научним дисциплинама. Његова популарност је велика јер је врло флексибилан и могуће је, без већих проблема, у правила укључити нове носиоце информација. Овим начином цитирања могуће је представити библиографске јединице у фуснотама/напоменама у дну текста, као и у библиографији/литератури наведеној на крају текста. За ове две врсте навођења важе засебна правила. У примерима који следе наведени су најчешћи облици докумената који се користе као цитати.

КЊИГЕ

БЕЗ АУТОРА

Напомена или фуснота (у даљем тексту **Ф**): редни број. *Наслов књије* (Место издавања: Издавач, година), страна/е.

Ф: 1. *EU i vi: kratak pregled dostignuća EU* (Београд: Delegација Европске уније у Republici Србији, 2011), 39–40.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: *EU i vi*, 17.

Библиографија (у даљем тексту **Б**): *Наслов књије*. Место издавања: Издавач, година.

Б: *EU i vi : kratak pregled dostignuća EU*. Београд: Delegација Европске уније у Republici Србији, 2011.

ЈЕДАН АУТОР

Ф: редни број. Име и Презиме аутора, *Наслов књије* (Место издавања: Издавач, година), страна/е.

Ф. 1. Vesna Bulajić, *Književna nacionalnost i UDK* (Beograd: Zadužbina Andrejević, 2007), 16.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Bulajić, *Književna nacionalnost i UDK*, 19.

Б: Презиме, Име аутора. *Наслов књије*. Место издавања: Издавач, година.

Б. Bulajić, Vesna. *Književna nacionalnost i UDK*. Beograd: Zadužbina Andrejević, 2007.

ДВА ИЛИ ТРИ АУТОРА

Ф: редни број. Име и Презиме аутора и Име и Презиме аутора, *Наслов књије* (Место издавања: Издавач, година), страна/е.¹

Ф. 1. Мирјана Бабовић и Светлана Јанчић, *Алфабетски каталог монографских публикација: израда и формирање* (Београд: Народна библиотека Србије, 1985), 42.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Бабовић и Јанчић, *Алфабетски каталог монографских публикација*, 49.

Б: Презиме, Име и Име и Презиме аутора. *Наслов књије*. Место издавања: Издавач, година.

Б. Babović, Mirjana i Svetlana Jančić. *Alfabetski katalog monografskih publikacija: izrada i formiranje*. Beograd: Narodna biblioteka Srbije, 1985. (na ćirilici)

ЧЕТИРИ ИЛИ ВИШЕ АУТОРА

Ф: редни број. Име и Презиме аутора и др. / et al., *Наслов књије* (Место издавања: Издавач, година), страна/е.

Ф. 1. Vladimir Jokanović et al., *Bibliotekarski leksikon* (Beograd: Nolit, 1984), 101.

¹ Код трећег аутора додаје се и треће име и презиме, а прво и друго се одвајају зарезом.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Jokanović et al., *Bibliotekarski leksikon*, 98.

Б: Презиме, Име, Име и Презиме, Име и Презиме, Име и Презиме. *Наслов књије*. Место издавања: Издавач, година.

Б. Jokanović, Vladimir, Fahrudin Kalender, Emil Popović, Miloš Stojanović. *Bibliotekarski leksikon*. Beograd: Nolit, 1984.

КОЛЕКТИВНО ТЕЛО КАО АУТОР

Ф: редни број, Назив колективног тела, *Наслов књије* (Место издавања: Издавач, година), страна/е.

Ф. 1. Српска православна богословија у Призрену, *Извештај за школску 1932/33 годину* (Сарајево: М. Јовановић, 1933), 14.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота:

Извештај за школску 1932/33 годину, 15–16.

Б: Назив колективног тела, *Наслов књије*. Место издавања: Издавач, година.

Б. Srpska pravoslavna bogoslovija u Prizrenu, *Izveštaj za školsku 1932/33 godinu*. Sarajevo: M. Jovanović, 1933. (na ćirilici)

ПУБЛИКАЦИЈА СА ДВА МЕСТА ИЗДАВАЊА И ДВА ИЗДАВАЧА

Ф: редни број. Име и Презиме аутора, *Наслов књије* (Прво место издавања: Први издавач; Друго место издавања: Други издавач, година), страна/е.

Ф. 1. Shialy Ramamrita Ranganathan, *The Five Laws of Library Science* (Madras: Madras Library Association; London: Edward Goldston, 1931), 35.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота:

Ranganathan, *The Five Laws of Library Science*, 27.

Б: Презиме, име аутора. *Наслов књије*. Прво место издавања: Први издавач; Друго место издавања: Други издавач, година.

Б. Ranganathan, Shialy Ramamrita. *The Five Laws of Library Science*. Madras: Madras Library Association; London: Edward Goldston, 1931.

ПУБЛИКАЦИЈА СА ДВА МЕСТА ИЗДАВАЊА И ЈЕДНИМ ИЗДАВАЧЕМ

Ф: редни број. Име и Презиме аутора, *Наслов књије* (Прво место издавања; Друго место издавања: Издавач, година), страна/е.

Ф. 1. Harald Haarmann, *Early Civilisation and Literacy in Europe* (Berlin; New York: Mouton de Gruyter, 1996), 16.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота:

Haarmann, *Early Civilisation and Literacy in Europe*, 23.

Б: Презиме, име аутора. *Наслов књије*. Прво место издавања; Друго место издавања: Издавач, година.

Б. Haarmann, Harald. *Early Civilisation and Literacy in Europe*. Berlin; New York: Mouton de Gruyter, 1996.

ПРИМАРНА ОДГОВОРНОСТ УРЕДНИКА, ПРЕВОДИОЦА ИЛИ ПРИРЕЂИВАЧА (АУТОР НИЈЕ НАВЕДЕН)

Ф: редни број. Име и Презиме, ур. / гл и одг. ур. / прев./прир., *Наслов књије*, (Место издавања: Издавач, година), страна/е.

Ф. 1. Станислав Препрек, прев., *Еџ о Гилјамешу* (Пожега: Епоха, 2004), 91–92.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Препрек, *Еџ о Гилјамешу*, 78.

Б: Презиме, Име, ур./гл и одг. ур./прев./прир. *Наслов књије*. Место издавања: Издавач, година.

Б. Preprek, Stanislav, prev. *Ep o Gilgamešu*. Požega: Epora, 2004. (na ćirilici)

СЕКУНДАРНА ОДГОВОРНОСТ (УРЕДНИК, ПРЕВОДИЛАЦ ИЛИ ПРИРЕЂИВАЧ УЗ АУТОРА)

Ф: редни број. Име и Презиме аутора, *Наслов књије*, ур. / гл. и одг. ур. / прев./прир. Име и Презиме² (Место издавања: Издавач, година), страна/е.

Ф. 1. Majkl Gorman, *Naše neprolazne vrednosti*, prev. Sergej Macura (Beograd: Filološki fakultet Univerziteta, 2007), 44.

² Уколико има више лица које носе секундарну одговорност, наводе се сва.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота:

Gorman, *Naše neprolazne vrednosti*, 32.

Б: Презиме, Име аутора. *Наслов књије*. Уредник / Главни и одговорни уредник, Прево/Приредио Име и Презиме. Место издавања: Издавач, година.

Б. Gorman, Majkl. *Naše neprolazne vrednosti*. Preveo Sergej Macura. Beograd: Filiološki fakultet Univerziteta, 2007.

ПОГЛАВЉЕ ИЛИ НЕКИ ДРУГИ ДЕО КЊИГЕ

Ф: редни број. Име и Презиме аутора, „Наслов поглавља”, у *Наслов књије*, уредник Име и Презиме (Место издавања: Издавач, година), страна/е.

Ф. 1. Борјана Христова, „Неколико речи о академику проф. др Александру Младеновићу”, у *Библиотечке услуге: зборник радова*, главни и одговорни уредник Сретен Угричић (Београд: Заједница матичних библиотека Србије; Суботица: Градска библиотека, 2008), 193-200.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Христова, „Неколико речи о ...”, 198.

Б: Презиме, Име аутора. „Наслов поглавља”. У *Наслов књије*, уредник Име и презиме, страна/е. Место издавања: Издавач, година.

Б. Hristova, Borjana. „Nekoliko reči o akademiku prof. dr Aleksandru Mladenoviću”. u *Bibliotečke usluge: zbornik radova, urednik Sreten Ugričić*, 193–200. Beograd: Zajednica matičnih biblioteka Srbije; Subotica: Gradska biblioteka, 2008. (na ćirilici)

ПОГЛАВЉЕ ПРИРЕЂЕНОГ ТОМА КЊИГЕ (У ОДНОСУ НА ПРИМАРНЕ ИЗВОРЕ)

Ф: редни број. Име и Презиме аутора, „Наслов поглавља”, у *Наслов књије*, ур. Име и Презиме, том *Наслова књије* ур. Име и Презиме (Место издавања: Издавач, година), страна/е.

Ф. 1. Dmitar Tasić, „Jugoslovensko-albanski odnosi i Balkanski pakt 1953–1955”, u *Balkanski pakt 1953/1954*, ur. Milan Terzić, tom 2 *Zbornik radova* ur. Nemanja Milošević (Beograd: Institut za strategijska istraživanja, 2008), 226–236.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Tasić, „Jugoslovensko-albanski odnosi i ...”, 231.

Б: Презиме, Име аутора. „Наслов поглавља”. У *Наслов књије*, уредник Име и Презиме. Том *Наслова књије*, уредник Име и Презиме, стране. Место издавања: Издавач, година.

Б. Tasić, Dimitar. „Jugoslovensko-albanski odnosi i Balkanski pakt 1953–1955”. u *Balkanski pakt 1953/1954*, urednik Milan Terzić. Tom 2 *Zbornik radova*, urednik Nemanja Milošević, 226–236. Beograd: Institut za strategijska istraživanja, 2008.

ПРЕДГОВОР, УВОДНИК, ПОГОВОР

Ф: редни број. Име и Презиме аутора, предговор/уводник/поговор у *Наслов књије*, Име и Презиме аутора (Место издавања: Издавач, година), страна/е.

Ф. 1. Nebojša Kovačević, pogovor u *Intelektualna osnova organizovanja informacija*, Plejn Svenonijus (Beograd: Clio, 2007) 284–290.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Kovačević, *Intelektualna osnova organizovanja informacija*, 287.

Б: Презиме, Име аутора. Предговор/Уводник/Поговор у *Наслов књије*, Име и Презиме утора, страна/е. Место издавања: Издавач, година.

Б. Kovačević, Nebojša. Pogovor u *Intelektualna osnova organizovanja informacija*, Plejn Svenonijus, 284–290. Beograd: Clio, 2007.

ЕЛЕКТРОНСКО ИЗДАЊЕ КЊИГЕ

Ако је књига доступна у више формата, требало би навести ону верзију која је коришћена, али се могу навести и други формати.

Ф: редни број. Име и презиме аутора, *Наслов књије* (Место издавања: Издавач, година), <http://adresa> (преузето датум).

Ф. 1. Zoran Đinđić, *Subjektivnost i nasilje: nastanak sistema u filozofiji nemačkog idealizma* (Beograd: SSO, 1982), <http://djindjic.nb.rs/scr/digital.php?collection=books&ID=II-297212> (преузето 28. 5. 2011).

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Đinđić, *Subjektivnost i nasilje*...

Б: Презиме, Име аутора. *Наслов књије*. Место издавања: Издавач, година, <http://adresa> (преузето датум). Такође доступно и у штампаном облику.

Б. Đinđić, Zoran. *Subjektivnost i nasilje: nastanak sistema u filozofiji nemačkog idealizma*. Beograd: SSO, 1982. <http://djindjic.nb.rs/scr/digital.php?collection=books&ID=II-297212> (preuzeto 28. 5. 2011). Takođe dostupno i u štampanom obliku.

ЧАСОПИСИ

ЧЛАНАК У ЧАСОПИСУ У ШТАМПАНОМ ОБЛИКУ

Ф: редни број, Име и Презиме аутора, „Наслов чланка”, *Наслов часописа* год. излажења, бр., св. (година): страна/е.

Ф. 1. Селман Тртовац, „Е-књиге – прелиминарне информације за набавку”, *Инфојтека* год. 7, бр. 1/2 (2006): 81–87.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Тртовац „Е-књиге...”, 85.

Б: Презиме, Име аутора. „Наслов чланка”. *Наслов часописа* год. излажења, бр., св., (година): страна/е.

Б. Trtovac, Selman. „E-knjige – preliminarne informacije za nabavku”. *Infoteka* god. 7, br. 1/2 (2006): 81–87. (na ćirilici)

ЧЛАНАК У ОНЛАЈН ЧАСОПИСУ

Ф: редни број. Име и Презиме аутора, „Наслов чланка”, *Наслов часописа* год., бр., св. (година издавања), <http://adresa> (преузето датум), DOI.

Ф. 1. Miroslav Vujović, „A newly-discovered Roman altar from Surčin”, *Starinar* br. 59 (2009), <http://www.doiserbia.nb.rs/img/doi/0350-0241/2009/0350-02410959149V.pdf> (преузето 10. 5. 2011), DOI 10.2298/STA0959149V.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Vujović, „A newly-discovered Roman...”.

Б: Презиме, Име аутора. „Наслов чланка”. *Наслов часописа* год., бр., св. (година издавања) <http://adresa> (преузето датум), DOI.

Б. Vujović, Miroslav. „A newly-discovered Roman altar from Surčin”. *Starinar* god. 59 (2009), <http://www.doiserbia.nb.rs/img/doi/0350-0241/2009/0350-02410959149V.pdf> (preuzeto 10. 5. 2011), DOI 10.2298/STA0959149V.

ЧЛАНАК У НОВИНАМА ИЛИ ПОПУЛАРНОМ ЧАСОПИСУ (ШТАМПАНОМ ИЛИ ОНЛАЈН)

Уобичајено је да се наводе у самом тексту, понекад у фусноти, а скоро никада у библиографији.

Ф: редни број. Име и презиме аутора, „Наслов чланка”, *Наслов часописа или новина*, датум излажења, страна/е³ <http://adresa> (преузето датум).

Ф. 1. Nenad Batoćanin, „Uvod u mrežno programiranje”, *PC – personal computer*, 10. oktobar 1995, 81–94.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Batoćanin, „Uvod u mrežno programiranje”, 92.

2. N. Kovačević, „Svedočanstva o našoj kulturnoj baštini”, *Danas*, 20. maj 2011, http://www.danas.rs/danasrs/kultura/svedocanstva_o_nasoj_kulturnoj_bastini.11.html?news_id=215693 (преузето 28. 5. 2011).

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Kovačević, „Svedočanstva o našoj kulturnoj baštini”.

Б: Презиме, Име аутора. „Наслов чланка”. *Наслов часописа или новина*, датум излажења, страна/е, <http://adresa> (преузето датум).

Б. 1. Batoćanin, Nenad. „Uvod u mrežno programiranje”, 10. oktobar 1995, 81–94.

2. Kovačević, N. „Svedočanstva o našoj kulturnoj baštini”. *Danas*, 20. maj 2011, http://www.danas.rs/danasrs/kultura/svedocanstva_o_nasoj_kulturnoj_bastini.11.html?news_id=215693 (preuzeto 28. 5. 2011)

ПРИКАЗ ИЛИ РЕЦЕНЗИЈА КЊИГЕ У ЧАСОПИСУ (ШТАМПАНОМ ИЛИ ОНЛАЈН)

Ф: редни број. Име и Презиме аутора, „Наслов приказа или рецензије”, приказ *Наслов књиџе*, Име и Презиме аутора, *Наслов часописа*, датум, година, страна/е, <http://adresa> (преузето датум).

³ Ако се наводе чланци објављени у новинама које имају више дневних издања, податак о странама се изоставља због тога што исти чланак може бити на различитим странама сваког од издања, а чланак може изостати у неком од издања.

Ф. 1. Горана Стевановић, „Библиотеке старог света”, приказ *Библиотеке старог света*, Лајонел Карсон, *Гласник Народне библиотеке Србије*, 2005, 515–517, http://www.nb.rs/view_file.php?file_id=1318 (преузето 28. 5. 2011)

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Стевановић, „Библиотеке старог света”.

Б: Презиме, Име аутора. „Наслов приказа или рецензије”. Приказ *Наслов књије*, Име и Презиме аутора. *Наслов часописа*, датум, година, <http://adresa> (преузето датум).

Б. Stevanović, Gorana. „Biblioteke starog sveta”. *Prikaz Biblioteke starog sveta*. Lajonel Karson, *Glasnik Narodne biblioteke Srbije*, 2005, http://www.nb.rs/view_file.php?file_id=1318 (preuzeto 28. 5. 2011). (na ćirilici)

НЕОБЈАВЉЕНЕ МАГИСТАРСКЕ ТЕЗЕ ИЛИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Ф: редни број. Иницијал имена. Презиме аутора, „Наслов тезе или дисертације” (магистарска теза или докторска дис., назив факултета, година), стране.

Ф. 1. М. Seljak, „Uloga bibliotečkih mreža u procesima organizovanja i upravljanja znanjem” (doktorska dis., Filološki fakultet, Beograd, 2005), 61.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Seljak, „Uloga bibliotečkih mreža...”, 38.

Б: Презиме, иницијал имена. „Наслов тезе или дисертације”. Магистарска теза или докторска дис., назив факултета, година.

Б. Seljak, М. „Uloga bibliotečkih mreža u procesima organizovanja i upravljanja znanjem”. *Doktorska dis.*, Filološki fakultet, Beograd, 2005.

РАД ИЗЛОЖЕН НА СТРУЧНОМ СКУПУ ИЛИ КОНФЕРЕНЦИЈИ

Ф: редни број. Име и презиме аутора, „Наслов рада” (рад представљен на Назив скупа или конференције, Град, Држава, датум одржавања, година).

Ф. 1. Небојша Васиљевић, „Закон о електронском документу” (рад представљен на Е-трговина, Палић, Србија, 20–22. април 2009).

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Васиљевић, „Закон о електронском документу”.

Б: Презиме, Име аутора. „Наслов рада”. Рад представљен на Назив скупа или конференције, Град, Држава, датум одржавања, година.

Б. Vasiljević, Nebojša. „Zakon o elektronskom dokumentu”. Rad predstavljen na E- trgovina, Palić, Srbija, 20–22. april 2009. (na ćirilici)

ВЕБ-САЈТОВИ

За навођење веб-сајтова важи правило да се наведу сви расположиви подаци везани за тај сајт.

С обзиром на то да подаци варирају и подложни су променама, обавезно је навести датум преузимања.

Ф: редни број. Име организације, „Наслов текста”, име власника сајта, <http://adresa> (преузето датум).

Ф. 1. Панчевачко читалиште, „Судбина штампане речи”, Градска библиотека Панчево, <http://www.citaliste.com/content/view/3272/148/lang,sr/> (преузето 28. 5. 2011).

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота:
„Панчевачко читалиште”.

Б: Име организације, „Наслов текста”, име власника сајта, <http://adresa> (преузето датум).

Б. Pančevačko čitalište, „Sudbina štampane reči”, Gradska biblioteka Pančevo, <http://www.citaliste.com/content/view/3272/148/lang,sr/> (preuzeto 28. 5. 2011). (na ćirilici)

БЛОГ ЗАПИС ИЛИ КОМЕНТАР НА БЛОГУ

Уобичајено је да се наводе у самом тексту, понекад у фусноти, а скоро никада у библиографији.

Блог:

Ф: редни број. Име и презиме аутора блога, „Наслов текста”, Назив блога, датум, <http://adresa> (преузето датум).

Ф. 1. Dragana Đermanović, „Kako organizovati uspešnu panel diskusiju?“, Blog Prepoznavanje prilika, 17. mart, 2011, <http://www.draganadjermanovic.com/2011/03/17/kako-organizovati-uspesnu-panel-diskusiju/> (preuzeto 28. 5. 2011).

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Đermanović, „Kako organizovati uspešnu panel diskusiju?“.

Коментар на блогу:

Ф: редни број. Име и презиме, коментар на „Наслов текста“, име блога, коментар послат датума, година, <http://adresa> (преузето датум).

Ф. 1. Jelena, komentar na Dragana Đermanović, „Kako organizovati uspešnu panel diskusiju?“, Blog Prepoznavanje prilika, 17. mart, 2011, (17,34h) <http://www.draganadjermanovic.com/2011/03/17/kako-organizovati-uspesnu-panel-diskusiju/> (preuzeto 28. 5. 2011).

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота:

Jelena, komentar na Dragana Đermanović, „Kako organizovati...“

ЕЛЕКТРОНСКА ИЛИ ТЕКСТУАЛНА ПОРУКА

Уобичајено је да се наводе у самом тексту, понекад у фусноти и никада у библиографији.

Ф: редни број. Име и презима пошиљаоца, е-mail порука примаоцу, датум.

Ф. 1. Petar Petrović, e-mail poruka Mileni Ranković, 15. 2. 2011.

БИБЛИОГРАФСКА ЈЕДИНИЦА ИЗ КОМЕРЦИЈАЛНЕ БАЗЕ ПОДАТАКА

Јединицама које се преузимају из комерцијалних база података потребно је додати назив базе података, као и приступни број који треба унети након библиографских података јединице.

Б. Choi, Mihwa. „Contesting Imaginaires in Death Rituals during the Northern Song Dynasty.“ doktorska disert., University of Chicago, 2008. ProQuest (AAT 3300426).

УРЕЂИВАЧКА ПОЛИТИКА

Часопис *Библиоџекар* посвећен је темама из области библиотекарства.

Друштво библиотекара Србије издало је први број часописа 1948. године; није излазио од 1997. до 2006; обновљен је 2006. од када излази у континуитету. Објављивање часописа подржава Министарство културе, а од 2009. године Министарство науке му даје научни статус (М53).

Часопис *Библиоџекар* објављује оригиналне, претходно необјављене радове: оригиналне научне, стручне и прегледне радове, приказе књига, документа из области библиотекарства...

Радови морају бити написани на српском или енглеском језику језику, са резимеима на енглеском (за радове на српском), односно српском језику (за радове на енглеском).

Часопис излази двапут годишње.

ОБАВЕЗЕ УРЕДНИКА И РЕДАКЦИЈЕ

Главни уредник часописа *Библиоџекар* доноси коначну одлуку о томе који ће се рукописи објавити. Приликом доношења одлуке главни уредник и чланови редакције руководе се уређивачком политиком водећи рачуна о законским прописима који се односе на клевету, кршења ауторских права и плагирање.

Главни уредник задржава дискреционо право да примљене рукописе процени и не објави, уколико утврди да не одговарају прописаним садржинским и формалним критеријумима. У редовним околностима, редакција обавештава аутора о томе да ли је прихватила текст најкасније у року од месец дана од датума истека за пријем рукописа.

Главни уредник и чланови редакције не смеју имати било какав сукоб интереса у вези са рукописима које разматрају. Ако сукоб интереса постоји код једног или више чланова редакције, ти чланови се искључују из поступка избора рецензента и одлучивања о судбини рукописа. Уредник и чланови редакције су дужни да благовремено пријаве постојање сукоба интереса.

Главни уредник и чланови редакције су дужни да суд о рукопису доносе на основу његовог садржаја, без расних, полних/родних, верских, етничких или политичких предрасуда.

Уредник и чланови редакције не смеју да користе необјављен материјал из предатих рукописа за своја истраживања без изричите писане дозволе аутора, а информације и идеје изнесене у предатим рукописима морају се чувати као поверљиве и не смеју се користити за стицање личне користи.

Уредник и чланови редакције дужни су да предузму све разумне мере како би идентитет рецензента остао непознат ауторима пре, током и након поступка рецензије и како би идентитет аутора остао непознат рецензентима до окончања поступка рецензије.

ОБАВЕЗЕ АУТОРА

Аутори гарантују да рукопис представља њихов оригиналан допринос, да није објављен раније и да се не разматра за објављивање на другом месту. Истовремено предавање истог рукописа у више часописа представља кршење етичких стандарда. Такав рукопис се моментално искључује из даљег разматрања.

Аутори такође гарантују да након објављивања у *Библиотекару* рукопис неће бити објављен у другој публикацији на било ком језику без сагласности издавача.

У случају да је послати рукопис резултат научноистраживачког пројекта или да је, у претходној верзији, био изложен на скупу у виду усменог саопштења (под истим или сличним насловом), детаљнији подаци о пројекту, конференцији и слично наводе се у фусноти на почетку текста. Рад који је већ објављен у неком часопису не може бити прештампан у *Библиотекару*.

Аутори су дужни да се придржавају етичких стандарда који се односе на научноистраживачки рад. Аутори гарантују и да рукопис не садржи неосноване или незаконите тврдње и не крши права других. Издавач неће сносити никакву одговорност у случају испостављања било каквих захтева за накнаду штете.

Садржај рада

Рад треба да садржи довољно детаља и референци како би се рецензентима, а потом и читаоцима омогућило да провере тврдње које су у њему изнесене. Прикази и стручни чланци морају бити прецизни и објективни.

Намерно изношење нетачних тврдњи представља кршење етичких стандарда.

Аутори сnose сву одговорност за садржај предатих рукописа и дужни су да, ако је то потребно, пре њиховог објављивања прибаве сагласност свих лица или институција које су непосредно учествовале у истраживању које је у рукопису представљено.

Аутори који желе да у рад укључе илустрације, табеле или друге материјале који су већ негде објављени дужни су да за то прибаве сагласност носилаца ауторских права. Материјал за који такви докази нису достављени сматраће се оригиналним делом аутора.

Ауторство

Аутори су дужни да као ауторе наведу само она лица која су значајно допринела садржају рукописа, односно дужни су да сва лица која су значајно допринела садржају рукописа наведу као ауторе. Ако су у битним аспектима истраживачког пројекта и припреме рукописа учествовала и друга лица која нису аутори, њихов допринос треба поменути у напомени или захвалници.

Навођење извора

Аутори су дужни да исправно цитирају изворе који су битно утицали на садржај истраживања и рукописа. Информације које су добили у приватном разговору или кореспонденцији са трећим лицима, приликом рецензирања пријава пројеката или рукописа и слично, не смеју се користити без изричите писане дозволе извора.

Плагијаризам

Плагирање, односно преузимање туђих идеја, речи или других облика креативног израза и представљање као својих, представља грубо кршење научне и издавачке етике. Плагирање може да укључује и кршење ауторских права, што је законом кажњиво.

Плагијат обухвата следеће:

- дословно или готово дословно преузимање или смишљено парафразирање (у циљу прикривања плагијата) делова текстова других аутора без јасног указивања на извор или обележавање копираних фрагмената (на пример, коришћењем наводника);
- копирање слика или табела из туђих радова без правилног навођења извора и/или без дозволе аутора или носилаца ауторских права.

Ако се установи да је рад који је објављен у часопису плагијат, рад ће бити повучен у складу са процедуром описаном под *Повлачење већ објављених радова*, а ауторима ће бити трајно забрањено да објављују у *Библиоотекару*.

Сукоб интереса

Аутори су дужни да у раду укажу на финансијске или било које друге сукобе интереса који би могли да утичу на изнесене резултате и интерпретације.

Грешке у објављеним радовима

У случају да аутори открију важну грешку у свом раду након његовог објављивања, дужни су да моментално о томе обавесте уредника или издавача и да са њима сарађују како би се рад повукао или исправио.

Предавањем рукописа редакцији *Библиоотекара* аутори се обавезују на поштовање наведених обавеза.

ОБАВЕЗЕ РЕЦЕНЗЕНАТА

Рецензенти су дужни да стручно, аргументовано, непристрасно и у задатим роковима доставе уреднику оцену научне вредности рукописа.

Рецензенти евалуирају радове у односу на усклађеност теме рада са профилом часописа, релевантност истраживане области и примењених метода, оригиналност и научну релевантност података изнесених у рукопису, стил научног излагања и опремљеност текста научним апаратом.

Рецензент који има основане сумње или сазнања о кршењу етичких стандарда од стране аутора дужан је да о томе обавести уредника. Рецензент треба да препозна важне објављене радове које аутори нису цитирали. Он треба да упозори уредника и на битне сличности и подударности између рукописа који се разматра и било којег другог објављеног рада или рукописа који је у поступку рецензије у неком другом часопису, ако о томе има лична сазнања. Ако има сазнања да се исти рукопис разматра у више часописа у исто време, рецензент је дужан да о томе обавести уредника.

Рецензент не сме да буде у сукобу интереса са ауторима или финансијером истраживања. Уколико постоји сукоб интереса, рецензент је дужан да о томе моментално обавести уредника.

Рецензент који себе сматра некомпетентним за тему или област којом се рукопис бави дужан је да о томе обавести уредника.

Рецензија мора бити објективна. Коментари који се тичу личности аутора сматрају се непримерним. Суд рецензената мора бити јасан и поткрепљен аргументима.

Рукописи који су послати рецензенту сматрају се поверљивим документима. Рецензенти не смеју да користе необјављен материјал из предатих рукописа за своја истраживања без изричите писане дозволе аутора, а информације и идеје изнесене у предатим рукописима морају се чувати као поверљиве и не смеју се користити за стицање личне користи.

ПОСТУПАК РЕЦЕНЗИЈЕ

Примљени радови подлежу анонимној рецензији. Циљ рецензије је да уреднику помогне у доношењу одлуке о томе да ли рад треба прихватити или одбити и да кроз процес комуникације са ауторима побољша квалитет рукописа.

Избор рецензената спада у дискрециона права уредника. Рецензенти морају да располажу релевантним знањима у вези са облашћу којом се рукопис бави и не смеју бити из исте институције као аутор, нити то смеју бити аутори који су у скорије време објављивали публикације заједно (као коаутори) са било којим од аутора поднесеног рада.

Рад пролази две рецензије, а рецензент је дужан да најкасније у року од месец дана од пријема рада пошаље попуњен рецензентски образац.

У главној фази рецензије главни уредник шаље поднесени рад стручњаку за научну област којом се рад бави. Рецензентски образац садржи низ питања на која треба одговорити, а која рецензентима указују који су то аспекти које треба обухватити како би се донела одлука о судбини једног рукописа. У завршном делу обрасца, рецензенти морају да наведу своја запажања и предлоге како да се поднесу рукопис побољша.

Идентитет рецензената остаје непознат ауторима пре, током и након поступка рецензије.

Ауторима се препоручује да приликом писања радова избегавају формулације које би могле открити њихов идентитет. Уредник гарантује да ће пре слања рукописа на рецензију из њега бити уклоњени лични подаци аутора (пре свега, име и афилијација) и да ће се предузети све разумне мере како би идентитет аутора остао непознат рецензентима до окончања поступка рецензије.

Током читавог процеса, рецензенти делују независно једни од других. Рецензентима није познат идентитет других рецензената. Ако одлуке ре-

цензената нису исте (прихватити/одбити), главни уредник може да тражи мишљење других рецензената.

Током поступка рецензије уредник може да захтева од аутора да доставе додатне информације (укључујући и примарне податке), ако су оне потребне за доношење суда о научном доприносу рукописа. Уредник и рецензенти морају да чувају такве информације као поверљиве и не смеју их користити за стицање личне користи.

Редакција је дужна да обезбеди контролу квалитета рецензије. У случају да аутори имају озбиљне и основане замерке на рачун рецензије, редакција ће проверити да ли је рецензија објективна и да ли задовољава академске стандарде. Ако се појави сумња у објективност или квалитет рецензије, уредник ће тражити мишљење других рецензената.

РАЗРЕШАВАЊЕ СПОРНИХ СИТУАЦИЈА

Сваки појединац или институција могу у било ком тренутку да уреднику и/или редакцији пријаве сазнања о кршењу етичких стандарда и другим неправилностима и да о томе доставе неопходне информације/доказе.

Провера изнесених навода и доказа

- Уредник ће у договору са редакцијом одлучити о покретању поступка који има за циљ проверу изнесених навода и доказа.
- Током тог поступка сви изнесени докази сматраће се поверљивим материјалом и биће предочени само оним лицима која су директно укључена у поступак.
- Лицима за која се сумња да су прекршила етичке стандарде биће дата могућност да одговоре на оптужбе изнесене против њих.
- Ако се установи да је заиста дошло до неправилности, процениће се да ли их треба окарактерисати као мањи прекршај или грубо кршење етичких стандарда.

Мањи прекршај

Ситуације окарактерисане као мањи прекршај решаваће се у директној комуникацији са лицима која су прекршај учинила, без укључивања трећих лица, нпр.:

- обавештавањем аутора/рецензената да је дошло до мањег прекршаја који је проистекао из неразумевања или погрешне примене академских стандарда;

- слањем писма упозорења аутору/рецензенту који је учинио мањи прекршај.

Грубо кршење етичких стандарда

Одлуке у вези са грубим кршењем етичких стандарда доноси уредник у сарадњи са редакцијом и, ако је то потребно, групом стручњака. Мере које ће предузети могу бити следеће (и могу се примењивати појединачно или истовремено):

- објављивање саопштења или уводника у ком се описује случај кршења етичких стандарда;
- слање службеног обавештења руководиоцима или послодавцима аутора/рецензента;
- повлачење објављеног рада у складу са процедуром описаном под *Повлачење већ објављених радова*;
- ауторима ће бити забрањено да током одређеног периода шаљу радове у часопис;
- упознавање релевантних стручних организација или надлежних органа са случајем како би могли да предузму одговарајуће мере.

Приликом разрешавања спорних ситуација редакција часописа се руководи смерницама и препорукама Одбора за етику у издаваштву (Committee on Publication Ethics – COPE): <http://publicationethics.org/resources/>.

ПОВЛАЧЕЊЕ ВЕЋ ОБЈАВЉЕНИХ РАДОВА

У случају кршења права издавача, носилаца ауторских права или аутора, повреде професионалних етичких кодекса, тј. у случају слања истог рукописа у више часописа у исто време, лажне тврдње о ауторству, плагијата, манипулације подацима у циљу преваре, као и у свим другим случајевима грубог кршења етичких стандарда, објављени рад се мора повући. У неким случајевима већ објављени рад се може повући и како би се исправиле накнадно уочене грешке.

Стандарди за разрешавање ситуација када мора доћи до повлачења рада дефинисани су од стране библиотека и научних тела, а иста пракса је усвојена и од стране часописа *Библиоџекар*: у електронској верзији изворног чланка (оног који се повлачи) успоставља се веза (HTML линк) са обавештењем о повлачењу. Повучени чланак се чува у изворној форми, али

са воденим жигом на PDF документу, на свакој страници, који указује да је чланак повучен.

ОТВОРЕНИ ПРИСТУП

Часопис *Библиотекар* је доступан у режиму отвореног приступа. Чланци, након објављивања у штампаном облику, налазе се на сајту Библиотекарског друштва Србије (bds.rs), у рубрици *Библиотекар*. Објављени текстови могу се бесплатно преузети са сајта и користити у едукативне и некомерцијалне сврхе.

Поступак предавања рукописа, рецензија и објављивање радова су бесплатни.

АУТОРСКА ПРАВА

Када је рукопис прихваћен за објављивање, аутори преносе ауторска права на издавача. У случају да рукопис не буде прихваћен за штампу у часопису, аутори задржавају сва права.

На издавача се преносе следећа права на рукопис, укључујући и додатне материјале, и све делове, изводе или елементе рукописа:

- право да репродукује и дистрибуира рукопис у штампаном облику, укључујући и штампање на захтев;
- право на штампање пробних примерака, репринт и специјалних издања рукописа;
- право да рукопис преведе на друге језике;
- право да рукопис репродукује користећи фотомеханичка или слична средства, укључујући, али не ограничавајући се на фотокопирање, и право да дистрибуира ове копије;
- право да рукопис репродукује и дистрибуира електронски или оптички користећи све носиоце података или медија за похрањивање, а нарочито у машински читљивој/дигитализованој форми на носачима података као што су хард диск, CD-ROM, DVD, Blu-ray Disc (BD), мини диск, траке са подацима, и право да репродукује и дистрибуира рукопис са тих преносника података;

- право да сачува рукопис у базама података, укључујући и онлајн базе података, као и право преноса рукописа у свим техничким системима и режимима;
- право да рукопис учини доступним јавности или затвореним групама корисника на основу појединачних захтева за употребу на монитору или другим читачима (укључујући и читаче електронских књига), и у штампаној форми за кориснике, било путем интернета, онлајн сервиса, или путем интерних или екстерних мрежа.

Часопис омогућава ауторима да објављену верзију рукописа у PDF формату депонују у институционални репозиторијум и/или некомерцијалне базе података или да га објаве на личним веб-страницама (укључујући и профиле не друштвеним мрежема за научнике, као што су ResearchGate, Academia.edu итд.) или на сајту институције у којој су запослени најраније пола године након објављивања у часопису. При томе се морају навести издавач, као носилац ауторских права, и извор рукописа (комплетни библиографски подаци).

ОДРИЦАЊЕ ОДГОВОРНОСТИ

Изнесени ставови у објављеним радовима не изражавају ставове уредника и чланова редакције часописа. Аутори преузимају правну и моралну одговорност за идеје изнесене у својим радовима. Издавач неће сносити никакву одговорност у случају испостављања било каквих захтева за накнаду штете.

БИБЛИОТЕКАР
часопис за теорију и праксу библиотекарства
Год. LXI св. 1 (2019)

Главни и одговорни уредник
доц. др Драгана Грујић

Класификација текстова по УДК
Народна библиотека Србије

Издава DOI ознака
Филолошки факултет Универзитета у Београду

Лектура
др Дејан Вукићевић

Редактура превода
Оливера Кривошић

Издавач
Библиотекарско друштво Србије
Београд, Скерлићева 1
Web: www.bds.rs

Email: sekretar@bds.rs

За издавача
др Богдан Трифуновић

Штампа
Атеље Јуреш
Чачак

Тираж
500

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

02(497.11)

БИБЛИОТЕКАР : часопис за теорију и праксу
библиотекарства / главни и одговорни уредник
Драгана Грујић. – Год. 1, бр. 1 (1948/1949) – год. 47,
бр. 1/2 (1997) ; Год. 48, бр. 1/4 (2006) – . – Београд :
Библиотекарско друштво Србије, 1948/1949–1997;
2006 – (Чачак : Атеље „Јуреш”). – 24 cm

Полугодишње.

ISSN 0006-1816 = Библиотекар (Београд)

COBISS.SR-ID 427270